

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse osakond

Oliver Raal

**EESTI VETES MIINIDE VEESKAMISELE KOHALDUV
ÕIGUSRAAMISTIK**

Magistritöö

Juhendaja
PhD Alexander Lott

Tallinn
2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ÜRO põhikirjast tulenev piirang relvastatud jõu kasutamisele	10
1.1. Enesekaitse õiguse rakendamine ennetavalt	12
1.2. Viivitamatu teavitamine relvastatud jõu kasutamisest	25
2. Miinide kasutamine kooskõlas humanitaarõigusega	27
2.1. Haagi VIII konventsioon	27
2.2. Genfi konventsioon	32
2.3. San Remo käsiraamat	38
3. Mereõiguse konventsiooni kohaldumine miinide kasutamisel	40
3.1. Rannikuriigi suveräänsus sisevetes ja territoriaalmeres	44
3.2. Rahumeelne läbisõit territoriaalmerest	47
4. Siseriiklik õigusraamistik	50
5. Rahvusvahelised väinad	57
KOKKUVÕTE	67
SUMMARY	72
LÜHENDID	77
KASUTATUD KIRJANDUS	78
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	83
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	85

SISSEJUHATUS

Eesti julgeolekupoliitika eesmärk, põhimõtted ja tegevussuunad on sõnastatud Eesti julgeolekupoliitika alustes. Dokumendi on koostanud Vabariigi Valitsus ja Riigikogu on kiitnud heaks oma otsusega. Tegemist on raamdokumendiga, mis on valdkondlike arengu- ja tegevuskavade koostamise suuniseks. Dokumendis on toodud ära, et Eesti julgeolekupoliitika siht on omariikluse ja selle järjepidevuse säilitamiseks ennetada ja tõkestada ohte ning vajadusel kiiresti ja paindlikult neile vastu astuda. Julgeolekupoliitika alusdokumendis on kirjas, et Eesti kontrollib ja kaitseb oma maismaaterritooriumit, territoriaalvett ja piiriveekogusid ning õhu- ja küberruumi ja vastutab nende turvalisuse eest. Samuti on ära toodud, et Eesti iseseisev kaitsevõime peab põhinema tegelikult olemasolevatel sõjalistel võimetal ning toimival juhtimisstruktuuril.¹

Meremiin, mida peetakse kuluefektiivseimaks relvaks iseseisva kaitsevõime tagamisel, võimaldab takistada mereala valdamist. Meremiinid kaitsevad enda operatsioonialasid ja takistavad vastasel nende kasutamist.² Seega paigutatakse meremiine aladele, kust võib eeldada vastase vaenutegevust või mille valdamine annaks vastasele olulise eelise.

Meremiinide veeskamine on ühelt poolt taktikaline tegevus, millega saab oluliselt piirata ja mõjutada vastase mereoperatsioone, kuid peale selle on miinide efektiks suur heidutusvõime. Mereväe ülem kommandoor Jüri Saska on 2021. aasta juulis Eesti Rahvusringhäälingule antud intervjuus öelnud: “Miinide olemasolu on ennetav meede ehk kui on teada, et vastasel on meremiinid, on ründajal kõhedam seilata.”³ Sõna heidutus on tuletatud ladinakeelsest tegusõnast *deterre*, mis tähendab eemale peletama ning selle idee on omaenda tegevuse mõistaandmisega vastase kammitsemine.⁴ Miinide kasutamise otstarve on relvakonflikti olukorras vastase heidutamine merealadelt, mis ohustaksid riigi tegevusvabadust merealal. Meremiini peetakse seega oluliseks strateegiliseks relvaks,

---

¹Eesti julgeolekupoliitika alused. Praegu kehtiv julgeolekupoliitika aluste dokument koostati Riigikantselei juhtimisel ning kinnitati Riigikogus 31. mail 2017. <https://www.riigikantselei.ee/el-poliitika-julgeolek-ja-riigikaitse/julgeoleku-ja-riigikaitse-koordineerimine> (01.03.2022).

² Borresen, J. Rannikuvõim: Rannikuriigi merevõim ja mereliste ressursside haldamine. Sõjateadlane. Tartu: Kaitseväge Akadeemia 16/2021, lk 170.

³ Lauri, V. ERR uudisteportaal. 07.07.2021 17:54. Uuendatud: 07.07.2021 21:46 <https://www.err.ee/1608270180/merevagi-soetab-soome-firmalt-meremiine> (01.03.2022).

⁴ Freedman, L. Strateegia ajalugu. Grenader Grupp OÜ. 2016, lk 182.

mille olemasolust teadmine iseenesest muudab vastase oma tegevuskavade koostamisel ettevaatlikuks, kuna kahju, mida üksainuski meremiin on võimeline tekitama, on suur ning miiniohu tõrjumine on aeganõudev ning ressursimahukas. Miinide soetushind ja veeskamise kulud moodustavad 10% kuludest, mis kaasnevad miinide tõrjumisega ehk kahjutuks tegemisega. Miin on ise odav, kuid põhjustab suurt kahju. Näiteks 1988. aastal Iraani poolt merre paigaldatud miinid põhjustasid Ameerika Ühendriikide sõjalaevale USS Samuel B. Roberts kahju enam kui 89,5 miljoni dollari ulatuses. Sealjuures hinnanguline kulu Iraanile oli kõigest 1500 dollarit.⁵ Miinisõja olulisust illustreerib tänapäeval fakt, et alates 1950. aastatest on 70% Ameerika Ühendriikide mereväe sõjalaevade lahingukahjustest põhjustanud meremiinid.⁶ Miinisõda on kaasaja merevägede tegevuskavades järjest olulisema kaaluga. Ligikaudu 50 mereväge veeskavad miine ning 32 riiki toodavad ja 24 riiki ekspordivad neid. Ainuüksi kahtlus, et piirkonda on veesatud meremiinid või mereala on puhastamata jäänud vanadest miinidest, mõjutavad olulisel määral mereliste operatsioonide kavandamist ja elluviimist.⁷

Rahvusringhäälingu portaalis 2021. aasta juulis avaldatud uudises “Eesti on sõlminud meremiinide ostmiseks lepingu Soome päritolu ettevõttelt” on kommodoor Jüri Saska tsitaat: "Plaanis on hankida märkimisväärne kogus meremiine. Ettepaneku, kuhu panna ja mida panna, teeme meie. See ettepanek tuleb kaitseväge juhatajalt valitsusele ja sealt vastavalt sellest, millises kriisistaadiumis riik on, neid otsuseid ka tehakse, kellele milliseid volitusi teha.” Mereväe ülem on intervjuus veel nentunud, et miinide veeskamisest teavitab riik tagantjärele ja kui miinid on vees, siis seda, kus need on, teavad vähesed inimesed mereväes.⁸

Autor leiab, et ei piisa ainuüksi miinide olemasolust, oskusest ning võimekusest neid veesata ning võimest hiljem miine kahjutuks teha. Samaväärselt oluline on relvakonfliktis või hübriidkonfliktis õigusraamistiku tundmine. Rene Värk on kirjutanud 2017. aastal teadusartiklis “Rahvusvahelise õiguse element hübriid sõjapidamises”: “Hübriid

---

⁵Vasilev, Valentin S. International regulations related to naval mines and protection of navigation. 2018. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science.2018, lk 4.
<https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/172/1/012013> (29.03.2022).

⁶Laanemets, O., viidanud Choi, T. 2012. One Does Not Simply `Close` the Strait of Hormuz. – Canadian Naval Review. Vol. 8, No. 1 (Spring 2012), p. 29.

⁷Till, G., Merevõim. Teejuht 21. sajandisse. Teine väljaanne. AS Ajalehtede Kirjastus. 2012, lk 212.

⁸Lauri, V. ERR uudisteportaal. 07.07.2021 17:54. Uuendatud: 07.07.2021 21:46
<https://www.err.ee/1608270180/merevagi-soetab-soome-firmalt-meremiine> (01.03.2022)

sõjapidamine püüab teadlikult ära kasutada õiguses esinevaid lävendeid, ebaselgusi ja lünkasid ning politiseerida õiguslikke argumente./.../. Selleks, et astuda vastu hübriid sõjapidamisele, tuleb muu hulgas mõista ka selle rahvusvahelise õiguse elementi ja olla valmis esitama rahvusvahelisel õigusel põhinevaid vastuargumente”.⁹

Käesoleva magistritöö eesmärk on selgitada välja, milliseid piiranguid seab rahvusvaheline ja riigisisene õigus meremiinide kasutamisele eri julgeolekuolukordades ning merevööndites.

Valentin S. Vasiliev Bulgaaria Nokola Vaptsarovi Mereakadeemiast on esitanud teadusartiklis 2018. aastal “Rahvusvahelised regulatsioonid, mis on seotud meremiinide ja meresõidu ohutuse kaitsega” retoorilise küsimuse: “Kas on mingeid rahvusvahelisi regulatsioone, mis käsitlevad mereväe miinide paigaldamist? See on trikiga küsimus. Selle õiguslik pool on ka XXI sajandi teisel kümnendil ikka veel kui *terra incognita*.”¹⁰

Meremiinide osas on ainuke senini kehtiv õigusakt 1907. aasta Haagi VIII konventsioon, mille esmane eesmärk oli kaitsta meresõjas kaubalaevastikku.¹¹ Oluline on rõhutada, et konventsioon käsitleb kontaktmiine, kuid kaasajal kasutatavaid mõjumiine või kaugjuhitavaid miine see ei käsitle.

Miinide veeskmisega kaasnevaid õiguslikke küsimusi, millised tegevuspiirid rahvusvaheline ja Eesti siseriiklik õigus miinide kasutamisel ning nende hilisemal kahjutuks tegemisel seab, pole autori andmetel eelnevalt sellest aspektist Eestis valminud teadustööde raames uuritud. Selles magistritöös on kasutatust leidnud Rene Värki avaldatud teadustööd, mis puudutavad sõjaõigust ning relvastatud jõu kasutamise õiguspärasust. Samuti Helen Eenmaa analüüs ennetava relvajõu kasutamisest. Siiski ei ole nimetatud autorid otseselt miinide kasutamist käsitlenud, kuid nende töödes on viited Rahvusvahelise Kohtu kaasustele, kus muu hulgas on meremiinide kasutuse õiguspärasuse küsimused esile kerkinud. Kaitseväe Akadeemia on avaldanud erinevate autorite teadustöid merelisest

---

⁹ Värk, R. Rahvusvahelise õiguse element hübriid sõjapidamises. Eesti Välispoliitika Instituudi mõttepaber no.40. Eesti Välispoliitika Instituut: Aprill 2017, lk 37.

¹⁰ Vasiliev 2018, lk 172.

¹¹ International Law Applicable to Naval Mines. International Security Department Workshop Summary. Chatham House: October 2014, lk 9.

riigikaitsest, kuid need on keskendunud sõjalistele aspektidele merekeskkonnas, mitte niivõrd õiguslikele küsimustele, mis sellega kaasnevad. Erandiks võib pidada Ivo Värgi uurimistööd, milles ta on nimetanud meresõjas kohalduvad õigusallikaid ja on toodud esile San Remo juhendmaterjali, mis koondab meresõja, sealhulgas miinisõja õiguslikke aspekte.¹² Juhendmaterjali saab pidada NATO riikide kaitseväge ülematele toetavaks materjaliks jõukasutusreeglite kohaldamisel, kuid seda ei saa käsitleda siiski formaalse õigusallikana. Miinisõja juriidilisi aspekte on käsitletud vähesel määral näiteks 2013. aastal ilmunud ajakirjas Sõdur artiklis “Miinisõda meresõjas”, milles on väidetud muuhulgas: “/.../ meremiinide kasutamine on tänapäevases rahvusvahelises õigusruumis küllaltki detailselt ja üheselt reguleeritud.”¹³ Selle väitega ei saa autor nõustuda. Korrates üldtuntud ütlust, et “kindralid valmistuvad alati eelmiseks sõjaks”¹⁴, saab ka rahvusvahelise õiguse ja seda kujundavate õigusteadlaste, diplomaatide ja poliitikute kohta sama väita. Sõjaõigus ei näe ette tuleviku relvakonflikte vaid reageerib neile tagantjärele tarkusena.

Ilmar Tammelo, üks silmapaistvamaid Eesti õigusteadlasi, on nentunud rahvusvahelise õiguse kohta alljärgnevalt: “See on üldine semantiline fenomen, et samad sõnad omavad eri kohtades ja eri aegadel erinevaid tähendusi.”¹⁵ Täna Ukrainas toimuva taustal on põhjendatud kahtlus, kas rahvusvaheline õigus on üldse enam sellisel kujul kehtiv ja kehtestatav. Tsiteerides veel Tammelot: “Rahvusvahelise õiguse karmus, algelisus, ebaküpsus ja ebaõiglus on viinud mõndagi poliitiliselt mõtlejat tema suhtes meeletehetele. Arvestades selle õiguse moraalseid ja juriidilisi puudusi, on ilmne, et tema autoriteedile toetumine ebaõigluse kõrvaldamiseks ja õigluse taastamiseks on paljudel juhtudel illusoorne, isegi naiivne. On ka ilmne, et rahvusvaheline õigus ei suuda täita osa, mida tohib eeldada, et tal tuleks täita tänapäeva maailma üha komplitseeritumaks muutuvates oludes, mille korraldamine eeldab tõhusat, õiglast ja juriidiliselt laitmatut õigust. Tekib küsimus, kas rahvusvahelist õigust on võimalik parandada põhiliselt, või on ta küürakas, mida ravib ainult haud.”¹⁶

---

¹² Värk, I., Mereliste eritsoonide kehtestamine ja nende mõju sõjaliste mereoperatsioonide läbiviimisele. Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused. Strateegia ja sõjaajaloo õppetool. Tartu: 2018, lk 16.

¹³ Saimla, R. Miinisõda meresõjas. Sõdur. Kaitseväge peastaap: 2013, lk 28.

¹⁴ Kust see lause algelt pärineb ei õnnestunud autoril tuvastada, sama mõtet on antud edasi ka lausega “kindralid võidavad alati eelmist sõda“ Allikas: Nikolai Reek. Sõjateaduslik testament, koostanud Andres Seene. Eesti mõttelugu 124. Ilmamaa, Tartu, 2015. lk 148

¹⁵ Tammelo, I. Õiglus ja Hool, Koostajad Narits R. ja Luts M. Ilmamaa Tartu: 2001, lk 400.

¹⁶ Tammelo, I. Pagulaspäevik. Esseid ja mõtisklused. Ilmamaa. Tartu: 2015, lk 144.

Magistritöö ei anna hinnangut selle kohta, mis on õiglane, vaid analüüsib kehtiva õiguse alusel miinide kasutamise õiguspärasust. Magistritöös esitatud hüpoteesi kohaselt on riikliku julgeoleku tagamisel meremiinide kasutamine Eesti merealadel õiguslikult piiratud.

Tulenevalt töö eesmärgist ja uurimisprobleemist on püstitatud alljärgnevad õiguslikud küsimused:

- 1) Millistel tingimustel on lubatud meremiini kasutamine heidutusrelvana enne relvakonflikti algust?
- 2) Millised kehtivad rahvusvahelised ja siseriiklikud õigusaktid on miinide kasutamisel asjakohased?
- 3) Milliseid piiranguid seab õiguskord miinide kasutamisele väinades, mis piirnevad Eesti mandrialaga?
- 4) Millisel õiguslikul alusel vastutab riik tagajärgede likvideerimisel või miiniplahvatusel tekkinud kahju, sealhulgas keskkonnale tekitatud kahju hüvitamisel?

Magistritöös käsitletakse miinide, kui taktikalise ja strateegilise relva kasutamise õiguslikku raamistikku. Analüüsides rahvusvahelise õiguse allikaid, nende kohalduvust ja siduvust Eestile, on võimalik leida vastus küsimusele, millisest õigusest tuleb õiguslike otsuste langetamisel lähtuda ning millised neist on Eestile siduvad. Analüüsides eristatakse olukorda enne sõjategevust *ius ad bellum* ehk reegleid, mis piiravad riikide õigust sõjategevust alustada ning relvastatud jõu, sealhulgas miinide kasutamist ning olukorrad sõja ajal *ius in bello* hõlmates reegleid, mis piiravad osapoolte käitumist relvakonflikti vältel. Selgitades välja kohalduva õiguse sisu, saab tuletada esilekerkivad võimalikud õiguslikud küsimused olukorras, kui otsustatakse meremiine kasutada.

Samuti analüüsitakse kehtivat siseriiklikku õigust ja selle kooskõla rahvusvahelisest õigusest tulenevate põhimõtetega. Olulisemaks õigusallikaks, millel siseriiklik merendusõigus põhineb, on ÜRO mereõiguse konventsioon.¹⁷ Kuna meresõiduohutuse tagamiseks võib rannikuriik vajadusel nõuda rahumeelse läbisõidu õigust kasutatavalt välisriikide laevadelt ettenähtud laevateede ja liikluseraldusskeemide kasutamist, siis on

---

¹⁷ Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsioon.1982. aasta 10. detsembril Montego Bays. (õ)12.04.2007 8:30. <https://www.riigiteataja.ee/akt/911675> (01.03.2022).

analüüsitud, millisel ametkonnal on kehtiva õiguse kohaselt selle nõude kehtestamise ning jõustamise volitus erinevates julgeoleku olukordades ning kuidas on seda reguleeritud teistes rannikuriikides. Töö kirjutamise ajal, 2022. aasta aprillis on Riigikogu menetlusse võetud seaduseelnõu, mis reguleerib Politsei- ja Piirivalveameti laevade üleandmist Kaitseministeeriumi valitsemisalasse ning toob olulisi muutusi mereolukorra teadlikkuse loomise, merepiiri valvamise ning merereostuse avastamise ja likvideerimise eest Eesti merealal, mis antakse Kaitseväe haldusalasse.¹⁸ Töös leiab ka see eelnõu käsitlemist miinide kasutamise vaatenurgast.

Kehtiv mereõiguse konventsioon piirab väinaäärsete riikide suveräänsust, et tagada neist läbisõiduvabadus kõikidele laevadele. Seetõttu miinide kasutamisel Eesti väinades võib tekkida õiguslikke küsimusi. Väinasid on kokku seitset erinevat tüüpi ning igal neist on oma unikaalsed omadused ja õiguslikult kehtestatud läbipääsurežiimid. Eesti merealadest analüüsitakse magistritöös Irbe väina, Väinamerd ja Viru väina. Autor pakub välja võimalikke lahendusi, kuidas vaatamata piirangutele on väinades miinide kasutamine võimalik kooskõlas rahvusvahelise õigusega.

Riik vastutab meremiinide ebaseaduslikul kasutamisel tekkinud kahju eest nii konfliktisituatsiooni eel, selle ajal ning peale vaenutegevuse lõppu. Riigil, kes on meremiini vette lasknud, on vastavalt rahvusvahelise õiguse üldprintsibile kohustus tagada kaubalaevadele turvaline meresõit (*merchant ship*)¹⁹ ning vältida kahju tekkimist keskkonnale. Samuti on riigil kohustus hüvitada kahju juhul, kui veesatud meremiin peaks põhjustama kahju kaubalaevale, selle plahvatus kahjustama veeluseid torujuhtmeid või tekitama keskkonnakahju.

Autor toob välja õiguslikud probleemid ning on teinud ettepanekuid miinide veeskamisega seotud siseriiklike regulatsioonide arendamiseks.

---

¹⁸ Kaitseväe korralduse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (Politsei- ja Piirivalveameti laevade üleandmine Kaitseministeeriumi valitsemisalasse) SE 572.

¹⁹ NATO definitsiooni kohaselt laev, mis on seotud kaubandusega, v.a jõelaev, suudmealal või üksnes sadamavetes töötav laev Allikad: AAP-6 tõlge. Sõnaveeb. Eesti Keele Instituut. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/mil/merchant%20ship/1>

Käesolevas töös on kasutatud ajaloolist, analüüsiv-võrdlevat meetodit. Ajalooline meetod annab edasi kehtiva õiguse kujunemisloo ja asjaolud, mis sundisid õiguskorda just selliselt välja töötama nagu see hetkel kehtib. Töös on toodud välja erinevate õigusteadlaste analüüsi ja kohtuotsuseid miinisõja juhtumite kohta maailmameres, mis on kehtiva õiguse kujunemisel täitnud olulist rolli, võrrelnud neid ning selle põhjal on esitatud seisukohad nende asjakohasusest praeguses poliitilises situatsioonis. Siseriikliku õiguse analüüsimisel on autor uurinud muu hulgas teiste rannikuriikide vastavasisulist õiguskorda ja toonud selle põhjal välja ettepanekud tänase Eesti õiguskorra arendamiseks.

Töö olulisemateks allikateks on rahvusvahelised lepingud, konventsioonid, millest mõjukamateks on Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) põhikiri, ÜRO mereõiguse konventsioon (UNCLOS), 1907. aasta Haagi VIII konventsioon ja 1949. aasta Genfi konventsioon. Nimetatud allikatest jääbki Haagi konventsioon ainsaks konkreetselt miinide kasutamist reguleerivaks lepinguks, mis sisaldab viit meremiinide kasutamisele kohaldatavat sisulist jaotust.

Juhendmaterjalidest on olulisemaks allikaks 1995. aasta "San Remo rahvusvahelise õiguse käsiraamat merel toimuvate relvakonfliktide kohta".²⁰ Asjakohased teadusartiklid, millest olulisem on Wolff Heintschel von Heinegg „Meresõja-õigus ja rahvusvahelised väinad“.²¹ Rahvusvahelistest kohtulahenditest on käsitlemist leidnud *Corfu Channel* kaasus, samuti *Nicaragua v. United States of America* ja *Oil Platform* kaasus. Kasutamist on leidnud Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (NATO) avalikustatud publikatsioonid, mis on mõeldud kasutamiseks teaduse ja hariduse eesmärkidel (*allied tactical publication- ATP*), lisaks õppematerjalid USA ja teiste riikide mereväe ohvitseridele. Samuti teaduslikud tööd, millest märkimisväärsem on monograafia "Eesti väinad: erandid väina rahumeelse või takistamatu läbisõidu õigusraamistikust"²², autoriks Alexander Lott. Aga ka "Mereõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt", mille käigus on Alexander Lott analüüsinud Eesti õigusnormide kooskõla rahvusvahelise mereõigusega.

Märksõnad: mereõigus, miinisõda, sõjaõigus, riigivastutus

---

²⁰ International Law Applicable to Naval Mines. International Security Department Workshop Summary. Chatham House. October 2014, lk 5.

²¹ Heinegg, H.W. The Law of Naval Warfare and International Straits. International Law Studies. 1998.

²² Lott, A. The Estonian Straits: Exceptions to the Strait Regime of Innocent or Transit Passage. Leiden, Boston 2018.

1. ÜRO põhikirjast tulenev piirang relvastatud jõu kasutamisele

Rahvusvahelise õiguse formaalsed allikad on välja toodud Rahvusvahelise Kohtu Statuudiartiklis 38. ning nendeks on rahvusvahelised üld- ja erikonventsioonid, mis sisaldavad vaidlevate riikide poolt sõnaselgelt tunnustatud sätteid; rahvusvaheline tava kui õigusnormina tunnustatud üldine praktika; õiguse üldprintsüübid, mida tunnustavad tsiviliseeritud rahvad; kohtuotsused ja erinevate rahvaste kõrge kvalifikatsiooniga õigusteadlaste õpetused kui abistavad allikad õigusnormide määratlemisel.²³

Rahvusvahelise õiguse allikad jagunevad kehtivuse ulatuse alusel: üldisteks allikateks, milleks on tavad, õiguse üldpõhimõtted, mis seovad rahvusvahelise õiguse subjekte, ja partikulaarseteks allikateks, kuhu alla kuuluvad rahvusvahelised lepingud, rahvusvaheliste organisatsioonide otsused, mis seovad subjekte, kes on andnud sellekohase nõusoleku.²⁴

Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid on Eesti Põhiseaduse § 3 lg 1 alusel õigussüsteemi lahutamatu osa. Eesti kuulub Mandri-Euroopa õigussüsteemi. Kõige tähtsamad õiguse allikad on õigusaktid, nagu põhiseadus, Euroopa Liidu õigus, rahvusvahelised lepingud, seadused ja määrused. Riigikohtu – tõlgendused ja asjatundjate kommentaarid on juhendavad materjalid, kuid kohtuotsustega õigusi ei looda.²⁵

Antiikajal leiti, et relvajõu kasutamise õigusel peavad olema kehtestatud kindlad piirid. 13. sajandi filosoof-jurist Aquino Thomas pani paika kolm konkreetset tingimust, mille täitmise korral saab rääkida õiglasest sõjast. Need tingimused olid asjakohane võimuorgan, õiglane põhjus ning õige kavatsus või eesmärk. Hugo Grotius oma teoses „De Jure Belli ac Paci“ nõustus üldjoontes Aquino Thomasega ning lisas, et sõjalise jõu kasutamine on õigustatud, kui sellega kaitstakse inimesi ja nende vara. Lisaks juhul, kui riik seisab silmitsi vahetu sõjalise ohuga, oleks õigustatud preventiivse enesekaitse kasutamine.²⁶

---

²³ Rahvusvahelise Kohtu Statuut. 26. juuni 1945. San Francisco: RT II 1996, 24, 95. <https://www.riigiteataja.ee/akt/555597> (17.02.2022).

²⁴ Kiviorg, M., Land, K., Vallikivi, H. Rahvusvaheline õigus. Juura. 2010, lk 32.

²⁵ Euroopa Liidu ametlik veebisait. Liikmesriigi õigus. https://e-justice.europa.eu/6/ET/national_legislation?ESTONIA&member=1 (03.02.2022).

²⁶ Värk, R. Sõjalise jõu kasutamine:rahvusvaheline õigus ning praktika - Juridica VII/2002, lk 487 - 488.

Teise maailmasõja järgses maailmas pandi esmane vastutus rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamise eest ÜRO Julgeolekunõukogule.²⁷ Muuhulgas koondati peamine otsustusõigus relvastatud jõu kasutamise üle just selle organi kätte. Riigile jäeti see õigus üksnes enesekaitse või kollektiivkaitse korral. Kui tõlgendada normi grammatiliselt, siis on riigile antud enesekaitse õigus ainult ajutiselt, sest ÜRO Julgeolekunõukogu võib soovi korral olukorra lahendamise üle võtta ja dikteerida riigile, et riigi enese või kollektiivse enesekaitse teostamise õigus on lõppenud või peatunud. Samuti võib Julgeolekunõukogu olukorda hinnates jõuda järeldusele, et väidetav enesekaitsja on tegelikult agressor, kelle tegevus ei ole kvalifitseeritav enesekaitsena.²⁸ Julgeolekunõukogu on ainus ÜRO organ, mis saab vastu võtta täitmiseks kohustuslikke otsuseid ehk resolutsioone.²⁹ Julgeolekunõukogusse kuulub viis alalist liiget: Venemaa Föderatsioon, Hiina Rahvavabariik, Ameerika Ühendriigid, Suurbritannia ja Prantsusmaa ning kümme roteeruvat liiget.³⁰

Meremiinide strateegiline ja taktikaline kasutamine on relvastatud jõu kasutamine. Erinevalt maamiinist, on meremiin rahvusvahelise õiguse kohaselt lubatud relv.³¹ Riigid võivad meremiine veesata oma seisevetesse ilma teavitusega igal ajal, territoriaalmerre rahuajal riigi julgeoleku tagamise eesmärgil ja teavitades miiniväljade asukohast.³² Miinide paigaldamine teistele merealadele või vaenlase vetesse on tõlgendatav relvastatud jõu kasutamisenä ning selle õiguspärasusest peab arvestama kehtiva õiguskorraga. Seega miinide kasutamisel tuleb autori hinnangul pidada silmas esiteks seda, et üldprintsipi on relvastatud jõu kasutamine ja sellega ähvardamine õigusvastane, teiseks miinide kasutamisel tuleb järgida humanitaarõiguse printsiipe ning kuna tegevus toimub merelises

---

²⁷ Eesti Alaline Esindus ÜRO juures. ÜRO ajalugu. <https://un.mfa.ee/et/eesti-ja-uro/uro-ajalugu/> (25.04.2022)

²⁸ Värk, R. Julgeolekunõukogu roll enesekaitse teostamisel. Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused. 2013, lk 197.

²⁹ Haugevik, K., Kuusik, P., Raik, K., Schia, N. N. Small States, Different Approaches: Estonia and Norway on the UN Security Council. International Centre for Defence and Security Estonian Foreign Policy Institute. November 2021, lk 2.

³⁰ Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri ning Rahvusvahelise Kohtu statuut <https://www.riigiteataja.ee/akt/555597> (28.03.2022)

³¹ International Law Applicable to Naval Mines. International Security Department Workshop Summary. Chatham House. October 2014, lk 3-4.

³² Committee for Mine Warfare Assessment Naval Studies Board Division on Engineering and Physical Sciences National Research Council. Naval Mine Warfare Operational and Technical Challenges for Naval Forces.. National Academy Press Washington, D.C: 2001, lk 59.

keskkonnas peab olema tagatud mereõiguse konventsioonist tulenevate üldprintsiipide järgimine.

Relvastatud jõu kasutamise ja sellega ähvardamise keelu puhul on tegu kaasaja ühe kõige mõjukama rahvusvahelise õiguse normiga. ÜRO põhikirja artikli 2 lõige 4 sätestab. Kõik ÜRO liikmed hoiduvad oma rahvusvahelistes suhetes jõuga ähvardamisest või jõu tarvitamisest nii iga riigi territoriaalse puutumatus, poliitilise sõltumatuse vastu kui ka mõnel muul viisil, mis ei ole kooskõlas ÜRO eesmärkidega. Rahvusvaheline Kohus on tunnustanud põhikirjas sätestatud relvastatud jõu kasutamise keeldu rahvusvahelise tavaõiguse normina *ius cogens*.³³ Jõu kasutamise ja jõuga ähvardamise keeld siduv ka riikidele, kes ei ole ÜRO liikmed.³⁴ Erandiks on riigil võõrandamatu enesekaitse õigus relvastatud kallale tungi puhul, mille sätestab ÜRO põhikirja artikkel 51, kuid jõu kasutamisele selle õigusnormi alusel on tegelikult seatud mitmeid piiranguid, mida alljärgnevalt on analüüsitud just miinide kasutamise kontekstis.

1.1. Enesekaitse õiguse rakendamine ennetavalt

ÜRO põhikirja artikkel 51 esimese lause alusel võib liikmesriik kasutada enesekaitseks jõudu vaid nii kaua, kuni Julgeolekunõukogu ei ole vastu võtnud omapoolseid meetmeid konflikti lahendamiseks. Rahvusvahelise õiguse seisukohast ei ole määrav, kas riigisiselt on sõjaseisukord välja kuulutatud või milliste õigusaktide alusel on lahingutegevust alustatud.³⁵

Enesekaitse on eneseabi üks vorme, mille raames kasutab riik relvastatud jõudu, et reageerida tema vastu suunatud relvastatud rünnakutele. Enesekaitse teostamise otsuse teeb iga riik ise: rahvusvahelises õiguses ei ole nõutud, et selleks tuleks eelnevat luba taotleda, kuid riik peab selle õiguse kasutamisest teavitama Julgeolekunõukogu viivitamatult. Riikide enesekaitse õigust on ka võrreldud inimese hädakaitse õigusega ja leitud, et nagu hädakaitse rakendamise puhul inimesel, ei anna enesekaitse ka riikidele

---

³³ Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) – International Court of Justice Reports. June 1986. I.C. J. Reports 1948, p. 15.

³⁴ Eenmaa, H. Ennetava enesekaitse mõiste rahvusvahelises õiguses peale Bushi doktriini. Tartu Ülikool. Jaanuar 2005, lk 45.

³⁵ Kask, O, Kirss, K, Kodar, E. jt. Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. 2020. Paragrahv 128 p 22. <https://pohiseadus.ee/sisu/3608> (26.04.2022).

täielikku vaba voli kasutada mistahes meelepäraseid viise ja vahendeid. Riigikaitseks rakendatav jõud peab olema: kohene, vajalik ning proportsionaalne.³⁶

Miini, kui strateegilise relva otstarve on rünnakut ennetada ja vastast heidutada enne reaalse relvakonflikti puhkemist ja tõrjuda vastast merealadelt, mis ohustaksid rannikuriigi suveräänsust või tegevusvabadust ja olulisi infrastruktuure, torujuhtmeid ning laevateede turvalisust. Riikidel on küll õigus oma julgeoleku tagamiseks rahuajal veesata miine sisevetes, näiteks sadamate kaitseks või territoriaalmeres, tehes selle kohta teavituse ja tagades ohutu meresõidu võimaluse neutraalsetele laevadele, kuid miinide kasutamisega kaasnevad piirangud merealades, kus peab olema tagatud takistamatu või mittepeatatava rahumeelse läbisõidu õigus. Millised võimalused on üldse miinide veeskamiseks või sellega ähvardamiseks ennetavalt *ius ad bellum* olukorras. Helen Eenmaa analüüsis artiklis “Ennetava enesekaitse mõiste rahvusvahelises õiguses peale Bushi doktriini” on juhtinud tähelepanu, et erialakirjanduses pole mõistele ennetav enesekaitse inglise keeles ühest tõlgendust ning sellele on omistatud viis erineva tähendusväljaga mõistet, millele eesti keeles puuduvad seni ühesed vasted ning ennetava enesekaitse mõistega ei tähistata alati õiguspärast relvastatud jõu kasutamist.³⁷ Siin töös olen kasutanud mõistet ennetav ja preventiivne ainult õiguspärase ennetava ründe kontekstis nagu on teinud oma analüüsis ka Eenmaa. Teema ennetavast jõukasutusest on miinide kontekstis oluline, kuna tegemist on strateegilise ja heidutava relvaga, mis peab mõjutama vastase käitumist ja see heidutus peab olema usutav ning tõsiseltvõetav, et täita oma eesmärgi, kuid samas rahvusvahelise õiguse kohaselt ei tohi ilma õigusliku aluseta.

Eestis kehtiva õiguse alusel, mida toetab ka kohtupraktika, on eraisikul õigus küll rünne peatada preventiivselt, kuigi näiteks lõksude paigaldamist oma vara kaitsmise eesmärgil on peetud siiski süüteks.³⁸ Riigikohus on leidnud, et eraisiku puhul eeldab hädakaitse seisund, kas vahetut või vahetult eesseisvat õigusvastast rünnet. Hädakaitse seisundiga on tegemist ka juba enne ründe jõudmist katsestaadiumisse ehk siis, kui kaitstavat individuaalõigushüve ähvardab reaalne oht vahetuks ründeks. Seega ei eelda

---

³⁶ Värk, R, lk 197.

³⁷ Eenmaa, H, lk 50.

³⁸ TALLINN, 5. november (EPLO) - Granaadikildudest räsitud keldriukse kohtusaali enda kaitseks tummaks tunnistajaks tirinud mees mõisteti teisipäeval üliohtliku vargalõksu valmistamises siiski süüdi, kirjutab SL Õhtuleht. Eesti Päevaleht, 05.11.2003, 07:52. <https://epl.delfi.ee/artikkel/50968501/ukse-kohtusse-toendiks-toonud-mees-moisteti-siiski-suudi> (27.04.2022).

hädakaitse seisund veel mingi õiguse kahjustamist, vaid piisab sellest, kui on reaalne oht, et ründaja käitumine selleks kohe muutub või on muutumas ning kaitsetegevusega viivitamine tõstaks ebamõistlikult kahjuliku tagajärje saabumise riski.³⁹ Autori hinnangul on Riigikohus laiendanud hädakaitse seisundi piire veelgi 2022. aasta märtsi otsuses, milles kollegium leidis: “Hädakaitse seisundi tekkimise aluseks võib olla muu hulgas selline rünne, mis ei vasta ühelegi süüteo koosseisule. Nii tuleb kõne alla enda kaitsmine ründe vastu, mis ei ole kuriteona ega väärteona karistatav, kuid ohustab või kahjustab individuaalõigushüve siiski piisavalt intensiivselt, et pidada seda õigusvastaseks ründeks KarS § 28 lõike 1 mõistes. Samas ei saa ründena mõista ühiskondlikult lubatud käitumist, mis ei ületa tava suhtluses esineda võivat ebamugavuse piiri. Tähtis on, et ründaja tegu oleks sotsiaalse arusaama kohaselt käsitatav ründena.”⁴⁰

Erinevalt eraisikute hädakaitse õiguse preventiivsuse õiguspärasusest, ehk üldprintsipi kehtivusest - õigus ei tagane ebaõigluse ees⁴¹, ei ole riikidel preventiivse enesekaitse kasutamise õiguspärasus selgepiiriliselt reguleeritud ning tuginedes erinevate Eesti, kui ka välismaiste autorite analüüsidele, võib nentida, et ennetava kaitse õiguspärasuse küsimus tekitab vastukäivaid arvamusi. Ühed, kes peavad määravaks kirja pandud õigust ja selle grammatilist tõlgendamist ning näevad selle õiguse laienevas tõlgenduses *pandora laeka* avamist, mis toob kaasa kiusatuse lahendada poliitilisi konflikte mitte diplomaatia, vaid tugevama jõu abil. Vastukaaluks on nende arvamus, kes leiavad, et õiguskord muutub ajaga, see tähendab, et tuleb kaasajastada ka rahvusvahelist õiguskorda. Argumenteerides seda väitega, et nüüdisaja tuumasõja ning terrorismi ohte silmas pidades on ennetav rünnak mitte ainult õiguspärane, vaid riikidele enese alalhoiu küsimust silmas pidades ka moraalselt õiglane.⁴²

Õiguse kitsendava tõlgenduse pooldajad, keda on siiski enamuses, leiavad, et artikkel 51 on ainsana enesekaitsele puutuv õigusnorm ning selle korrektne tõlgendamine keelab ennetava enesekaitse. Põhjendades seda väitega, et artikli 2 lõige 4 absoluutse sõjalise jõu kasutamise keelu ning artikkel 51 on vaid erandiks, mida tuleb, nagu reeglina kõiki erandeid, tõlgendada kitsendavalt, et mitte seada ohtu üldnormi otstarvet. Sõna

---

³⁹ RKKK 1-19-8038 p 26.

⁴⁰ RKKK 1-20-9563/54 p 10.

⁴¹ RKKK 1-20-3535 p 17.

⁴² Bakircioglu, O. The Right to Self-Defence in National and International Law: The Role of the Imminence Requirement. *Indiana International & Comparative Law Review*. Vol. 19 No.1. 2009, lk 40.

võõrandamatu tähendab siinkohal vaid seda, et nimetatud õigus enesekaitsele kuulub kõigile riikidele olenemata, kas riik on ÜRO liikmesriik või mitte. Värk on leidnud, et küsimus on loogiliselt seotud artikli 51 ja rahvusvahelise tava vahekorra probleemiga, kuid enamik riike ja autoreid lähtuvad siiski artikli 51 sõnadest, et riikidel on õigus enesekaitsele relvastatud kallaletungi puhul – ligi olev või ähvardav kallaletung ei ole piisav argument enesekaitse teostamiseks. Seega peab relvastatud rünnak olema toimunud enne seda, kui rünnatav riik võib võtta tarvitusele omapoolsed sõjalised meetmed. Lugeses artikli 2 lõiget 4 koos artikliga 51 saab järeldada, et esimene neist keelab esimesena kasutada sõjalist jõudu ning teine lubab vaid vastata eelnevale õigusvastasele sõjalise jõu kasutamisele, mitte aga alustada ise selle kasutamist.⁴³

Laiendava tõlgenduse pooldajad väidavad seevastu, et ennetav enesekaitse on lubatav, viidates kollektiivse julgeolekusüsteemi ebaefektiivsusele külma sõja perioodil ja on seisukohal, et ÜRO loomisele eelnev rahvusvaheline tava on endiselt kehtiv ning ÜRO põhikiri ei saa enesekaitse õigust vähendada. Laiendava tõlgenduse järgijad leiavad, et eksisteerivad kaks täiesti eraldiseisvat ja paralleelselt eksisteerivat õigust, millest üks tuleneb ÜRO põhikirjast ja teine rahvusvahelisest tavaõigusest, ning nende sisu ega ulatust ei saa muuta artikliga 51.⁴⁴ Rahvusvahelise Kohtu otsus kohtuasjas *Nicaragua v. United States of America* on leidnud, et identse sisuga rahvusvahelise õiguse norm võib kehtida nii lepingu- kui tavaõiguslikult.⁴⁵ Näiteks väidavad mitmed autorid ja ka riigid, et sõjalise jõu kasutamine on vähemalt moraalselt õigustatud juhul, kui eksisteerib oht riigi eluliselt olulistele huvidele.⁴⁶ Tähele tuleb panna, et olulised riigi huvid on defineerimata õigusmõiste. Pole selge, millised huvid võiksid olla piisavad, kas muu hulgas majanduslikud huvid võiksid olla oluline huvi, mis lubab ennetava meetmena sõjalise jõu kasutamist ja näiteks veesata meremiine või sellega ähvardada merealadel, kus muidu oleks see keelatud või hoopiski teostada miinitõrjet teise rannikuriigi merealadel, enda majanduslike huvide kaitsmise ettekäändel? Sellele küsimusele vastust anda pole lihtne. Kohtupraktika ei ole olnud selles küsimuses samuti järjepidev.

---

⁴³ Värk, R. Sõjalise jõu kasutamine: rahvusvaheline õigus ning praktika lk 496.

⁴⁴ Värk, R, lk 495. allviide: San Fransisco konverentsi dokumentides sisaldub lause „the use of arms in legitimate self-defence remains admitted and unimpaired“, äratrükitud M. N. Shaw (viide 2), lk 788, viide 57.

⁴⁵ Kask, O, Kirss, K, Kodar, E. jt. Paragrahv 3 p 9.

⁴⁶ Värk R, lk 496.

Väidetavalt ÜRO põhikirjaga paralleelselt kehtima jäänud tavaõiguse sisustamisel viidatakse 19. sajandi esimesest poolest pärinevale kaasusele, mis käsitleb riikide ennetava enesekaitse õiguspärasust. Caroline'i kaasust on nimetatud pöördepunktiks relvastatud jõu kasutamise käsitlustes, sest poliitilisest enesekaitse õigustusest kujunes selle järel teatud relvastatud jõu kasutamise kriteeriumitele tuginev enesekaitseõiguse doktriin. Sündmus, mis sellise pöörde kaasa tõi, leidis aset 1837. aastal seoses Kanadas toimunud mässuga, mida Ameerika Ühendriikides toetati. Mõne aja pärast haarasid ameeriklased enda võimu alla Briti valdustesse kuulunud Niagara jõe keskel asuva saare Navy Island. Saart varustati Ameerika poolt Caroline'i nime kandnud Ameerika Ühendriikidele kuulunud aurulaevaga.⁴⁷ Kanadas mässu maha suruda püüdnud Ühendkuningriigi jõud nägid võimalust vähendada ameeriklaste toetust mässule, hävitades neid varustava ning neid Kanadasse viiva laeva. Briti jõud ründasid laeva Caroline 29. detsembril 1837. aastal, kui see oli tagasi jõudnud oma Ameerika Ühendriikide poolel asuvasse jõesadamasse ja laev hävitati. Briti saadik Washingtonis õigustas rünnakut viidates vajadusele end kaitsta, ning Ameerika Ühendriikide riigisekretär Daniel Webster vastas sellele, formuleerides tingimused, millele rünnak peab vastama, et seda võiks nimetada enesekaitseks. Konflikti osapooled ei suutnud leida üksmeelt sündmuse faktilistes asjaoludes, kuid leppisid kokku sündmusele kohalduvas õiguses, mis aitas oluliselt kaasa uue pretsedendi kujunemisele.⁴⁸ Seda on nimetatud laeva nimest tuletatuna *Caroline'i doktriiniks*. Kohtukaasuse lahendamise käigus tõi kohus välja kaks peamist eeldust, millele relvastatud jõu kasutamine peaks vastama, et olla õiguspärane ja lubatud. Nendeks olid relvastatud jõu kasutamise vajalikkus ja proportsionaalsus ohuga, millele vastatakse. Selleks, et relvastatud jõu kasutamine oleks kooskõlas vajalikkuse kriteeriumiga, pidi riigisekretär Websteri lausunud sõnade kohaselt enesekaitsele tuginev riik näitama, et vajadus enesekaitse järele oli "vahetu, täielik ning puudusid igasugused võimalused valida selleks vahendeid ja aeg selle üle aru pidada".⁴⁹ Sisuliselt on riik kohustatud näitama, et teine riik oli enne esimese riigi kaitsetegevust alustamas vahetut rünnakut. Samuti viitas Webster vajadusele näidata, et enesekaitseks kasutatud vahendid ei ole ebanõistlikud ning nendega

---

⁴⁷ Waxman, M. The "Caroline Affair" in the Evolving International Law of Self-Defense. August 28, 2018. <https://www.lawfareblog.com/caroline-affair> (21.04.2022).

⁴⁸ Eenmaa, Ennetava enesekaitse mõiste, lk 47. Originaalviide: Robert Y. Jennings, "The Caroline and McLeod Cases", 32 American Journal of International Law (1938), no. 1, pp. 82–99; Alexandrov, Self-Defense Against the Use of Force, supra nota 6, p. 19

⁴⁹ Eenmaa, H, lk 47. Originaalviide: Jennings, "The Caroline and McLeod Cases", supra nota 18, p. 89. Vt. ka Lori Fidler Damrosch, Louis Henkin, Richard Pugh, Oscar Schachter & Hans Smit (eds.), International Law: Cases and Materials (4th edition, West Group, 2001), p. 923.

ei ole liialdatud, “sest vajadusega õigustatud enesekaitse peab jääma selle vajaduse piiridesse.”⁵⁰

Nende tingimuste täitmise korral peeti tavaõiguse kohaselt riiki õigustatuks relvastatud jõudu kasutama, kusjuures välistatud ei ole ka ennetav enesekaitse.⁵¹ Lähtudes *Caroline doktriinist* võib jaatada riigi õigust kasutada meremiine ka ennetava vahendina väljaspool sise - ja territoriaalmerd, näiteks majandusvööndis kaitsmaks laevateid või torujuhtmeid. Siiski peab miine paigaldanud riigil olema hiljem võimalik tõestada, et agressor oli tema vastu alustamas rünnakut, mis oluliselt kahjustanuks end preventiivselt kaitsma asunud riigi olulisi huvisid, muu hulgas oli teada nii rünnaku aeg kui ka koht, kuigi rünnakut ei olnud veel alustatud ja just miinide kasutamisega või sellega hoiatamisega püüti rünnak riigi olulistele huvidele ära hoida või hoiti ära rünnaku muutumist tegelikuks.

Autori hinnangul on viimasel kümnendil kujunemas välja veelgi laiemat tõlgendust võimaldav tavaõigus ning mitmed riigid on õiguspäraseks pidamas ka pelgalt rünnaku ohtu välistavat enesekaitset, millega vastatakse üksnes võimalikule relvastatud rünnaku ohule ja kus sellise rünnaku ohu kohta puuduvad täpsed andmed ehk tegemist on hüpoteetilise ohuhinnanguga. Michael Byersi sõnul viitas sellisele relvastatud jõu kasutamise õigusele George W. Bushi ennetava enesekaitse doktriin, mis on eemaldunud küllalt *Caroline doktriini* kriteeriumitest.⁵² Bushi administratsiooni relvastatud jõu kasutamise põhimõtted ning ennetava enesekaitse doktriin avalduvad presidendi poolt 17. septembril 2002. aastal USA kongressile edastatud “Rahvusliku julgeoleku strateegias”. Vajadust sellise õiguse järele põhjendab USA president nende ohtudega, mida loovad terrorism ja massihävitusrelvad.⁵³ Samas on selge, et uus doktriin ei keskendu üksnes nende ohtude lahendamisele, vaid võtab uue positsiooni riikide enesekaitseõiguse suhtes tervikuna. Doktriini järgi tuleks riigile anda õigus ennast erinevate ohtude vastu kaitsta juba enne seda, kui vaenlane on relvastatud jõuga rünnanud, ja isegi enne seda, kui on tekkinud vahetu rünnakuoht. Erinevus seni kehtinud arusaamade ja uue doktriini vahel seisneb selles, kas relvastatud jõu kasutamist enesekaitseks loetakse aktsepteeritavaks üksnes siis, kui vaenlase rünnaku oht on juba tegelik, nagu nõuab senine enesekaitse mõiste või ka siis,

---

⁵⁰ Eenmaa, H, lk 47. Originaalviide: Jennings, “The Caroline and McLeod Cases”, supra nota 18, p. 89

⁵¹ Eenmaa, H, lk 47.

⁵² Eenmaa, H, lk 55 ja 57.

⁵³ The White House, The National Security Strategy Of The United States Of America 2002.<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf> (26.04.2022).

kui oht on üksnes võimalik. Bushi doktriin muutus enesekaitse teema käsitlemisel seisneb selles, et kui varem arutleti ennetava relvastatud jõu kasutamise problemaatikat käsitledes selle üle, kas enne rünnakut võib üldse riik relvastatud jõudu enesekaitseks kasutada, siis nüüd on liikunud arutelu küsimusele, millal enne rünnakut võib riik enese kaitseks relvastatud jõudu kasutada? See on avardanud tunduvalt enesekaitse mõistet. Õigusteadlased on juhitud tähelepanu, et USA oma tegevusega Iraagis lõi ohtliku pretsedendi, mille tekkimist on USA ise alates 1945. aastast püüdnud vältida. Kui mõni riik maailmas tunnetab, et teine riik võiks talle tulevikus ohtlikuks muutuda, hoolimata sellest, kas tal on tõendid teise riigi halade kavatsuste kohta või mitte saab ta viidates USA rünnakule Iraagi vastu, sellele õigustuse.⁵⁴ Autori hinnangul on Putini telesinemine 24.02.2022, vahetult enne Ukraina ründamist, agressiooni õigustades selle ennustuse täitumise reaalseks tõestuseks: "/.../kooskõlas ÜRO põhikirja 7. osa artikliga 51, /.../otsustasin läbi viia sõjalise erioperatsiooni. /.../ Pealegi ma kordan, meie tegevus on enesekaitse meid ähvardavate ohtude ja veelgi suurema katastroofi eest kui see, mis praegu toimub."⁵⁵ Putin liitis kõnes kokku kõikvõimalikud alused, et agressiooni õigustada: rünnak on kooskõlas ÜRO harta artikliga 5, kuna tema sõnul on tegemist kollektiivkaitsega, ning rünnak on ennetav enesekaitse umbmäärases tulevikus toimuva võivate ohtude eest. Putini seisukoht viitab selgelt Bushi doktriini omaksvõtule ja agressiooni õigustamisele, riigi enese alalhoiu õigusega. Venemaa Föderatsiooni tänase juhtkonna hinnangul on tulevikus Ukraina liitumine NATO-ga võimalik, siis see on piisav, et tunda end ohustatuna ning ohtlikku olukorda ennetada. Lisaks sellele on Venemaa väitnud, et neil on kindlad tõendid, et Ukrainal oli plaanis toota tuumarelva. Õiguskirjanduses on enese alalhoiu õiguse teemal tuntud üksikindiviidi hädakaitse kaasus. Thomas Franck viitab dilemmale *Mignonette case* kaudu.⁵⁶ Tuues kaasuse pinnalt paralleeli riikide käitumisega, näidatakse tavaliselt, et nii nagu enese alalhoiu soov ei anna õigust teise isiku tapmiseks, nii ei anna riikide enese alalhoiu soov õigust relvastatud jõu kasutamiseks teise riigi vastu. Enese alalhoiu vajaduse doktriini raames on püütud küll

---

⁵⁴ O'Connell, M.E. The Myth of Preemptive Self-Defense. The American Society of International Law Task Force on Terrorism. August 2002, lk 19.

⁵⁵ Benziger, F. Russia's Invasion of Ukraine is an Act of Aggression. International Criminal Law, Public International Law. Middlesex University London. February 26, 2022. <https://internationallaw.blog/2022/02/26/russias-invasion-of-ukraine-is-an-act-of-aggression/> (07.03.2022).

⁵⁶ Caron, S, Regina v. Dudley and Stephens. <https://www.casebriefs.com/blog/law/criminal-law/criminal-law-keyed-to-kadish/the-justification-of-punishment/regina-v-dudley-and-stephens/> (11.04.2022).

väita, et äärmine vajadus võiks õigustada relvastatud jõu kasutamist enese alalhoiu huvides, kuid probleem tekib selliselt sõnastatud õigustuse laia tõlgendamisega.⁵⁷

Selleks, et rääkida enesekaitse valdkonnas uuest rahvusvahelisest tavaõigusest, peaks olema selleks ka riikide kokkulepe. Rahvusvaheline Kohus on küll kaasuses tunnistanud, et juhul kui riik tugineb oma käitumises uuele õigusele või teeb pretsedenditu erandi teatud rahvusvahelise õiguse printsiibist võib see olla aluseks rahvusvahelise tavaõiguse muutumisele juhul, kui teised riigid tema seisukohta jagavad.⁵⁸ Eenmaa on jõudnud kokkuvõtvale järeldusele, millega käesoleva töö autor nõustub: “/./riigi enesekaitseks saab lugeda riigi vajalikku ja proportsionaalset relvastatud jõu kasutamist teise riigi vastu eesmärgiga kaitsta rünnatavat riiki teisest riigist lähtuva piisavalt tõendatud ja juba alustatud relvastatud rünnaku vastu. Juhul kui selliselt mõistetud enesekaitseõiguse piire soovitakse laiendada, tuleb näidata, et Rahvusvahelise Kohtu seisukoht ja õigusteadlaste seas domineeriv arvamus on ekslikud ning ÜRO põhikirja artikli 51 tõlgendamisel ei ole põhjust lähtuda põhikirjas sätestatud eesmärkidest”.⁵⁹

Miinisõja kontekstis tähendab see, et kehtiva õiguskorra kohaselt ei saaks pidada õiguspäraseks kasutada miine rahvusvaheliste merealade sulgemiseks enne reaalse relvakonflikti puhkemist ning ka üksnes miinide paigaldamisega ähvardamine võib tähendada selle nõude rikkumist. Rahvusvaheline Kohus on Iraani ja Ameerika Ühendriikide vahelises kohtukaasuses leidnud, et ka rünnak riigi kaubalaevale võib anda õiguse enesekaitse teostamiseks, kuigi konkreetses kohtuasjas ei suutnud Ameerika Ühendriigid tõendada Iraani vastutust rünnaku eest.⁶⁰

Julgeolekunõukogu ei ole tänapäeval ainuke institutsioon, mis võib otsustada, kas sõjaline operatsioon on enesekaitse või agressioon. Vastava hinnangu pädevus, *ex post facto* kuulub ka Rahvusvahelisele Kohtule.⁶¹ Rahvusvaheline Kohus on ÜRO peamine kohtuasutus, mis on loodud ÜRO põhikirjaga. Kohtu ülesanne on lahendada

---

⁵⁷ Eenmaa, H, lk 60. Otipinaalviide: Ellery C. Stowell, *Intervention in International Law* (Washington, 1921) (quoted in Alexandrov, *Self-Defense Against the Use of Force*, supra nota 6), p. 392.

⁵⁸ Eenmaa, H, lk 64.

⁵⁹ Eenmaa, H, lk 68.

⁶⁰ Case concerning Oil Platforms. (Islamic Republic of Iran v. United States of America) – International Court of Justice Reports. December, 1996/November, 2003. C.I. J. Recueil 1996, p. 803

⁶¹ Värk, R. Julgeolekunõukogu roll enesekaitse teostamisel, lk 199.

rahvusvahelise õiguse alusel riikide algatatud vaidlusi ja anda nõu ÜRO volitatud organite ja eriametite edastatud õiguslike küsimuste kohta.⁶² Rahvusvahelise Kohus lahendades *Corfu Channel* kaasust, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania ja asus seisukohale, et ka enesekaitse või omaabile tuginedes ei tohi rikkuda teise riigi suveräänsust. 1946. aasta oktoobris sõitis Briti sõjalaev Albaania territoriaalmeres miini otsa ning 1946. aasta novembris saatis Ühendkuningriik oma mereväeüksused Albaania rannikule miinitõrjet teostama. Albaania süüdistas Ühendkuningriiki jõu kasutamises, millele britid vastasid väitega, et kuna nende tegevus ei ohustanud Albaania territoriaalset terviklikkust ega poliitilist sõltumatust, ei saa seda käsitleda sõjalise jõu kasutamise. Miinitõrjeoperatsiooni eesmärk oli tagada meresõiduvabadus ja ohutus. Siin tuleb arvestada tõsiasja, et selle kaasuse ajal ei olnud kehtivat mereõiguse konventsiooni sellisel kujul, mis täna kehtib, kuid mõisted territoriaalmeri oli juba üldtunnustatud mõistena kasutuses. Rahvusvaheline Kohus ei nõustunud seisukohaga, et brittide tegevus ei ohustanud Albaania riiki ning tegemist ei ole sõjalise jõu kasutamise ning leidis, et ka sellisel sekkumisel ei tohi olla kohta rahvusvahelises õiguses ning seda ei saa õigustada enesekaitse või omaabina, kuna riikide territoriaalse terviklikkuse austamine on määrava tähtsusega rahvusvaheliste suhete seisukohalt. Vastasel juhul oleks õigustatud igasugune sõjalise jõu kasutamine, mis ei ole otseselt suunatud küll territoriaalse puutumatus või poliitilise sõltumatuse vastu, kuid mille eesmärk on tagada enda või teiste õiguspäraseid õigusi.⁶³ *Corfu Channel* kaasuse tähtsus tuleneb kohtu seisukohast, mis keelab ilma rannikuriigi nõusolekuta teostada tema territoriaalmeres miinitõrjet ettekäändel, et sellega soovitakse kaitsta enda või teiste riikide meresõiduvabadust. Samuti käsitleti kohtukaasuses küsimust, mis puudutab rannikuriigi vastutust meremiini poolt tekitatud kahju hüvitamisel.

Rahvusvahelises Kohtus on miinide ja enesekaitseõigust käsitletud ka *Oil Platform*, Iraani Islamivabariik *versus* Ameerika Ühendriigid. Iraan esitas 1992. aastal kaebuse süüdistades Ameerika Ühendriike endale kuuluvate naftaplatvormide hävitamises. Iraani avalduse kohaselt ründasid Ameerika Ühendriikide mereväe sõjalaevad 1987. aasta oktoobris ja 1988. aasta aprillis kolme avamere nafta tootmiskompleksi, mis kuulusid

---

⁶² Euroopa Liidu ametlik veebisait. Rahvusvaheline kohtupraktika. https://e-justice.europa.eu/150/ET/international_case_law (26.04.2022).

⁶³ The Corfu Channel case. (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania) – International Court of Justice Reports. December, 1949. I.C. J. Reports 1948, p. 15.

Iraani riigi omanduses olevale ettevõttele, rikkudes sellega oluliselt Iraani ja Ameerika Ühendriikide vahelise sõbralikkuse, majandussuhete ja konsulaarõiguste lepingut, mis allkirjastati Teheranis 15. augustil 1955 ja rahvusvahelise õiguse erinevaid sätteid. Iraan nõudis tekitatud kahju hüvitamist. USA väitis oma vastuhagis, et Iraan ise rikkus 1955. aasta lepingut, rünnates lahel laevu ja osaledes muul viisil sõjalistes tegevustes, mis olid ohtlikud ja kahjustasid USA ja Iraani vahelist kaubandust ja mereliikluse turvalisust. USA taotles samuti kahju hüvitamist. Kohus kaalus esmalt, kas USA mereväe meetmed Iraani naftakomplekside vastu olid 1955 aasta lepingu ja rahvusvahelise õiguse alusel õiguspärased ning vajalikud Ameerika Ühendriikide oluliste julgeolekuhuvide kaitsmiseks. Tõlgendades asjakohaseid rahvusvahelise õiguse norme, jõudis kohus järeldusele, et Ameerika Ühendriikidel oleks olnud õigus kasutada jõudu ainult siis, kui ta oleks tegutsenud enesekaitse olukorras, ehk ta oleks langenud Iraani relvastatud rünnaku otsese ja vahetu rünnaku alla ning Ameerika Ühendriikide vastutegevus selles olukorras oleks olnud kohene, vajalik ja proportsionaalne tema vastu suunatud relvastatud rünnakuga. Esitatud asjaolude ja tõendite põhjal leidis kohus, et Ameerika Ühendriigid ei ole piisavalt tõendanud, et nimetatud tingimused oleksid olnud täidetud, ning jõudis järeldusele, et USA-l ei olnud seetõttu õigust tugineda enesekaitse õigustusele. Kohtu hinnang, et USA kannatada saanud laevad ei tegelenud kaubandusega ega navigeerinud kahe riigi territooriumide vahel. Kohus ei nõustunud ka Ameerika Ühendriikide väitega, et Iraani tegevus muutis Pärsia lahe laevaliikluse jaoks ohtlikuks, järeldades, et tema käsutuses olevate tõendite kohaselt ei olnud asjassepuutuval ajal mis tahes tegelikku takistust kaubalaevastikule Iraani ja Ameerika Ühendriikide territooriumide vahel ohutult navigeerida. Sellest tulenevalt lükkas kohus tagasi Ameerika Ühendriikide vastuhagi hüvitise saamiseks.⁶⁴

Kui aga käsitleda vastutust, siis rahvusvahelises õiguses saab eristada kahte tüüpi vastutust. Esimeseks vastutusliigiks on see, kui rahvusvahelise õiguse subjekt, milleks on riik, käitub teise riigi suhtes rahvusvahelise õiguse vastaselt, kusjuures selline käitumine rikub teise rahvusvahelise õiguse subjekti rahvusvaheliselt kaitstavat hüve ja põhjustab teisele subjektile kahju. Õigusvastasuse hindamisel arvestatakse lisaks konventsioonidele ka tavaõigust ja rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtteid.⁶⁵

---

⁶⁴ Case concerning Oil Platforms. (Islamic Republic of Iran v. United States of America) – International Court of Justice Reports. December, 1996/November, 2003. C.I. J. Recueil 1996, p. 803.

⁶⁵ Kiviorg, M., Land, K., Vallikivi, H. Rahvusvaheline õigus. Juura. 2010, lk 32.

Vastutuse tekkimise eeldused ei erine sisuliselt eraisikute kahjunõuete eeldustest. miinide õigusvastasest kasutamisest tekkinud kahju hüvitamise skeem oleks hüpoteetiliselt alljärgnev:

- rahvusvahelise õiguse vastane tegu. Näiteks on miini paigaldamisel rikutud konkreetselt mõnda UNCLOS sätestatud normi. Näitena on Irbe väina (artikkel 37) Eesti merevägi veesanud mõjumiini ning ohust ei ole teavitatud (artikkel 44);
- tekkinud on materiaalne või immateriaalne kahju; miini plahvatuse tulemusena saab kahjustab välisriigi allveelaev, mille remondikulu on xxx miljonit eurot, võimalik on ka tekkinud keskkonnakahju.
- põhjuslik seos õigusvastase teo või tegematajätmise ja tekkinud kahju vahel; kui poleks miini veesatud, ei oleks õnnetust juhtunud ja kahju tekkinud.
- käitumine, millega pandi toime rahvusvahelise õiguse vastane tegu, peab olema omistatav ühele rahvusvahelise õiguse subjektile (Eesti mereväe tegevus on omistatav Eesti riigile).

Kaasuse lõpplahend võiks lihtsustatud kujul näha välja selline: Eesti Merevägi, kelle tegevus on omistatav Eesti Vabariigile veeskas rahvusvahelisse väina lõhkeseadeldise, rikkudes UNCLOS konventsiooni artikkel 44 nõudeid, selle tulemusena põhjustati majanduslikku kahju teise riigi laevale ja looduskeskkonnale, rikkudes UNCLOS sätestatud nõuet riikidele säilitada ja kaitsta merekeskkonda (artikkel 192). Teine vastutuse liik on õiguspäraste tegudega kaasnevate kahjude tekitamise eest, mida käsitletakse peatükis 1.2. (vt lk 39.)

Enesekaitse ja sealjuures ennetava enesekaitse õiguse rakendamise küsimust on analüüsitud ka küberruumis toimuvate rünnete kontekstis. Analoogia küberruumiga merelise kaitse puhul ei ole autori poolt juhuslikult valitud, kuna sarnaselt merealadele on ka küberruumis suveräänsuse, sealhulgas siseriikliku õiguse kehtestamine füüsiliselt piiratud ning korra kehtestamine ilma üleüldise rahvusvahelise kokkuleppeta ei ole võimalik. Briti mereajaloolane Geoffrey Till on leidnud, et riigi põhiline kohustus ja olemasolu õigustus on tema territooriumi sealhulgas mereala kaitsmine “kõikide kodumaiste ja välismaiste vaenlaste” eest ning seetõttu on riikidel üha suurem huvi oma jurisdiktsiooni kehtestamisest ja paljudel juhtudel ka laiendamisest merealadel. Ka virtuaalmaailma üle püüavad riigid oma võimu kehtestada ja üha selgemalt kontrolli saavutada. Meri kui ressurss, kui tee, kui informatsiooni hankimise ja ülemvõimu

kehtestamise vahend⁶⁶, niisamuti on ka virtuaalmaailmast saanud igapäevaelu keskkond, koos sama nelja omadusega. Till peab ÜRO mereõiguse konventsiooni just selleks raamistikuks, mis võimaldab tänapäeval riikidel merealadel õiguskorda kehtestada.⁶⁷ Ühtse õigusraamistiku loomine kübermaailmas, mille üks eestvedaja ÜRO tasemel on muuhulgas ka Eesti, on siiski alles arenemisjärgus.⁶⁸ Küberturvalisuse riskide ja intsidentide haldamise reguleerimisel on mõningast edu saavutatud Euroopa Liidu siseselt, kus on kehtestatud ühtseid regulatsioone.⁶⁹ Kübervaldkonna õigusanalüüsis, mille tegi 2016. aastal Lextal, on tõdetud, et ideaaltingimustes võiks efektiivne võrgu- ja infosüsteemide turvalisuse kaitse luua olukorra, milles igasuguseid rünnakud või teenusekatkestused on ennetatavad aktiivsed küberkaitse⁷⁰ meetmetena, näiteks teatud IP-aadressidelt saabuv teenuste tõkestus, lõks, mis on seatud avastama keelatud tegevusi, või tagasirünne ja selleks ligipääsude hankimine.⁷¹ NATO küberkaitsekoostöö keskuse (CCDCOE) õigusanalüüsis, mis lahkab aktiivse küberkaitse meetmete kasutamise tehnilisi ja juriidilisi aspekte, jõutakse järeldusele, et ainult passiivsete meetmete kasutamine ei ole riskide kasvades võrkude kaitseks enam piisav. CCDCOE õigusekspertide arvates peavad reageerivad vastumeetmed alluma piirangutele. Leitakse, et reageerivad meetmed peavad olema proportsionaalsed võrreldes neid põhjustanud tegevuse või rünnakuga. Samuti peab vasturünne toimuma samal ajaperioodil kui tegelik rünne, ehk olema vahetu. Riik peab teavitama vastumeetmete kasutuselevõttust või, kui on tegu hädavajaliku tegevusega riigi huvide kaitsmiseks, teavitama vahetult pärast vastumeetme kasutamist. Samuti on võimalik, et riigid on eelnevalt omavahel kokku leppinud reageerivate meetmete kasutuselevõtuks.⁷² Eelpool kirjeldatud piirangud vastavad artikkel 51-le, korrates üle eeldused: kohene, vajalik, proportsionaalne ja nõuavad vastumeetmetest teavitamist ning rahvusvahelist koostööd, kuid ei anna virtuaalmaailmas võideldes selgelt ja üheselt

---

⁶⁶ Till, lk 59.

⁶⁷ Till, lk 476.

⁶⁸ Eesti alaline esindus ÜRO juures. Küberjulgeoleku tagamine. <https://un.mfa.ee/et/kuberjulgeoleku-tagamine/> (01.04.2022).

⁶⁹ Euroopa Ülemnõukogu. Euroopa Liidu nõukogu veebisait.

<https://www.consilium.europa.eu/et/press/press-releases/2021/12/03/strengthening-eu-wide-cybersecurity-and-resilience-council-agrees-its-position/> (10.03.2022).

⁷⁰ Tallinna Manuaal defineerib aktiivse küberkaitse (Active Cyberdefence): proaktiivne meede informatsiooni saamiseks näiteks küberrünne katse, küberrünnaku või ähvardava küberoperatsiooni tuvastamiseks ja saamiseks või meede operatsiooni algallika määramiseks, mis sisaldab ennetava, kaitsva või vastuoperatsiooni teostamist ründeallika vastu. M. Schmitt (Gen. Ed.), Tallinn Manual of the International Law Applicable to Cyber Warfare, Oxford Press University, 2013.

⁷¹ Kübervaldkonna õigusanalüüs. 2016, lk 56. <https://www.ria.ee/sites/default/files/content-editors/publikatsioonid/kubervaldkonna-oigusanaluus-lextal-2016.pdf> (10.03.2022).

⁷² Kübervaldkonna õigusanalüüs. 2016, lk 56.

mõistetavalt õigust korraldada ennetavaid rünnakuid, ehk rünnata vastast olukorras, kui pole reaalselt rünnet veel alustatud.

Artikkel 51 annab õiguse enesekaitset teostada ka kollektiivselt, mis on oluline miinide kasutamise seisukohast koostöö tegemisel Eestile sõbralike naaberriikidega, kellega meil on merepiiride osas kokkupuude (Soome, Rootsi, Läti). Näiteks merealade sulgemisel miinide abil agressorriigi laevadele või teostades miinitõrje operatsiooni regioonis, et tagada kaubalaevade vaba liikumine või veealuste torujuhtmete kaitse.

ÜRO põhikiri ei defineeri eraldi kollektiivset enesekaitset ega selle teostamise tingimusi. Kuna kollektiivne enesekaitse on enesekaitse üks vorm, siis tuleb kindlasti arvestada tavapäraste enesekaitseõuetega, milleks on kohasus, vajalikkus ja proportsionaalsus.⁷³ Värk on kirjutanud: “Riigid väldivad tavaliselt otsest või avalikku osalemist teiste riikide vahelistes relvakonfliktides, mistõttu on kollektiivse enesekaitse praktika tagasihoidlik. Enamasti piirdub riikide osalus logistilise või materiaalse abi andmisega. Võitlejaid saadetakse tihti enne relvakonflikti puhkemist ja pigem heidutuseks, kui osalemaks aktiivselt vaenutegevuses.”⁷⁴ Kuna Soome ja Rootsi ei ole käesoleva töö kirjutamise hetkel NATO liikmed, võib sõjaline koostöö merel olla raskendatud. Eestil ja Lätil on NATO liikmetena kohustus järgida alliansi juhendmaterjale ning koostöö merevägede vahel, kasvõi protseduuride või krüpteeritud sidesüsteemide ühtsuse tõttu on tõenäolisem ja ka tõhusam. Soome ja Rootsi võimalikul liitumisel NATO-ga nähakse olulise julgeoleku olukorra muutumisena Läänemerel. Selles nähakse üldiselt võimalust Eesti merelist julgeolekut paremini tagada, kuid tuleb arvestada, et see võib ka suurendada Venemaa Föderatsiooni laevastiku kohalolekut piirkonnas.

Relvastatud jõu kasutamiseks kollektiivse julgeolekusüsteemi raames annab ka aluse ÜRO põhikirja VII peatükk ning täpsemalt artikkel 39, mille järgi Julgeolekunõukogu määrab kindlaks iga rahu ohustamise, iga rahu rikkumise või agressiooniakti olemasolu ja annab soovitusi või otsustab, milliseid meetmeid tuleb artiklite 41 ja 42 kohaselt võtta rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamiseks või taastamiseks.⁷⁵

---

⁷³ Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) – International Court of Justice Reports. June 1986. I.C. J. Reports 1948, p. 15.

⁷⁴ Värk, R. Kollektiivne enesekaitse: ajalugu, teooria ja praktika, lk 106.

⁷⁵ Eenmaa, H, lk 45.

1.2. Viivitamatu teavitamine relvastatud jõu kasutamisest

Artikkel 51 teise lause kohaselt peab liikmesriik viivitamatult teavitama julgeolekunõukogu enesekaitse õiguse kasutamisel rakendatud meetmetest. Nõue koosneb kahest eeltingimusest, millest esimene on teavitus ise ja teine selle viivitamatu esitamine. On väidetud, et kui ÜRO Julgeolekunõukogu ei võta meetmeid, mis peatavad enesekaitse alused, jääb enesekaitse õigus kehtima.⁷⁶ Oluline on seejuures, et pole üheselt kokkulepitud reegleid või välja antud juhiseid selle kohta, millises vormis ja millist informatsiooni peab teavitus sisaldama, milliseid tõendeid vastase rünnakute kohta peab esitama ning millisel kujul ja kuidas on viivitamatu teavitamise kohustus ajaliselt piiritletud.

Uuringute kohaselt selgub, et perioodil 1958 - 2019 on artikkel 51 rakendamise kohta esitatud teavitusi 158 korral.⁷⁷ Greeni uuring on teinud järelduse, et teavitamiskohustust pole siiski alati täidetud, ehkki riik on hiljem esitanud väite, et tegutses enesekaitse tingimustes. Üle 80 protsendi teavitustest on esitatud vähemalt ühe nädala jooksul pärast enesekaitse meetmete algatamist. Sellest võib järeldada, et riikide poolt väljakujunenud praktika kohaselt loetakse viivitamatuks teavitamist ühe nädalast ajaakent.⁷⁸

Vaadeldavas perioodis on eristatavad neli erinevat teavitusvormi, millega ÜRO liikmesriigid on andnud praktilise tõlgenduse artiklis 51 sätestatud teavitamise vorminõudele. Esiteks ÜRO Julgeolekunõukogu osalisriigi alalise esindaja teavituskiri. Teiseks riigiametniku poolt ÜRO Julgeolekunõukogule saadetud kiri, millele on lisatud ÜRO Julgeolekunõukogu osalisriigi alalise esindaja tutvustuskiri. Avalduse koostajaks on välisministeerium, valitsuse liige või riigijuht. Kolmas vorm on suuline. Teavitus esitatakse ÜRO julgeolekunõukogu istungil ning see kantakse istungi ametlikku protokollu. Neljas ja viimane teavitusvorm kuulub niinimetatud muude aruandlusvahendite kategooriasse, nagu memorandum konkreetse konflikti või agressioonijuhtumi kohta. Lähimineviku praktika teavitusviisist on Aserbaidžaani sündmuste kohta teabelehe esitamine septembris 2020. Enesekaitse teavitusi on hakatud üha enam esitama ka

---

⁷⁶ Schweigman, D. *Kluwer Law International*, 2001, lk 192.

⁷⁷ Steenhoven, N. *Conduct and subsequent practice by states in the application of the requirement to report under UN Charter Article 51. Journal on the Use of Force and International Law*. Volume 6. 2019, lk 253.

⁷⁸ Green, J.A. *The Article 51 Reporting Requirement for Self-Defense Actions. Virginia Journal of International Law*, 2015, lk 47.

mitteformaalsete avaldusena, näiteks pressiteatena ÜRO Julgeolekunõukogule.⁷⁹ Viimane näide on Venemaa presidendi teleesinemine vahetult enne kallaletungi Ukrainale 24. veebruaril 2022, milles Putin viitas artikli 51 kasutamisele, kollektiivkaitse rakendamisest hüpoteetiliselt eelseisva ohu tõrjumiseks, mis on tema sõnul ohuks Venemaa eksistentsile.⁸⁰ Oluline on siiski korrata üle, et rahvusvahelises õiguses ei ole ühtegi normi, mis lubaks riigil kasutada kollektiivse enesekaitse õigust pelgalt enda olukorra hinnangust lähtuvalt.⁸¹ Kui tuginetakse kollektiivsele enesekaitsele, võib eeldada, et riik, kelle kasuks seda õigust kasutatakse, on kuulutanud end relvastatud rünnaku ohvriks.⁸² Sellist deklaratsiooni ei ole ükski riik ÜRO Julgeolekunõukogule esitanud.⁸³

Meremiinide puhul tuleneb täiendav teavituskohustus Haagi konventsioonist, mida on käsitletud allpool ning vajadusest tagada meresõiduohutus, mida nõuab ÜRO mereõiguse konventsioon ja selle alusel muud õigusaktid, mis meresõiduohutust reguleerivad, sealhulgas ka siseriiklikud õigusaktid.

Samuti tuleneb rahvusvahelisest õigusest kohustus enesekaitseks ettevõetud meetmed peatada kohe pärast agressiooni lõppemist või selle tagasilöömist või juhul kui ÜRO Julgeolekunõukogu on võtnud omalt poolt tarvitusele vastavad meetmed.⁸⁴ Miinide puhul tähendab see kohustust veesatud miinide asukohad avalikustada ja need kahjutuks teha, mis tuleneb Haagi VIII konventsioonist. Sealjuures kohustus miinid eemaldada on mitte ainult sellel riigil, kes need on veesanud, vaid juhul kui riik on teise riigi rannikule miine paigaldanud peab ta nendest teavitama rannikuriiki, kes oma ranniku peab ise miinidest puhastama. Siiski pole sätestatud, kes sellisel juhul kannab kulud ja võimalikud kahjud. Põhimõtte, et teise riigi suveräänsetel merealadel on keelatud omaalgatuslik miinitõrjeoperatsioon rahuajal tuleneb Rahvusvahelise Kohtu otsusest *Albaania vs. Ühendkuningriigid*.

---

⁷⁹ Steenhoven, N, lk 253.

⁸⁰ Benziger, F.

⁸¹ Benziger, F.

⁸² Nicaragua v. United States of America – International Court of Justice Reports. June 1986, lk 104.

⁸³ Benziger, F.

⁸⁴ Värk, R. Sõjalise jõu kasutamine: rahvusvaheline õigus ning praktika, lk 117.

2. Miinide kasutamine kooskõlas humanitaarõigusega

Relvana on meremiinide kasutamine õiguspärane kui see ei riku rahvusvahelised üld- ja erikonventsioone, mis sisaldavad vaidlevate riikide poolt sõnaselgelt tunnustatud sätteid; rahvusvahelist tava kui õigusnormina tunnustatud üldist praktikat. Siit järeldeb, et enesekaitseks võetavate meetmete valik on piiratud. Üheks piiranguks on nõue, et neid tuleb rakendada vastavuses rahvusvahelise humanitaarõiguse *ius in bello* põhimõtetega. Rahvusvaheline Kohus on leidnud, et meetmed, mis võivad olla proportsionaalsed enesekaitse vajaduste seisukohast, peavad olema ka kooskõlas rahvusvahelise humanitaarõigusega, et nad oleksid õiguspärased.⁸⁵ Rahvusvaheline humanitaarõigus (RHÕ) on avaliku rahvusvahelise õiguse oluline osa. Humanitaarõigus seab piirangud vägivalda kasutamisele relvakonfliktis eesmärgiga säästa isikuid, kes ei ole konflikti osalised, ja piirata sõjapidamisel kasutatavaid vahendeid ja meetodeid.⁸⁶ Tinglikult saab jagada selle Haagi ja Genfi konventsiooniks.

2.1. Haagi VIII konventsioon

Miinide laialdane kasutamine Vene-Jaapani sõjas aastatel 1904–1905 tekitas vajaduse luua rahvusvahelised reeglid, mis võimaldaksid kaitsta neutraalsete riikide laevu kui ka vaenlase kaubalaevu hoiatamata rünnakute eest. Soov mereliiklust reguleerida ja kehtestada rahvusvahelised normid selle tarbeks ulatub juba varasemasse ajastusse.

Riikide poolt heaks kiidetud konventsiooni preambul rõhutab mereteede vabaduse põhimõtet ja tõdeb, et miinide täielik keelustamine ei ole siiski võimalik, seega tuleb ajutiselt kompromissina luua piirangud, et leevendada sõjakahjusid ja tagada võimaluste piires, ja hoolimata sõjast, rahumeelse meresõidu ohutus ajaks kuniks rahvusvaheline üldsus on leppinud kokku täiendavad reeglid, mis on kõikidele osapooltele vastuvõetavad ning tagavad meresõiduvabaduse ja ohutuse kaubalaevadele. Kuna riigid ei suutnud meremiinide küsimuses konsensust saavutada, siis tulemuseks oli ajutisena mõeldud kompromiss. Vastuvõetud konventsiooni kohta on õiguseksperdid toonud esile, et ainult konventsiooni artikkel 1, mis sätestab keelatud miine ja artikkel 5, mis käsitleb miinide

---

⁸⁵ Värk R, lk 117.

⁸⁶ Välisministeeriumi veebisait. <https://vm.ee/et/rahvusvahelise-humanitaarõiguse-ulevaade> (04.04.2022).

eemaldamise kohustust peale relvakonflikti, sisaldavad selgeid ja kahemõttelisi sätteid.⁸⁷ Artikkel 1 § 1 keelab ankurdamata kontaktmiinide kasutamise⁸⁸, ning § 2 kontaktmiinid, millel puuduvad automaatselt kahjutuks muutmist võimaldavad mehhanismid juhuks, kui miin ankruvaia otsast lahti pääseb. Artikkel 5 sätestab kohustuse, et miine veesanud riik peab tegema kõik endast oleneva, et konflikti lõppedes eemaldada kõik paigaldatud miinid, siinjuures ei ole välja toodud, et kontaktmiinid. Konventsioonis on rõhutatud, et iga riik eemaldab oma miinid ise (*each power removing its own mines*). Samuti kohustab see riiki konflikti lõppedes teise riigi rannikule pandud kontaktmiinidest teavitama vastaspoolt ning see, kelle vetes miinid asuvad on viivitamatult kohustatud need ise eemaldama. Artikli 2 osas, mis keelab kontaktmiinide paigutamise rannikule ja vaenlase sadamatesse, mille ainsaks eesmärgiks on kommertsvedude takistamine, on leitud, et see on kaheldava väärtusega, sest sõdiv pool võib alati väita, et miinid paigutati muul eesmärgil kui ainult kommertsvedude takistamine.⁸⁹ Selle väitega siiski ei saa nõustuda, kuna Rahvusvaheline kohus, kohtuasjas *Nicaragua v. United States of America* käsitles olukorda, kus Ameerika Ühendriikide korraldamisel veesati miinid Nicaragua ranniku äärsetesse sadamatesse. Kohus, leidis, et Ameerika Ühendriigid on rikkunud just nimelt Haagi konventsiooni artikli 2, mille kohaselt on keelatud automaatsete kontaktmiinide panek vaenlase ranniku ja sadamate äärde, kui selle ainsaks eesmärgiks on takistada kaubalaevandust. Seega vaatamata kahtlevale seisukohale, et see norm ei ole praktikas kasutatav on Rahvusvahelises Kohtus leidnud vastupidist ja just sellele õigusnormile tuginedes lähtunud oma otsuse langetamisel.⁹⁰

Oluline on märkida, et Haagi VIII konventsioonis ei ole kasutatud termineid sisevesi ja territoriaalmeri, mis lepidi kokku alles 1930. aasta Haagis, kasutusel 1958. aasta konventsioonis ja tänaseni kehtivas UNCLOS-s, vaid kasutatakse mõistet ranniku ääres, sadamates ja omades vetes. Eesti keeles on kasutatud enne II maailmasõda ka mõistet rannameri.⁹¹ Täna sees riigipiiri seaduses (RiPS) defineerib § 3-s, et Eesti territoriaalveed

---

⁸⁷ Schindler, D., Toman, J., *The Laws of Armed Conflicts*. Third revised and completed edition, Henry Dunant Institute Geneva, M. Nijhoff Publ., Dordrecht. 1988, lk 65.

⁸⁸ Ankurdamata kontaktmiinid on triivmiinid, mis Haagi VIII konventsiooni kohaselt on keelatud (autor).

⁸⁹ Schindler D. Toman J, lk 65.

⁹⁰ Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua (*Nicaragua v. United States of America*) – International Court of Justice Reports. June 1986. I.C. J. Reports 1986, p. 15.

⁹¹ Piip A., lk 176. Selgitab rannameri: riba merd, mis uhab maad paralleelselt rannajoonele. Selle riba lause üle käib rahvusvaheline vaidlus aastasadu. 1702. aastal püstitas Bynkershoek lause: “maa võim lõpeb seal, kus lõpeb relvade võim”. Tol ajal ulatus relvade võim ainult kolmele meremiilile ja vastavalt arvati, et kolmest meremiilist jätkub rannavete laiuseks.

on Eesti territoriaalmeri. Eesti siseveed on: sisemeri ja sadamarajatiste kõige merepoolsemaid punkte ühendavast mõttelisest joonest kalda poole jäävad Eesti sadamate veed ning Eesti jõgede, järvede ja muude veekogude veed, mille kõik kaldad asuvad Eesti maa-alal.⁹² Mõistete territoriaalvesi, territoriaalmeri ja siseveed, sisemeri ebajärjepideva kasutus Eesti erinevates õigusaktides on läbiv.

Üldprintsipiina tohivad sõjalise rünnaku sihtmärgiks olla ainult sõjalised objektid. Tsiviilobjektide ründamine on kuritegu Eestis kehtiva karistusseadustiku § 96 järgi.⁹³ Põhimõtte tuleneb Genfi 1949. aasta konventsioonist, mis käsitleb relvakonfliktist mõjutatud isikute ja objektide kaitset.⁹⁴ Definiitsioon ei ole unikaalne ja tuleneb 1907.aasta VII Haagi konventsioonist ja 1958. aasta Genfi mereõiguse konventsiooni sõjalaeva definiitsioonist.⁹⁵ Piip on põhjendanud vajadust defineerida sõjalaeva mõistet, kuna sõja ajal täiendavad mereväed oma jõude kaubalaevadega ning seega tuleb kaubalaevad tsiviilalustena vormiliselt ümber muuta sõjalaevadeks. Haagi konventsioon määrab, et kaubalaev, mis on sõjalaevaks muudetud, ei või omada õigusi ja kohustusi, mis on sõjalaeval, kui see ei ole pandud selle riigi otsese võimu, kontrolli ja vastutuse alla, mille lipu all ta on.⁹⁶ UNCLOS defineerib sõjalaeva kui riigi relvajõududele kuuluvat laeva, millel on selle riigi päritolutunnustega pardamärgistus, mida juhib selle riigi valitsuse volitatud ohvitser, kelle nimi on nõuetekohaselt kantud teenistusnimekirja või samaväärsesse dokumenti, ning mille laevapere allub relvajõudude regulaarmee distsipliinile. Autori hinnangul ei saa jätta tähelepanuta, et sõjaliselt rünnatavaks objektiks võib olla ka laev, mis pole küll definiitsiooni kohaselt sõjalaev, kuid täidab sõjalisi ülesandeid, näiteks veeskab või transpordib vastase relvajõududele meremiine, teostab luuret või teeb muud sellist, mis pole rahumeelne. Samuti on sõjalaevana võimalik käsitleda laeva, mis kuulub paramilitaarsetele organisatsioonile.

Kui juristide poolt peetakse Haagi VIII konventsiooni artikleid 1 ja 5 selgeteks ja üheselt mõistetavateks, siis nõuded, mis tulenevad artiklist 3 on täitmiseks üldsõnalisemad. Norm

---

⁹² Riigipiiri seadus. - RT I 1994, 54, 902. <https://www.riigiteataja.ee/akt/108072021014?leiaKehtiv> (20.04.2022).

⁹³ Karistusseadustik.- RT I, 21.05.2021, 9. 4. jagu. Sõjasüüteod. <https://www.riigiteataja.ee/akt/184411?leiaKehtiv> (20.04.2022).

⁹⁴ 12. augusti 1949 Genfi konventsioonide 8. juuni 1977 (I) lisaprotokoll rahvusvaheliste relvakonfliktide ohvrite kaitse kohta <https://www.riigiteataja.ee/akt/79264> (20.04.2022).

⁹⁵ Värk, I, lk 14.

⁹⁶ Piip, A, lk 297.

kohustab miine kasutava riigil võtta kasutusele kõik ettevaatusabinõud rahumeelse meresõidu ohutuse tagamiseks. Esiteks tuleb vaadelda, mida tähendab mõistena ettevaatusabinõud ning rahumeelne meresõit ajastul, millal see norm on välja töötatud ning, mida rahumeelse läbisõiduna defineerib on UNCLOS kaasajal. Mitmete autorite arvamusele tuginedes võib väita, et tegelikult pole see selgepiiriline ja tekitab eriarvamusi.⁹⁷ Ettevaatusabinõudena, mida riik peab rakendama saab pidada seda, etkonflikti osapooled kohustuvad tegema kõik endast oleneva, et veesatud miinid saaks kahjutuks tehtud, kui nende üle kontroll on kaotatud ning kohustab teavitama kaubalaevu ohutsoonidest niipea, kui sõjaline olukord seda võimaldab. Diplomaatiliste kanalite kaudu tuleb informeerida laevaomanikke ja ka valitsusi. Siiski, arvestades laevaliikluse intensiivsust kaasajal on ilmselge, et selline viivitus ei oleks meresõiduohutust silmas pidades käsitletav mõistliku teavituse ja ettevaatusabinõuna. Raadioside arenguga on ohtudest teavitamise võimalused muutunud, võrreldes konventsiooni vastuvõtmise ajaga, kui ohtudest teavitamisel tuli kasutada diplomaatilisi kanaleid, mis ilmselt võis tähendada mitmepäevaseid viivitusi. Kaasajal selline viivitus ei ole aktsepteeritud. Haagi konventsioon kohustab konflikti osapoolt ohutsoonidest või miiniväljade asukohast teatama ainult siis, kui „sõjalised vajadused seda võimaldavad”. See annab avara tõlgendusruumi ning võib tähendada, et teavitus jääb üldse tegemata või tehakse seda siis, kui see enam ei mõjuta olukorda. Mis puudutab ettevaatusabinõusid, mida miine veeskav konflikti osapool peab teostama, siis põhimõtteliselt peab ta võimaldama rahumeelsetel laevadel lahkuda mineeritavast või mineeritud merealalt. See võib hõlmata nii ohutute läbipääsude loomist või lootsimise võimaldamist.⁹⁸

Haagi konventsioon näeb ette, et miine võib paigaldada relvakonflikti olukorras ka see riik, kes ise otseselt ei ole üks relvakonflikti osapool, vaid on neutraalne rannikuriik. Artikkel. 4. sätestab, et neutraalsed riigid, kes veeskavad oma ranniku lähedale kontaktmiine, peavad järgima samu reegleid ja rakendama samu ettevaatusabinõusid, mis on kehtestatud sõja osapolele, ehk tagama ohutu meresõidu oma vetes ja tagama teavituse laevaomanikele ja teistele riikidele. Mitte-sõjalises konfliktis osaleva riigi õigus paigutada oma rannikule meremiine viitab sellele, et rahvusvaheline õigus tavaõigusena tunnustab ennetava kaitse õiguspärasust meremiinide kasutamisega oma vetes, mis

---

⁹⁷ Lindpere, lk 51.

⁹⁸ Heinegg, W. H., The law of armed conflict at sea. The Handbook of International Humanitarian Law. Oxford University Press: 2011, lk 528.

UNCLOS terminoloogias tähendab sisevetes ja territoriaalmeres. Ajaloost on teada, et sellist õigust on kasutanud II maailmasõja ajal Rootsi Kuningriik, kes kuulutas ennast sõjas küll neutraalseks, kuid paigaldas oma territoriaalmeres piirile miiniväljad, takistades sellega sõdivate riikide sõjalaevadel läbida oma merealaseid, kuid tagas kaubalaevadele ligipääsu oma sadamatele või siis rahumeelse läbisõidu oma territoriaalmerest lootside abil.⁹⁹ Märkida tuleb, et 1941. aasta kevadel sellisel kujul territoriaalmerd nagu see täna kehtib UNCLOS -is, polnud veel rahvusvahelises õiguses sätestatud. 1930. aasta Haagi konverentsil pidasid riigid territoriaalmeres laiuseks nii kolme, nelja kui ka kuut meremiili. Tolleaegne Eesti pidas kolme meremiili, kuid Rootsi koos teiste Skandinaavia riikide ja Soomega pidasid selleks nelja meremiili, Läti aga suisa kuute meremiili. Nõukogude Liit järgis samuti nelja meremiilist piiri.¹⁰⁰ Eesti kehtestas territoriaalmeres laiuseks senise kolme asemel neli meremiili riigihoidja dekreedina, veeteede seadusega 1938. aastal.¹⁰¹

Haagi VIII konventsioon¹⁰² on jäänudki senini ainsaks õiguslikult kehtivaks otsesõnu meremiinide kasutamist reguleerivaks kehtivaks lepinguks, sisaldades viit meremiinide kasutamisele kohaldatavat sisulist jaotust. Rõhutada tuleb, et konventsioon käsitleb kontaktmiine, Eesti mereväe soetatud meremiinid on mõjumiinid, mis võib tähendada, et Haagi VIII konventsioonis sätestatud keeld kontaktmiinide kohta ei ole asjakohane mõjumiinide kasutamisel. Tuleb silmas pidada, et konventsiooni peamine eesmärk oli ja on kaitsta kaubalaevandust miinide eest, millele andis tõuke Vene-Jaapani sõda, kus meremiinid põhjustasid väidetavalt olulist kahju kaubalaevastikule.¹⁰³ Otsides sellele väitele ajaloolisi tõendeid, ei olnud võimalik leida usaldusväärseid allikaid, et kinnitada kaubalaevastikule põhjustatud olulisi kaotusi. Tuvastatav on fakt, et kokku võis Vene laevastik veesata sõja ajal suurusjärgus 4275 kontaktmiini ning on kinnitatud andmeid, et miinidele sõitmise tagajärjel uppus kuusteist Jaapani sõjalaeva. Samuti on teateid iseenda

---

⁹⁹ Grooss, Poul, *The naval war in the Baltic 1939 - 1945*. 2017, lk 110.

¹⁰⁰ Lott A, *Juridica*, lk 639.

¹⁰¹ Sakala, nr. 10, 24 jaanuar 1938. <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=sakalaew19380124.2.6&e=---et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> (19.04.2022).

¹⁰² Haagi konventsioonid, Haagi I (18. V – 29. VII 1899) ja II (15. VI – 18. X 1907) rahukonverentsil sõlmitud mitmepoolsed rahvusvahelised kokkulepped. I rahukonverentsil sõlmiti 3 konventsiooni ja koostati 3 deklaratsiooni, II rahukonverentsil neid täiendati. I rahukonverents oli kokku kutsutud Venemaa, II USA algatusel. Eesti Entsüklopeedia http://entsyklopeedia.ee/artikkel/haagi_konventsioonid1

¹⁰³ Kalshoven, F., Zegveld, L., *Sõjapidamise piirangud*. Tartu Ülikooli kirjastus. 2006, lk 16.

miini otsa sõitnud Vene laevadest, kuid kaubalaevastiku kaotuses usaldusväärseid allikalisi väiteid ei õnnestunud leida.¹⁰⁴

Perioodil 1974 - 1977 toimunud diplomaatilisel mereõiguse konverentsil ei olnud volitusi meresõja õigusega tegelemiseks ning neid õigusi ei olnud ka muudel sajandi teisel poolel toimunud konverentsidel, kus kodifitseeriti ja arendati üldist mereõigust, olles küll samas teadlikud meresõja problemaatikast. Kõrvale jäämise põhjusteks peetakse keerukust, mis on kaasnenud erinevate merevõõnditega, mis ei võimalda riikidel leida kõikehõlmavat kokkulepet. ÜRO olemasolu ja selle tegevus on mõjutanud neutraliteedi tähendust ning merepinna all ja peal peetava sõja tehnoloogia on kardinaalselt muutunud. Lisaks on leitud, et põhjuseks on asjaolu, et meresõdadega tegeleb aktiivselt vaid suhteliselt väike arv riike ning mitmed neist ei ole olnud huvitatud sellekohase õiguse kodifitseerimisest laiapõhjalisel rahvusvahelisel konverentsil, kus tulemust võivad mõjutada ka nende omadest erinevad huvid.¹⁰⁵ Põhjus, miks meresõja õigust ei ole arendatud ei ole autori hinnangul siiski põhjendatav argumendiga, et meresõjaga tegeleb vähe riike. Maailmas on kõigest 44¹⁰⁶ riiki, 195-st, millel puudub merepiir ja väljapääs merele, kuid eranditult kõik riigid on otseselt sõltuvad merekaubandusest ja ressurssidest, mida merelisest keskkonnast saadakse või mis selle kaudu liigub. See teeb meresõiduvabaduse kaitsmise oluliseks eranditult kõikidele riikidele ja rahvastele, sealhulgas ka neile, kellel endal ei ole pääsu merele või puudub merelaevastik ja merejõud. Samuti tuleb arvestada, et riigid, kes ise otseselt merel ei tegutse on seotud merelise keskkonnaga näiteks läbi kollektiivsete organisatsioonide ja liitude.

2.2. Genfi konventsioon

Genfi konventsiooni põhireeglid kordavad põhimõtet: õigus valida sõjapidamise viise ja vahendeid ei ole piiramatult, tuleb eristada tsiviilisi ja võitlejaid ning tsiviilobjekte ja sõjalisi sihtmärke. Sõjalise sihtmärgi definitsioonis esitatakse nõue, et rünnata tohib ainult sõjalisi sihtmärke, täpsustusega, et kaubalaevad ja tsiviillennukid on tsiviilobjektid, kui nad ei kvalifitseeru sõjalisteks sihtmärkideks käesolevas dokumendis esitatud põhimõtete reeglite alusel. Keelustatakse sellised sõjapidamise vahendid ja viisid, mis on mõeldud

---

¹⁰⁴ Autor on leidnud sellise veebiallika, mis käsitleb Vene-Jaapani sõjas kahju saanud veesõidukeid. http://www.navweaps.com/Weapons/WAMRussian_Mines.php (30.03.2022).

¹⁰⁵ Kalshoven, F., Zegveld, L, lk 219.

¹⁰⁶ Landlocked Countries 2022. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/landlocked-countries> (02.04.2022).

põhjustama ülemääraseid vigastusi või tarbetuid kannatusi või on valimatud. Keelatud on sõjategevus, mis lähtub põhimõttest kedagi ellu ei jäeta. Veel nõutakse looduskeskkonnaga arvestamist ning lisatakse säte, mille kohaselt veepinnal sõitvad laevad, allveelaevad ja õhusõidukid alluvad samadele põhimõtetele ja reeglitele. Rännata ei tohi näiteks hospitaallaevu, tsiviilelanikkonna eluks hädavajalikke varusid vedavaid või abistamisaktsioonides osalevaid laevu, reisilaevu (kui nad veavad ainult tsiviilisikutest reisijaid) ja tsiviilõhusõidukeid. Selleks, et sõjalise rännaku keeld kehtiks peab laev täitma järgmiseid nõuded, mis on toodud konventsiooni artiklis 48:

- seda kasutatakse heauskselt selle tavapäraste ülesannete täitmiseks,
- nõudmisel võimaldatakse alati selle tuvastamist ja inspekteerimist ning see ei takista tahtlikult võitlejate liikumist ning täidetakse peatumise või tee vabastamise kohta antud korraldusi.

Nende tingimuste mittetäitmisel lakkab kaitse rännaku eest.¹⁰⁷

Kuna merekaubandus on riikidele olulise strateegiliste huvidega, iga riigi majandus sõltub otseselt liikumisvabadusest merel. Sõjalised operatsioonid merel hõlmavad sageli kaubalaevandust või avaldavad sellele teatavat mõju ning samuti võib kaubalaevandus mõjutada sõjalisi operatsioone. Selleks et vähendada huvide lahknevusi sõjalise ja kaubalaevanduse vahel ning suurendada meresõiduohutust ja -julgeolekut on NATO töötanud välja ja rakendanud koostöö kontseptsiooni NCAGS (*Naval Cooperation and Guidance for Shipping*)¹⁰⁸. Tegemist on organisatsiooniga, mis toimib nii rahu, kriisi eskaleerumise, kui relvakonflikti ajal ning kuulub liikmesriigi mereväestaabi koosseisu. NATO on välja andnud avalikuks kasutamiseks juhendmaterjali (ATP-02.1.), mis on mõeldud kasutamiseks kaubalaevade reederitele, operaatoritele ning kaptenitele ja annab muuhulgas juhiseid, kuidas kaubalaev saab end kaitsta miiniohtude eest, kuidas käituda miiniohu piirkonnas ja vältida sõjaliselt rännatava objekti staatusesse sattumist, hoiatades näiteks laevu, et need ei viskaks üle parda objekte, mida võiks vaatlaja ekslikult pidada miiniks.¹⁰⁹ Informatsiooni vahetamise ja navigatsioonihoiatustega tegeleb NATO-s

---

¹⁰⁷ Kalshoven, Zegveld, L, lk 221.

¹⁰⁸ Eesti keeles: mereväeline koostöö ja kaubandusliku meresõidu nõustamine, eestis on kasutusel ka väljendina laevaliikluse kontrollgrupp. NATO sõjaline koostöö kaubalaevandusega, kaubalaevanduse juhendamine, nõustamine ja abistamine ning kaubalaevade järelevalve, et suurendada koostöös osalevate kaubalaevade ohutust ja toetada sõjalisi operatsioone. Allikas: AAP-6 <https://mc.nato.int/nsc/page14865015> Sõnaveeb. Eesti keele Instituut <https://sonaveeb.ee/>

¹⁰⁹ ATP-02.1. 4E-2 Edition (A).Version(1) (p) (f).
https://mc.nato.int/systems/file_download.ashx?pg=155&ver=21 (15.04.2022).

NCAGS paralleel organisatsioon *Allied Worldwide Navigational Information System* (AWNIS)¹¹⁰, mille eesmärk on koguda, koordineerida ning edastada meresõiduohutuse ja turvalisuse teavet kaubalaevandusele operatsiooni tegevuspiirkonnas. Kuna see teave on seotud üldise merenduskogukonnaga, töötab see peaaegu eranditult olemasoleva ülemaailmse navigatsioonihoiatusteenuse (WWNWS)¹¹¹ arhitektuuri kaudu. AWNIS, mis vastutab nii salastatud kui ka salastamata teabe eest, tagab informatsiooni nii sõjaväeülematele, kui ka kaubalaevastikule.¹¹²

Õiguspäraselt võib probleemne olla kaubalaevade koostöö salastatud info vahetusel, kuna seda võib käsitleda luureinfo kogumisena, mis võib kaubalaeva jätta ilma konventsiooni kaitsest ning muuta selle legaalseks sihtmärgiks vastasele. Samuti võib tundliku informatsiooni edastamisel vastasele muuta kaubalaeva legaalseks sihtmärgiks NATO riikide sõjajõududele. Seetõttu ollakse sellise informatsiooni kogumisel ja jagamisel ettevaatlikud, et mitte panna ohtu kaubalaevade turvalisust ning navigatsiooniohutuse tagamiseks miiniohtlikes piirkondades kasutatakse konvoeerimist, läbipääsude koordineerimist, ohtlikest aladest ümberjuhtimist ning ohutute marsruutide koostamist.

Miinide puhul on sihtmärgi valik ja eristamine endiselt komplitseeritud, ehkki mitmed sõjalised eksperdid on leidnud, et kaasaegsed mõjumiinid on programmeeritavad, mis võimaldab erinevate sisestatud parameetrite järgi tuvastada laevatüüpe ja seeläbi eristada tsiviil- ja militaarotstarbeks kasutatavaid laevu. Seega võiks olla ka võimalik miine paigutada sinna, kuhu see senini pole olnud lubatud.¹¹³ Samuti on kasutusel kontrollitavad miinid, mis on näiteks sidevõrkude abil kaugjuhitavad, neid saab vastavalt vajadusele aktiveerida või deaktiveerida. Kaugjuhitavad miinid on põhimõtteliselt nagu improviseeritud lõhkekehad (IED), kuid nende ohtlikkus seisneb, selles, et vastasel oleks teoreetiliselt võimalik juhtimis-, side-, või kontrollsüsteemi rünnata ja miinid ise lõhkema

---

¹¹⁰ Eesti keeles autori tõlkena: Liitlaste ülemaailmne navigatsiooni infosüsteem

¹¹¹ World Wide Navigational Warning Service (WWNWS) which includes NAVAREAs and coastal warnings. <https://iho.int/en/wwnws> (29.03.2022).

¹¹² Nato Shipping Center <https://mc.nato.int/nsc/page14865015> (29.03.2022).

¹¹³ The Mine Warfare Problem. Operational and Technical Challenges for Naval Forces. Naval Mine Warfare. National Research Council, Division on Engineering and Physical Sciences, Naval Studies Board, Committee for Mine Warfare Assessment, and Mathematics, and Applications Commission on Physical Sciences. National Academies Press. 2001. lk 21.

panna.¹¹⁴ Sellisel juhul võib tekkida küsimus, kes vastutab tekkinud kahju eest, kas miini paigaldaja või selle aktiveerija.

Ei saa välistada, et vastane kasutaks oma sõjaliste eesmärkide täitmiseks või sellele kaasaaitamiseks just nimelt kaubalaeva, mille kohta on näiteid Ukraina sõjategevuses, kus Venemaa merevägi on kasutanud tsiviilaluseid, et kaardistada meremiinide võimalikke asukohti.¹¹⁵ Sellisel juhul saab lähtuda sellest, et kaubalaev on kaotanud kaitse ja on muutunud sõjaliseks objektiks, mille ründamine, sealhulgas meremiini kasutades ei ole õiguslikult keelatud. Tsiviilohvreid tuleb vältida, kuid on ilmselge, et see ei ole reaalses sõjasituatsioonis alati võimalik.

Samuti käsitleb Genfi konventsioon hospitallaevade ründamist. See on lubatud ainult viimase abinõuna, kui kõik teised võimalused olukorra parandamiseks ei ole tulemust andnud (artikkel 49 - 51). Nii hospitallaevade kui ka teiste kaitse kaotanud laevade ründamine on lubatud ainult järgmistel tingimustel (artikkel 51; 52)

- ümbersuunamine või hõivamine ei ole võimalik;
- sõjalise kontrolli saavutamiseks ei ole võimalik kasutada ühtegi teist meetodit;
- korraldustele allumatuse asjaolud on piisavalt rasked ning laev on muutunud sõjaliseks sihtmärgiks või võib mõistlikult eeldada, et tegu on sellise sihtmärgiga;
- kaasnevad inimkaotused või kahjud ei ole ebaproportsionaalsed, võrreldes saavutatava või eeldatava sõjalise eelise.

Selleks, et laev oleks sõjaline sihtmärk või mõistlikult saaks eeldada, et tegu on sellise sihtmärgiga, peab see andma mõjusa panuse sõjategevusse. Artikkel 58 lisab, et kahtluse korral, kas laeva või õhusõidukit kasutatakse sõjategevusse mõjusa panuse andmiseks, tuleb eeldada, et seda sel moel ei kasutata.¹¹⁶

---

¹¹⁴ Rios, J. John. Naval mines in the 21st century: Can NATO navies meet the challenge? Monterey, California: 2005, lk 16.

¹¹⁵ Lott, A. Vene agressioon ja mere(sõja)õigus. ERR Uudisteportaal. Arvamus. 04.03.2022 09:54. <https://www.err.ee/1608520499/alexander-lott-vene-agressioon-ja-mere-soja-oigus>

¹¹⁶ Kalshoven, F, Zegveld, L., lk 222.

Eraldi märkimist väärrib ülemäärase kahjustava või purustava toimega tavarelvade kasutamise keelustamise ja piiramise konventsioon (CCW)¹¹⁷. Konventsioon käsitleb eriti julmi relvi ja nende kasutamise piiramist sõjaolukorras. Tegemist on raamkonventsiooniga, millel on viis lisaprotokoll, millest viimane jõustus 2006. aasta lõpus. Eesti on ratifitseerinud konventsiooni kõik viis protokoll. Protokoll II miinide, püünismiinide ja muude seadeldiste kasutamise keelustamise või piiramise kohta, mille viimane parandus on viidud sisse 1996. aastal, kuid konventsioon ei ole aga kohaldatav meremiinide kohta. Konventsiooni artikkel 1 sätestab: protokoll reguleerib miinide, püünismiinide ja muude siin määratletud seadeldiste, sealhulgas randade, veeteede või jõgede ületuskohtade tõkendamiseks asetatavate miinide kasutamist maismaal, kuid ei kehti meremiinide kasutamiseks merel või siseveekogudel.¹¹⁸ Kuna protokoll ei reguleeri ega ka piira meremiinide kasutust, saab järeldada, et meremiine ei ole peetud rahvusvahelise üldsuse silmis eriti julmaks relvaks, mille kasutust või keelustamist peaks reguleerima täiendavate reeglitega. Konventsiooni preambul jätab siiski lahtiseks võimaluse, et desarmeerimiskomisjon võib otsustada kaaluda edasiste meetmete võtmist teatud tavarelvade kasutamise keelustamiseks või piiramiseks.

Eesti liitus 2004. aastal Ottawa konventsiooniga, mille eesmärk on keelustada täielikult jalaväemiinid.¹¹⁹ Meremiinid Ottawa konventsiooni alla ei kuulu ning selles neid mainitud ei ole, seega rahvusvahelises humanitaarõiguses on senini ainuke meremiine otseselt käsitlev konventsioon 1907. aastal vastu võetud Haagi konventsioon, mis pigem piirab kui keelustab meremiinide kasutamist.¹²⁰

See, et meremiini ei käsitleta eriti ohtliku relvaliigina on oluline kahju hüvitamise kontekstis. Riigi primaarne kohustus on hoida ära igasugune kahju tekkimine teistele rahvusvahelise õiguse subjektidele. Teine vastutuse liik on vastutus õiguspäraste tegudega kaasnevate kahjude tekitamise eest.¹²¹ Rahvusvaheline Õiguse Komisjon (ILC) on seoses

---

¹¹⁷ Protokoll miinide, püünismiinide ja muude seadeldiste kasutamise keelustamise või piiramise kohta. Vastu võetud 10.10.1980. Jõustumise kp: 20.10.2000. - RT II 2000, 8, 44. <https://www.riigiteataja.ee/akt/78135> (16.04.2022).

¹¹⁸ Protokoll miinide, püünismiinide ja muude seadeldiste kasutamise keelustamise või piiramise kohta. Artikkel 1 (1).

¹¹⁹ Jalaväemiinide kasutamist, varumist, tootmist ja üleandmist keelustav ja nende hävitamist nõudev konventsioon (õ) 12.04.10 14:45. Jõustumise kp: 01.11.2004. - RT II 2004, 9, 32. <https://www.riigiteataja.ee/akt/741694> (16.04.2022).

¹²⁰ Kalshoven, F., Zegveld, L., Sõjapidamise piirangud. Tartu Ülikooli kirjastus.2006, lk 41.

¹²¹ Crawford, J. Pellet, A., Olleson S., The Law of International Responsibility. Oxford University Press:

keskkonnakahjudega välja toonud asjaolu, et erinevalt tavalisest riigi vastutusest on vastutus võimalik ka juhul, kui rahvusvahelist õigust ei ole rikutud. See tähendab, et teatud tegevuste puhul on ohurisk niivõrd suur, et riik peab võtma vastutuse tekkinud kahjude eest olenemata sellest, kas kahju põhjustati rahvusvahelist õigust rikkudes või mitte. Sellest järeldusest on loomulikult välistatud tahtlikud kahju tekitamise olukorrad. Küll aga tõstab see riikide hoolsuskohustuse kõrgele tasemele. Tegemist on pööratud vastutusega ehk absoluutse vastutusega.¹²² Seda liiki vastutuse alla võib kuuluda ka miinidega põhjustatud kahjud. Siiski saab vastu argumendina väita, et kuna tegemist on sellist liiki vastutusega, mida kasutatakse niisuguste valdkondade reguleerimiseks, mis on seotud tavalisest ohtlikumate tegevustega, siis kahjud, mida CCW ei käsitle eriti ohtliku relvana, sinna alla ei kuulu. Selle tulemusel saab järeldada, et kui meremiin on veesatud rahvusvahelise ja siseriikliku õigusega kooskõlas, kuid selle plahvatuse tagajärjel on tekkinud keskkonnakahju, ei kuulu see hüvitamisele, kuna meremiin ei ole rahvusvahelise õiguse mõttes eriti ohtlik ja keelatud relv. Siiski selline järeldus ei pruugi osutada vettpidavaks, kuna riigid, hoolimata oma suveräänsusest, ei ole oma territooriumil vabad tegutsema viisil, mis toob kaasa kahjulikke tagajärgi teistele riikidele, näiteks merekeskkonnas, olenemata, kas reostus pannakse toime sisevetes sadamas, territoriaalmeres või majandusvööndis, mõjutab see kogu piirkonna rannikuriikide keskkonda.

Mis puutub keskkonnakahjusse, siis miini puhul võib olla mitut erinevat kahju tekkimise võimalust. Üks võimalik kahju on konkreetselt miini plahvatuse tulemusel tekkiv kahju. Kaitsejõudude perspektiivsete, merele orienteeritud, harjutusalade arenguprogrammi keskkonnamõju strateegilise hindamise aruandes on leitud, et Meremiinide lõhkamise korral võib keskkonda sattuda oluliselt suurem kogus trotüüli. Samas, kuna on avastatud meremiinide lõhkamine kohustuslik, võib väita, et keemilise reostuse teke on läbiviidavate õppuste käigus marginaalse tähtsusega ning mingit märkimisväärset mõju keskkonnale ei teki.¹²³

2010, lk 95.

¹²² Survey of liability regimes relevant to the topic of international liability for injurious consequences arising out of acts not prohibited by international law (international liability in case of loss from transboundary harm arising out of hazardous activities). International Law Commission. Fifty-sixth session, Geneva: 3 May - 4 June and 5 July - 6 August, 2004, lk. 13.

¹²³ Jüssi, I., Kolesova, N., Lessin, G., jt. Kaitsejõudude perspektiivsete, merele orienteeritud, harjutusalade arenguprogrammi (ÕSMAAP) keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne. 2009, kj 88. https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/sisulehed/harjutusvaljad/osmaap/strateegilise_hindamise_aruanne.pdf (26.04.2022).

Meremiinide täielik keelustamine sarnaselt maamiinidega ei ole autori hinnangul lähitulevikus realistlik, samuti ei ole oodata riikide konsensust, mis võiks tuua täiendavaid regulatsioone meremiinide kasutamisele. Lähimate aastakümnete jooksul on oodata miinide tehnoloogilist edasiarendamist. Eesti omab juba moodsaid meremiine, mida osade autorite arvates on võimalik kaubalaevandust häirimata ka rahuajal valmis panna ning aktiveerida relvakonflikti puhkemise ajal. On tõenäoline, et lähitulevikus võetakse kasutusele senisest veelgi keerulisemad või tehisintellektiga varustatud meremiinid ja torpeedosid, mis sarnaselt õhus lendavatele droonidele otsivad oma sihtmärke ning hävitavad neid etteantud parameetritele tuginedes. Autor leiab, et konkreetse relvasüsteemi kasutuse reguleerimine õiguskorras ei ole otstarbekas, pigem peab rahvusvaheline üldsus suutma leppida kokku, kuidas efektiivselt tagada juba täna olemasolevatelt regulatsioonidest kinnipidamine ja nende rikkumise korral mõjus reageerimine, et vähendada kannatusi tsiviilelanikele ning kahju keskkonnale.

2.3. San Remo käsiraamat

Tänapäeva meresõjas juhendumiseks mõeldud rahvusvahelistest üldtunnustatud alusdokumentidest on ilmselt kõige detailsem 1994. aastal avaldatud dokument “San Remo käsiraamat rahvusvahelise õiguse rakendamisest merel toimuvates relvakonfliktides”. Mahukas käsiraamat on koostatud Rahvusvahelise Humanitaarõiguse Instituudi egiidi all töötanud juristide ja mereväehvitseride ning Punase Risti koostöös. Käsiraamat annab küll õiguslikke suuniseid kogu meresõja spektri osas, kaasa arvatud meremiinide kasutamisel ning kirjeldab osapoolte kohustusi pärast vaenutegevuse lõppu, kuid tuleb eraldi rõhutada, et tegu ei ole siiski riikidevahelise lepinguga (formaalse õigusaktiga) rahvusvahelise õiguse kohaselt. Vaatamata sellele on see olnud oluline panus rahvusvahelise meresõja õiguse arengusse ja toob esile usaldusväärseid õiguslikke formeeringuid. Miinisõja kontekstis võiks pidada oluliseks juhendmaterjaliks välja toodud sõjaõiguse üldpõhimõtteid, mis on kajastatud ka RHÕ: õigus valida sõjapidamise viise ja vahendeid ei ole piiramatu, tuleb eristada tsiviilisikuid ja võitlejaid ning tsiviilobjekte ja sõjalisi sihtmärke. Seejuures esitatakse nõue, et rünnata tohib ainult sõjalisi sihtmärke, täpsustusega, et kaubalaevad on tsiviilobjektid, kui nad ei kvalifitseeru sõjalisteks sihtmärkideks. Samuti on toodud ära nõue, et peab arvestama looduskeskkonnaga ja ei tohi

sulguda läbipääs neutraalsete ja rahvusvaheliste vete vahel ning tuleb tagada neutraalsetele riikidele ohutud alternatiivsed laevateed.¹²⁴ Avaliku käsiraamatuna võib seda pidada NATO riikide jõukasutus reeglite (ROE) õppe ja alusmaterjaliks, millest juhitudakse sõjaliste operatsioonide kavandamisel ning läbiviimisel. Oluline on rõhutada, et sõjalised ROEd luuakse alati poliitilisel-strateegilisel sõjalisel tasandil ja edastatakse sõjaväeülemale, mitte vastupidi. San Remo käsiraamatut saab pidada sõjaväelise juhi juhendmaterjaliks, mille põhjal ohvitserid planeerivad ja kavandavad oma tegevusi ning viivad ellu oma riigi poliitilist tahet merelises keskkonnas. Ehkki manuaalil puudub rahvusvahelise õiguse kontekstis sidusus on sellel määrav tähtsus tegutsemisel reaalses elulises olukorras.

---

¹²⁴ Kalshoven, F., Zegveld, L, lk 219. samas Cole, A., Drew, P., McLaughlin, R. etc. San Remo Handbook on Rules of Engagement. Prepared under the auspices of the International Institute of Humanitarian Law, Sanremo. 2009.

3. Mereõiguse konventsiooni kohaldumine miinide kasutamisel

ÜRO mereõiguse konventsioon ei käsitle otseselt meresõja pidamist või miinide kasutust, kuid on defineerinud mitmeid olulisi termineid ja mõisteid ning selgitanud erinevate merevööndite õiguslikku staatust. Seetõttu on see miinide kasutamise kontekstis üks olulisemaid õigusallikaid, mis võimaldab selgitada miinide kasutuse õiguspärasust, kuid samamoodi tekitab ka mitmeid küsimusi, mida on alljärgnevalt käsitletud.

Praegusel kujul kehtiv konventsioon võeti vastu 1982. aastal ja jõustus 1994. aastal peale 12 aastat kestnud pingelisi läbirääkimisi.¹²⁵ Konventsiooniga kehtestati maailma ookeanidel ja meredel laiaulatuslik õiguskord. Samuti defineerib konventsioon olulisi termineid ja annab ka raamistiku konkreetsete mereõiguse valdkondade edasiseks arendamiseks.¹²⁶

1982. aastal vastu võetud konventsiooniga suudeti esmakordselt tavaõiguse kõrvale kehtestada positiivne õigus, mis on isegi aastatuhandeid meresõiduvabadust ja riigi õigusi oma maismaa territooriumiga piirnevatel merealadel mõjutanud. Küsimus sellest, mis ulatuses ja millisel määral rannikuriigil on õigus oma suveräänsust veealadel teostada ja teiste riikide kaubalaevadel vee-alasid kasutada, kalastada või muid veealuseid ressursse kasutada, ulatub antiikaega ja ilmselt kaugemalegi. Eesti päritolu Venemaa keisririigi õigusteadlane, diplomaat, vahekohtunik ja ajaloolane Martens on kirjutanud viidates Gessneri *Le droit des neutres sur mer*: “/./meri, kui stiihia, ei saa alluda kellegi erandliku võimu alla ja oma kõige loomulikuma omaduse või olemuse tõttu on kõikide rahvaste ühisomand. /./Kaasaegse merevägede ja kaitsetehnika arengu juures ei ole mingit kahtlust, et avarad vetevood ja isegi ookeanid võivad faktiliselt olla riikide vahel ära jaotatud. Ei ole mingit kahtlust, et sellise hõivamise joon, kui see teostati, saaks olla määratletud vähem täpselt, kui maismaapiirid. Ainsaks vaba mere juriidiliseks aluseks tuleks lugeda rahvusvahelise käibe arengu vajadust. Mere vabaduse printsiip tuleneb kõigi rahvaste huvide ühtsusest ja solidaarsusest. Seda ei ole kehtestanud loodus, vaid kõigi rahvaste arusaamisele jõudmine, et sellest vabadusest sõltub nende heaolu, nende jõudude areng, kõik nende, kui rahvusvahelise kogukonna liikmete, asend. Vaat, miks sellele vabadusele

---

¹²⁵ Till, lk 492.

¹²⁶ International Maritime Organization.

<https://www.imo.org/en/OurWork/Legal/Pages/UnitedNationsConventionOnTheLawOfTheSea.aspx>

kallaletung on rahvaste võõrandamatutele õigustele kallale tungimine, on kõikide riikide vastane kuritegu ja sellisele õigusrikkumisele ühise vastulöögi andmine on täiesti seaduslik.”¹²⁷

Juba enne ÜRO moodustamist 1945 aastal, on tehtud mereõigust puudutavate rahvusvaheliste tavanormide kodifitseerimise katseid. Esialsed tõsisemad katsed tehti Rahvasteliidu¹²⁸ poolt, kui püüti leppida kokku kolmel teemal: territoriaalmere mõiste, laevade riiklik kuuluvus ehk lipuõigus ja riikide vastutus. 1930. aastal Haagis toimunud esimesel rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise konverentsil püüti leppida kokku territoriaalmere definitsioonis, kuid see ebaõnnestus, kuna riigid olid eriarvamusel territoriaalmere täpse ulatuse osas. Siiski suudeti kooskõlastada 13 artiklit, mis saadeti osalevate riikide valitsustele edaspidiseks arutamiseks, lootuses, et tulevikus jõutakse konventsiooni sõlmimiseni.¹²⁹ Miinide kasutuskontekstis oli olulisemateks arutelupunktideks riigi territooriumi hulka kuuluvate merealade määratlemine ja põhimõtted, mis puudutasid rahumeelset läbisõiduõigust teise riigi territoriaalmerest, sadamate staatust ja rannikuriigi õigust reguleerida oma õiguskorraga mereliiklust territoriaalmerega piirnevatel aladel, samuti oli diskussiooniks väinade alane regulatsiooni kehtestamine.¹³⁰

1956. aastal mereõiguse konverents UNCLOS I tulemusena töötati 1958. aastaks välja ja võeti vastu neli konventsiooni. Miinide puhul on olulised territoriaalmere ja erivööndite kohta käivad kokkulepped. Lindpere on leidnud, et sellega kodifitseeriti tol ajal eksisteeriv tavaõigus, mistõttu on ka väidetud, et kokkulepped muutusid kohustuslikuksehk kehtivaks ka neile, kes otseselt leppega ei liitunud, kuid nendib siiski, et kuna kaasajal on toimunud mereõiguse tavades oluline nihe võrreldes 1958. aasta leppega, on selle väite paikapidavus on siiski kaheldav. Taaskord peamine vaidlust tekitav küsimus oli, mitu meremiili peaks olema territoriaalmere laius.¹³¹

---

¹²⁷ Martens, F. Kaasaegne tsiviliseeritud rahvaste rahvusvaheline õigus. Sankt-Peterburg: 1903. lk 219-220.

¹²⁸ Rahvasteliit <https://www.britannica.com/event/Paris-Peace-Conference>

¹²⁹ Lindpere, lk 21-22.

¹³⁰ Miller, H., The Hague Codification Conference. Cambridge University Press. The American Journal of International Law Vol. 24, No. 4.Oct., 1930., pp. 674-693 lk 689-691.

¹³¹ Lindpere, lk 22.

20. sajandi teisel poolel toimusid suured muutused rahvusvahelises ühiskonnas, iseseisvate riikide arv kahekordistus endiste asumaade arvelt. See tõi esile umbusalduse tollal kehtinud rahvusvahelise õiguse reeglite suhtes, mida kinnitab tõsiasi, et vähem kui kümme aastat tagasi vastu võetud ja äsja jõustunud 1958. aasta Genfi mereõiguse konventsioonidega enamik taasiseseisvunud riike ei ratifitseerinud. Uute riikide jaoks olid merede kasutamise prioriteedid teistsugused kui Genfis esindatud nõndanimetatud vanadel mereriikidel. Elus- ja elutute ressursside kasutamist peeti olulisemaks või sama oluliseks kui kauba- ja sõjaväelaevastiku navigatsioonivabadust. Suveräänsete õiguste nõue territoriaalmerest tunduvalt kaugemal asuvale merealale, mille varem esitasid ainult Lõuna-Ameerika riigid, pälvis laialdase heakskiidu. Samal ajal sai laialdaselt aktsepteeritaks merekeskkonna kaitsmise vajadus pärast 1972. aasta ÜRO Stockholmi inimkeskkonna konverentsi ja oluliste erikonventsioonide sõlmimist. Samuti levis laialt teadlikkus, et teadusuuringute ja muude merendustegevuste arendamine, mida soodustavad tehnoloogia progress ja majanduslik vajadus, nõuab selgeid ja üldtunnustatud reegleid.¹³²

1982. aasta UNCLOS III konverentsi puhul on oluline märkida, et selle ettevalmistajaks polnud mitte enam Rahvusvahelise Õiguse Komisjon, vaid ÜRO Peaassamblee poolt 1967. aastal moodustatud Merepõhja Komitee, mis muudeti aasta pärast alaliseks komiteeks.¹³³ UNCLOS III mereõiguse konverents kutsuti kokku laiaulatusliku päevakorraga, mis hõlmas kõiki mereõiguse aspekte, alates traditsioonilistest kuni uuteni, nagu näiteks ühise pärandi põhimõte, laienemine mere poole, rannikuriikide jurisdiktsiooni ja merekeskkonna kaitse. Sellise konsensuse saavutamine lõppteksti osas nõudis diplomaatidelt suuri pingutusi.¹³⁴

Till on öelnud: “Kokkuvõttes annab mereõiguse konventsioon merel tegutsemiseks paindliku ja kõikehõlmava raamistiku, mida tõenäoliselt veelgi edasi arendatakse.”¹³⁵ Konventsiooni, mille kehtestamist ÜRO peasekretär on nimetanud 20. sajandi suurimaks

---

¹³² Audiovisual Library of International Law. United Nations Convention on the Law of the Sea Montego Bay, 10 December 1982 <https://legal.un.org/avl/ha/uncls/uncls.html> (14.04.2022).

¹³³ inglise keeles Committee on the Peaceful Uses of the Sea-Bed and the Ocean Floor beyond the Limits of National Jurisdiction, lühendina kasutatakse Sea-Bed Committee.

¹³⁴ Report to the General Assembly. Articles concerning the Law of the Sea with commentaries 1956. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/8_1_8_2_1956.pdf (15.04.2022).

¹³⁵ Till, lk 493.

saavutuseks, rakendamine ja jõustamine pole siiski probleemituks osutunud. Till on nentunud, et vaidlusi ja probleeme on sellega tõstatunud sama palju, kui konventsiooni jõustumine on neid lahendanud. Siiski ei ole konventsiooni üldistele sätetele esitatud tõsisemaid vastuväiteid ka need riigid, kes sellega pole senini lõplikult ühinenud ja seda ratifitseerinud. Üheks selliseks riigiks, kes ei ole konventsiooni ratifitseerinud on Ameerika Ühendriigid.¹³⁶

Mõjukama NATO liikmesriigi ja Eesti jaoks olulise sõjalise liitlase Ameerika Ühendriikide seisukoht UNCLOS kohta vajab täpsemalt selgitust. Probleemiks, miks ühendriigid pole UNCLOS ratifitseerinud on konventsiooni XI osas, mis käsitleb süvamerepõhja õigust, täpsemalt ookeanisügavuses olevate ressursside kaevandamise õigust ja ressursside kuuluvuse küsimust. Ameerika Ühendriigid on kinnitanud, et ehkki riik pole konventsiooni ratifitseerinud, arvestab ta praktikas lepingu ülejäänud osadega ning täidab konventsioonis toodud õigust, kui tavaõigust, kuid erandina keeldub tunnustamast XI osa, mis käsitleb süvamere õiguslikku staatust.¹³⁷

Mis puutub tavadesse ja konventsioonidesse ning nende omavahelisse hierarhiasse, siis leitakse, et lepingud võivad muuta tava, tava võib muuta varasemad ja vananenud lepinguid, lepingud aga võivad takistada vastupidise tava teket nagu UNCLOS seda teeb.¹³⁸

UNCLOS-is on sätestatud rannikuriigi õigus kehtestada rahumeelsele läbisõidule täpsustavaid regulatsioone nii seaduste, kui määrustena. Meremiinidega seonduvalt võiks olla olulised regulatsioonid, mis puudutavad: meresõidu ohutust ja laevaliiklust; navigatsioonivahendite ja -rajatiste ning muude vahendite ja rajatiste kaitset; kaablite ja torujuhtmete kaitset; mere elusloodusvarade kaitset; rannikuriigi keskkonna kaitsmist ning selle reostamise vältimist, vähendamist ning kontrollimist; teaduslikke mereuringuid ja hüdograafilisi vaatlusi; Rannikuriigi kehtestatav siseriiklik õigus peab olema avalik ning kooskõlas konventsiooni ja muude rahvusvahelise õiguse normidega. Milline on

---

¹³⁶ Till, lk 493.

¹³⁷ The commander's handbook on the law of naval operations. Edition August 2017. U.S. Navy NWP 1-14M. 1-1 [https://www.marines.mil/Portals/1/Publications/MCTP%2011-10B%20\(Formerly%20MCWP%205-12.1\).pdf?ver=2017-07-11-151548-683](https://www.marines.mil/Portals/1/Publications/MCTP%2011-10B%20(Formerly%20MCWP%205-12.1).pdf?ver=2017-07-11-151548-683) (15.04.2022).

¹³⁸ Shelton, D.H. P.R. UNIDEM Seminar "The status of International Treaties on Human Rights" Coimbra. October.2005, lk 2.

siseriiklike regulatsioonide ja rahvusvahelise õiguse vahekord vastuolude korral on põhjustanud mõningat segadust. Lindpere on kirjutanud: “Varasemad teoreetikute ja riikide praktikas esinenud katsed siduda rahumeelsus otseselt rannikuriigi õigusaktide rikkumisega, ei ole tänapäeval aktsepteeritud”¹³⁹ Konventsioonis on toodud ära, et rahumeelse läbisõidu õigust kasutavad välisriikide laevad järgivad kõiki ranniku riigi poolt kehtestatud õigusakte ja muid merel laevakokkupõrgete vältimise üldtunnustatud rahvusvahelisi eeskirju. Näiteks Eesti nõuab välisriikide sõjalaevadelt territoriaalmerest läbisõiduks eelnevalt loa taotlemist, mis ei ole kooskõlas UNCLOS artikliga 17. Üldreeglina ei tohi siseriiklikud normid olla vastuolus konventsiooni ja muude rahvusvaheliste õigusaktidega, kuid kui konventsioon on üldsõnaline ja rahvusvaheline õiguspraktika pole selgelt välja kujunenud, toob see paratamatult kaasa eriarvamusi ja tekitab õiguslikke küsimusi. Meremiinide kasutamise osas jätab mereõiguse regulatsioon tõlgendamisruumi, mida on käsitletud alljärgnevalt.

3.1. Rannikuriigi suveräänsus sisevetes ja territoriaalmeres

Üks peamisi põhimõtteid, mis tuleneb konventsioonist ja on miinide kasutamisel Eesti vetes oluline on rannikuriigi suveräänsuse laienemine lisaks tema maismaaterritooriumile ka sisevetele ning territoriaalmerele. Terminite puhult on oluline tähele panna, et 1956. aasta UNCLOS väljatöötamise komisjon eelistas terminit territoriaalmeri, terminile territoriaalvesi. Kuna leiti, et termin territoriaalvesi võib tekitada segadust, kuna seda kasutatakse nii sisevete kui ka sisevete ja territoriaalmeri kirjeldamiseks. Seetõttu eelistati kodifitseerimise konverentsil terminit territoriaalmeri, mis on kasutuses ka UNCLOS-82 ning eraldi kasutatakse terminit sisevesi.¹⁴⁰ Haagi VII konventsioon, mis on ainuke miine eraldi käsitlev kehtiv õigusakt kasutab termineid rannik (*coast*) ja sadam, (*port*) ning oma veed (*own waters*), kuid ei ole kasutatud terminit territoriaalmeri (*territorial sea*) või sisemeri (*internal water*). Eesti õiguses on kasutuses terminitena sisemeri ja siseveed, mis autori hinnangul võib tekitada õiguse tõlgendamisel tarbetut segadust.

Territoriaalmerest, kui riikide suveräänsusest merealast saab sellise mõistena rääkida alates 19. sajandist. Kuid siiski polnud enne 1930. aastal korraldatud Haagi rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise konverentsi kujunenud ühtset seisukohta selle kohta, et

---

¹³⁹ Lindpere, lk 51-52.

¹⁴⁰ Articles concerning the Law of the Sea with commentaries 1956. Copyright United Nations. 2005, lk 265 (artikkel 1, kommentaarid lõige 2).

territoriaalmerele võiks laiendatud olla sarnaselt maismaaterritooriumiga rannikuriigi suveräänsus. Konverentsil otsustasid riigid, et rannikuga külgnevale merealale kohaldub riigi suveräänsus, kuid mis piiridesse see ulatub jäi ka seekord lõplikult lahendamata.¹⁴¹

Sisevete, kui riigi territooriumi lahutamatu osa üle võib täna riik teostada suveräänsust samaväärselt maismaaga, mis võiks tähendada, et enda sisevetesse meremiinide paigaldamisel pole mingeid piiranguid, nagu on ka väidetud Ameerika Ühendriikide mereväe juristide poolt: *“Nations can lay armed or controlled mines in their own internal waters at any time without notification to others /.../to meet temporary national security purposes.”*¹⁴² Siiski ei saa jätta tähelepanuta UNCLOS artiklis 8 lg 2 sätestatud erandit, mille kohaselt siseveteks peetavate alade suhtes kohaldub samuti rahumeelse läbisõidu õigus. Siseveteks peetakse muuhulgas sadamaid ning on ka leitud, et sadamad peavad olema avatud välisriikide kaubalaevadele ja neid saab sulgeda ainult juhul, kui riigi elulised huvid seda nõuavad.¹⁴³ Siiski see ei ole valdav arvamus. Euroopa Komisjoni 08.04.2022 otsusega suleti ligipääs Euroopa Liidu sadamatele Venemaa Föderatsiooni laevadele, sealhulgas ka nendele laevadele, mis enne 24.02.2022. olid Venemaa lipu all ja peale nimetatud kuupäeva on muutnud lipuriiki. Merehädas olevad laevad võivad Politsei ja Piirivalveameti loal, kes teevad eelnevalt kindlaks abi saamise vajaduse, erandkorras sadamasse siseneda.¹⁴⁴

1936 aastal on Piip kirjutanud: “Üldise normi järgi on kõik meresadamad avatud kaubalaevadele.” Viidates 1921. aastal Barcelona transiidikonverentsile ja 1923.aastal Genfis toimunud transiidikonverentsile ning seal välja töötatud rahvusvahelisele meresadamate statuudile, mis määras vaba sissepääsu sadamatesse, ja riikide võrdse kaubandusõiguse.¹⁴⁵

---

¹⁴¹ Lott, A. Rahumeelse läbisõidu õigus Eesti territoriaalmeres. *Juridica*/IX 2015, lk 638.

¹⁴² Operational and Technical Challenges for Naval Forces, National Academies Press. 2001. lk 59. Autori tõlge: Riigid võivad veesata automaatseid või kontrollitavaid meremiine oma sisevetesse igal ajal, teavitamata sellest teisi /.../ajutiselt riigi julgeoleku eesmärkide täitmiseks.

¹⁴³ Lindpere, lk 44. on viidatud vahekohtu kohtulahendile Aramco 1958. ARAMCO-Award, ILR 1963, at 117 et seq.

¹⁴⁴ Euroopa Liidu ametlik veebisait. EL kehtestas Venemaa vastu viienda sanktsioonipaketi. 08.04.2022 Brüssel. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/IP_22_2332 (27.04.2022).

¹⁴⁵ ilmselt on peetud silmas International Conference on Communications and Transit, 1921 <https://catalog.hathitrust.org/Record/000967864> (12.04.2022).

Ehkki UNCLOS käsitleb sisevete temaatikat ainult põgusalt on oluline tähele panna, et konventsiooni kohaselt ei tohi riik takistada võõrriikide laevadele rahumeelset läbisõitu territoriaalmerest, kuid ei maini sisevett. Mereõiguses ongi kerkinudki esile muu hulgas kaks küsimust seoses sisevete ja sadamatega: võõrriigi lipu all olevate laevade juurdepääsuõigus sadamatele ning sadamat külastavate laevade üle sadamariigi õiguskorra kehtestamine.¹⁴⁶ Miinide puhul on asjassepuutuv neist esimene. Millised õigused on võõrriigi laeval sadamasse tulla, läbides sealjuures territoriaalmerd ja liikuda sisemeres olevasse sadamasse ning mis kohustused sellega kaasnevad rannikuriigile, kes on sadama kaitseks paigaldanud miinid? UNCLOS sätestab, et rannikuriigil on kohustus mitte takistada välisriikide laevade rahumeelset läbisõitu oma territoriaalmerest, välja arvatud kooskõlas konventsiooniga ning kui laevad sõidavad sisevetesse või suunduvad sisevetest väljaspool asuvasse sadamasse, on rannikuriigil õigus võtta meetmeid, et takistada sisevetesse või sadamasse sisenemist reguleerivate nõuete rikkumist. Samuti kehtib erand, mis lubab takistada ajutiselt ja mittediskrimineerivalt välisriikide laevadel rahumeelset läbisõitu territoriaalmerest, milleks annab võimaluse artikkel 25 lõige 3.

Rahvusvaheline õiguspraktika ei ole olnud ühtne sadamate sulgemise küsimuses, kuid valdavaks on saanud arvamus, et riigil on diskretsiooniõigus sulgeda oma sadamaid välisriikide laevadele üksnes juhul, kui rannikuriigi elulised huvid seda nõuavad.¹⁴⁷ Samuti on kohus leidnud, et suveräänsuse põhimõttest tulenevalt võivad rannikuriigid reguleerida sissepääsu oma sadamatesse.¹⁴⁸ Mereõiguse konventsioon näeb artiklis 255 ette riikidele kohustuse lihtsustada oma õigusaktide kohaselt pääsu sadamatesse ainult teaduslaevadele. Lott on nentunud, et Eesti puhul tuleb arvestada lisaks veel ka 1923. aasta Genfi konventsiooni ja statuuti sadamate rahvusvahelise režiimi kohta, mille artikli 2 järgi peab Eesti tagama selle konventsiooni osalisriikide laevade suhtes sadamas võrdse kohtlemise oma laevadega. Konventsioon ei kohaldu sõjalaevadele ning sellega pole liitunud Venemaa Föderatsioon.¹⁴⁹

Eesti sadamaseadus näeb kaubasadamates ette kohustusliku lootsimise ning kohustab kaubalaevu teavitama ette sadamakülastusest

---

¹⁴⁶ Lindpere, lk 44-46.

¹⁴⁷ Ibid, lk 45.

¹⁴⁸ Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) – International Court of Justice Reports. June 1986. I.C. J. Reports 1948, p. 15.

¹⁴⁹ Mereõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt, lk 176 - 177.

3.2. Rahumeelne läbisõit territoriaalmerest

Territoriaalmerest on artikli 17 kohaselt kõikide laevadel õigus rahumeelselt läbi sõita. Konventsiooni kohaselt tähendab läbisõit territoriaalmeres navigeerimist eesmärgiga kas läbida territoriaalmeri sisevetesse sisenemata või suunduda sisevetesse või sealt väljuda, külastada reidi või sadamat. Territoriaalmeres navigeerimisel on välisriigi laeval, samuti sõjalaeval õigus rahumeelseks läbisõiduks (*innocent passage*), rahvusvahelistes väinades takistamatuks läbisõiduks (*transit passage*) või mittepeatatavaks rahumeelseks läbisõiduks (*on-suspendable*).¹⁵⁰ Konventsioon artikkel 19 annab loetelu sellest, mida ei peeta rahumeelseks läbisõiduks territoriaalmerest, mis on kohalduv sealhulgas ka rahvusvahelistele väinadest läbisõidu kohta. Üldprintsipiina on toodud välja, et läbisõit on rahumeelne, kui see ei ohusta rannikuriigi rahu, avalikku korda ega julgeolekut. Mõiste rahumeelne läbisõit on tekitanud praktikas siiski õigusvaidlusi. Probleemi ei tekita artikliga 18 defineeritud mõiste läbisõit, vaid õigusmõiste rahumeelne ise. Nimelt artiklis 19. nimetatud loetelu ei ole suletud nimekiri (*numerus clausus*), alalõik (1) sätestab, et rahumeelseks ei peeta seda, kui laev teeb muid toiminguid, millel puudub läbisõiduga otsene seos. Selline sõnastus võimaldab avarat tõlgendamist. Näiteks leitakse, et ainuüksi laeva pardal asuva tehniliste vahendite ja varustuse olemasolu ei saa pidada läbisõidu mitterahumeelseks lugemiseks, vajalik on selleks konkreetne tegevusakt, mis ühtib artikli 19 loeteluga.¹⁵¹ Näiteks laev, mille pardal on meremiinid ei pruugi rikkuda rahumeelse läbisõidu nõuet senini, kuniks ta ei ole neid miine asunud veeskama või asunud merepõhja uurima, et seda ette valmistada. Silmatorkamatu kalalaeva pardal võib asuda luuretehnikat, kuid senini, kuni ei ole võimalik tõendada, et seda rannikuriigi huvide vastaselt kasutatakse ei saa seda pidada mitterahumeelseks läbisõiduks. Selliste tegevuste tuvastamine merel reaalselt on väga keeruline ja eeldab mereseire võimekust, kogutud informatsiooni analüüsi ja jõudu, mis vahetult sellele reageerib. Veelgi keerulisem on avastada võimalikke veealuseid tegevusi.

---

¹⁵⁰ Lott A. Juridica IX/2015, lk. 640.

¹⁵¹ Lindpere, lk 52.

Rannikuriigil on õigus territoriaalmeres mitterahumeelselt käituvat laeva suhtes võtta kasutusele meetmeid artikli 25 alusel. Kuid sõjalaevade osas näeb UNCLOS ette, et rannikuriik võib nõuda sõjalaeva viivitamatut lahkumist tema territoriaalmerest juhul kui see ei järgi territoriaalmerest läbisõitu reguleerivaid rannikuriigi õigusakte ning ei täida talle esitatud nõuet neid järgida. Eesti on RiPS § 13 lõikes 1² korranud üle UNCLOS artiklis 19 esitatud loetelu ning RiPS § 13 lõikes 2 on sätestatud täiendavalt, et välisriigi sõjalaev või muu riiklikul mitteäriksel eesmärgil kasutatav välisriigi laev võib territoriaalmerest rahumeelselt läbi sõita, kui välisriik teatab sellest välisministeeriumile diplomaatiliste kanalite kaudu vähemalt 48 tundi enne laeva läbisõitu. Teates tuleb märkida laeva nimi, tüüp ja muud nõutavad tundemärgid, läbisõidu alguse ja lõpu aeg ning koht. Seda nõuet ei kehtestata laeva kohta, mis tegeleb inimeste päästmise või avariipäästetöödega.

Lott on leidnud: “Seni ei ole Eesti õiguse vastuolu mereõiguse konventsiooniga sõjalaevade rahumeelse läbisõidu õigusega seoses laiemalt siiski teadvustatud. Seetõttu oleks muuhulgas Eesti rahvusvahelise maine seisukohast sobilik enne riikide võimalike protestide ja kriitiliste eriala käsitluste esitamist viia õigusraamistik rahumeelsesesse läbisõitu puutavas osas võimalusel vastavusse mereõiguse konventsiooniga.”¹⁵² Sellest saab järeldada, et kuna nõue välisriigi sõjalaevale teavitada ette oma läbisõidust Eesti territoriaalmerest ei ole rahvusvahelise õigusega kooskõlas ei saa pidada selle nõude mittetäitmist rikkumiseks konventsiooni artikli 30. mõttes. Eestil puudub tegelikkuses õigus nõuda sõjalaeva viivitamatut lahkumist tema territoriaalmerest tuginedes sellele, et laev ei ole teavitanud oma kavatsusest teostada rahumeelse läbisõidu õigust. Eesti ei ole maailmas ainulaadne riik, kes sellise nõude on siseriiklikku õigusesse sisse kirjutatud, isegi vaatamata selle võimalikule vastuolule rahvusvahelise õigusega. Lindpere on tõdenud, et paratamatult on vastakuti nende riikide huvid, kes soovivad maksimaalset liikumisvabadust oma sõjalaevastikule, ja nende rannikuriikide huvid, kes oma julgeoleku kaalutlustest lähtuvalt ei soovi välismaa sõjalaevade liigset lähenemist oma rannikule,¹⁵³ UNCLOS artikkel 309 sätestab, et konventsiooni suhtes ei saa teha reservatsioone ega erandeid, välja arvatud juhul, kui konventsiooni teised artiklid seda sõnaselgelt võimaldavad. Mis puutub konkreetselt teavitusnõuete esitamist rahumeelsele läbisõidule,

---

¹⁵² Lott, A. IX/Juridica, lk 642.

¹⁵³ Lindpere, lk 54.

siis UNCLOS artiklis 21 ei ole sõnaselget teavituskohustust märgitud ning artikkel 25 võimaldab ajutiselt peatada küll relvaõppuste korraldamiseks või muul juhul, mis on oluline julgeoleku seisukohalt, kuid see on ainult ajutine meede. Sellest saab järeldada, et teavituse nõudmist konventsioon sõnaselgelt ei võimalda ning selline siseriiklik norm ei ole õiguspärane. Õigusnormi vastuolulisusele on korduvalt juhitud tähelepanu. Lindpere on avaldanud 2003. aastal lootust, et riigipiiriseadus kuulub lähitulevikus muutmisele,¹⁵⁴ Lott on leidnud, et siseriiklik õigus vajab rahumeelse läbisõidu regulatsiooni osas vastavusse viimist konventsiooni nõuetega ja pidanud vajalikuks, et tuleks täpsustada Vabariigi Valituse volitust piirata vastavalt artiklile 25 lõikega 3.¹⁵⁵ Probleemile, et siseriiklik õigus ei ole tõenäoliselt kooskõlas konventsiooniga on juhitud tähelepanu mereõiguse kodifitseerimise lähteülesandes 2015. aastal. Autori hinnangul asjakohased ministriumid pole probleemi eitanud, kuid on selle ebakõla lahendamist vältinud.¹⁵⁶ Tuleb toonitada, et põhiseaduse kohaselt riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel ning rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid on Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa.¹⁵⁷

---

¹⁵⁴ Lindpere, lk 63.

¹⁵⁵ Lott, A. , IX Juridica 2015. lk 644.

¹⁵⁶ Mereõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt, lk 172 - 173.

¹⁵⁷ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2020. <https://pohiseadus.ee/sisu/3472> (05.03.2022).

4. Siseriiklik õigusraamistik

2015. aastal koostas mereõiguse asjatundjatest koosneb töögrupp dokumendi Mereõiguse kodifitseerimise lähteülesanne.¹⁵⁸ Dokumendis esitatud ettepanekute põhjal on 2018. aastal esitatud Merendusseadustiku üldosa seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus.¹⁵⁹ Tähelepanuväärne on, et huvirühmade arvamuste hulgast nimetatud eelnõule ei leia Kaitseministeeriumi seisukohta¹⁶⁰, mis on arvamuste avaldamiseks esitatud tähtaja ületanud.¹⁶¹ Autor esitas päringu, mis on saanud Merendusseadustiku üldosa seaduse väljatöötamise kavatsusest, millele vastati Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumist, et mereõiguse kodifitseerimise ettevalmistavad tegevused, mis algasid aprillis 2014. Eesmärgiks oli oluliselt lihtsustada orienteerumist Eesti vastavas seadusandluses. Lisaks terminoloogia ühtlustamise pidi kodifitseerimine lahendama ka mitmeid teisi probleeme, mis on seotud merenduse seadusandlusega. Vastavad probleemid on kirjeldatud ka kodifitseerimise lähteülesandes ja tegevuskavas muuhulgas sisaldas see ka üldosa seaduse loomist, millest tänaseks on siiski loobutud, sest tööühma poolt pakutud lahendus ei kata ära Rahvusvahelise Merendusorganisatsiooni (IMO) auditi poolt välja toodud probleeme, mis eeldavad merenduse seadustiku põhimõttelist uut kontseptsiooni. Viimasest tulenevalt plaanib Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium koostöö teiste ministeeriumitega vaadata merenduse seadustiku kontseptsiooni üle, et leida sobilik lahendus tulevikus.¹⁶² Sellest vastusest jääb selgusetuks, millised on edasised kavatsused ja konkreetsed sammud, et lahendada analüüsis leitud õiguslikud probleemid, mis on seotud käesoleva magistritöö temaatikaga, muu hulgas näiteks ebakõlad terminoloogias.

UNCLOS annab riigile raamistiku oma regulatsioonide väljatöötamiseks. Eestis on sellisteks õigusaktideks näiteks meresõiduohutuse seadus ning sadamaseadus.

---

¹⁵⁸ Mereõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt, lk 172 - 173.

¹⁵⁹ Merendusseadustiku üldosa seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus. 13.04.2018. <https://www.koda.ee/sites/default/files/content-type/content/2018-06/merendusseadustiku%20yldosa%20seaduse%20VTK%20%282%29.pdf>

¹⁶⁰ Justiitsministeerium. Õigusloome arendamine. Mereõiguse revisjon. <https://www.just.ee/oigusloome-arendamine/mereoguse-revisjon#huvirhmade-arvamuse> (11.04.2022).

¹⁶¹ Eelnõude infosüsteem. <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/6d3a8d7e-f189-45ee-8456-5005ee85f180#OlimgJNo> (22.04.2022).

¹⁶² Vastuskiri: Viilipus J. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Kantsleri valdkond, Transpordi valdkond, Meremajandusosakond. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi avalik dokumendiregister. Viit: 1.15-5/2022/2666-2 <https://adr.rik.ee/mkm/dokument/12575851> (25.04.2022).

Miinide kasutamise taustal on sadamaseadus oluline, kuna sätestab sadamate määramise riigikaitseobjektiks.¹⁶³ Riigikaitseaduse (RiKS) alusel on kehtestatud riigikaitseobjekti kaitse kord Vabariigi Valitsuse määrusega nr 106, mille kohaselt võib objekti määrata ajutiseks riigikaitseobjektiks.¹⁶⁴ Arvestades, et sadamad võivad olla alaliselt või ajutiselt määratud riigikaitseobjektideks, kohalduvad neile RiKS-is sätestatud erisused. Arusaadavuse huvides sätestatakse SadS-is erisäte olukorraks, mil sadam on alaliselt või ajutiselt riigikaitseobjektiks määratud. Riigikaitseaduse alusel tuleb selle valdajal koostada sadamale, mis on riigikaitseobjektina määratletud riskianalüüs ja turvaplaan. Seaduse järgi on riigikaitse ülesannetega määratud sadam suletud kaubanduslikuks meresõiduks ja sellega seonduvaks tegevuseks. Eraõigusliku isiku omandis oleva sadama määramiseks riigikaitse ülesannetega sadamaks peab Kaitseministeeriumil sõlmima sadama kasutamise kohta sadama maa-ala omanikuga sellekohane kokkulepe. Kokkuleppe olemasolu puhul ja sadama määramisel riigikaitse ülesannetega sadamaks loetakse sellise sadama pidajaks, seega ka selle ohutuse eest vastutavaks Kaitseministeerium.

MSOS alusel on Vabariigi Valitsus 18.08.2005 määrusega nr. 529 kindlaks määranud hädaolukorras varjumispaigad laevadele.¹⁶⁵ Varjumispaik on merehätta sattumist vältida püüdva või merehädas oleva laeva varjumiseks määratud sadam, sadama osa, kai, ankruala või muu kaitstud piirkond. Täna määratud varjumispaikade ulatust ei peeta piisavaks, arvestades Eesti ranniku pikkust. Varjumispaikade määramise korral tuleb arvestada ka võimaliku merereostuse ohuga, et selline reostus võimalikult vähe kahjustaks Eesti alasid ning see varjumispaik oleks sobiv reostuse piiramise aspektist.¹⁶⁶

Mereohutuse seadus reguleerib laevade ja väikelaevade ning muude veesõidukite meresõiduohutust ja laevatatavatel sisevetel sõidu ohutust ning laevade turvalisust ja laevaliikluse ohutuse tagamist veeteedel. Sealhulgas nõudeid sadamasse sissesõidu teavitamise osas ning lootsimise kohustuslikkust. MSOS-el oluline seos miinide

---

¹⁶³ Sadamaseadus.- RT I 2009, 37, 251. <https://www.riigiteataja.ee/akt/103012022021?leiaKehtiv> (11.04.2022).

¹⁶⁴ Riigikaitseobjekti kaitse kord. Vastu võetud 23.09.2016 nr 106. <https://www.riigiteataja.ee/akt/112032019033?leiaKehtiv> (25.04.2022).

¹⁶⁵ Meresõiduohutuse seadus - RT I 2002, 1, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/128012022004?leiaKehtiv> (07.04.2022).

¹⁶⁶ Mereõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt, lk 25.

kasutamiseks Eesti vetes. Seaduse loomes on lähtunud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivist (2009/18/EÜ, 23.aprill), millega kehtestati meretranspordi sektoris toimunud õnnetusjuhtumite juurduse põhimõtted ning muudeti seni kehtivat direktiivi. Kehtiva direktiivi eesmärk on parandada meresõiduohutust ja vältida laevade põhjustatud merereostust ning vähendada seega laevaõnnetuste riski tulevikus.¹⁶⁷ Direktiivi siiski ei kohaldata juhtumite suhtes, mis on seotud üksnes sõjalaevadega ning sõjalaevade ja sõjaväe isikkoosseisu transpordilaevade ning muude liikmesriigile kuuluvate või liikmesriigi poolt käitavate laevadega, mida kasutatakse ainult riiklikel mittekaubanduslikel eesmärkidel (Artikkel 2, p. 2 (a)). Juhtida tuleb tähelepanu, et direktiiv ei viita sõjalaeva mõiste sisustamisel UNCLOS artiklile 29 ning laiendab erandit ka muude liikmesriigile kuuluvate või liikmesriigi poolt käitavate laevadele, mida kasutatakse ainult riiklikel mittekaubanduslikel eesmärkidel.

MSOS täpsustab mitmed merelised mõisted, nagu näiteks veeteel, üldkasutatav veeteel, laevateel. Sätestab, et Eesti merealaks on: sisemeri, territoriaalmeri ja majandusvöönd. Samuti selgitab MSOS, et Eestis kohaldatakse neid IMO konventsioone, millega Eesti Vabariik on ühinenud, samuti organisatsiooni välja antud resolutsioone ja ringkirju ja annab Transpordiametile kohustuse nimetatud resolutsioonid ja ringkirjad avaldada oma veebilehel. Ehk otseselt tuleneb UNCLOS-st, et riikidel on kohustus täiendada regulatsioonid avalikustada. Samuti käsitleb meresõiduohutuse seadus navigatsiooniteabega seotud küsimus andes üldvolituse – Transpordiametile informatsiooni kogumiseks ja levitamiseks navigatsioonitingimuste ja nende muutuste kohta veeteel. Mis puutub ohutust veeteel, siis seaduse kohaselt on veeliiklust ohustava või segava objekti kohustatud veeteelt kõrvaldama või kandma sellega seonduvad kulud objekti omanik või paigaldaja. Veeliiklust ohustavate või segavate objektide kõrvaldamist laevateelt, välja arvatud sadama akvatooriumilt ja sissesõiduteelt, korraldab Transpordiamet. MSOS kohaselt on sadama pidaja kohustatud korraldama veeliiklust ohustavate või segavate objektide kõrvaldamise sadama akvatooriumilt ja sissesõiduteelt. Üldkasutataval veeteel olevatest veeliiklust ohustavatest või segavatest objektidest teavitab veeliiklejaid Transpordiamet ja korraldab võimaluse korral nimetatud objektide kõrvaldamise.¹⁶⁸ Kas siinjuures on mõeldud ohustava mõiste objekti all meremiini, mille

---

¹⁶⁷ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2009/18/EÜ, 23. aprill 2009, Artikkel 1 p 1. ja artikkel 2. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32009L0018#Art2\(2\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32009L0018#Art2(2)) (22.04.2022).

¹⁶⁸ Meresõiduohutuse seadus. - RT I 2002, 1, 1.§ 45 lg 6.

kahjutuks tegemine saab olla nii rahu, kui kriisi ning sõjaolukorras ainult Mereväel, mis omab ainukesena vastavat võimekust, seda seadusest ja selle seletuskirjast ei ole võimalik tuvastada. Arvestades, et seaduse väljatöötamise ajal ei olnud Eestil meremiine aga ka selget kavatsust neid soetada ei ole ka mereohutusseadus näinud ette olukordasid, mis meremiinide kasutamisega võiksid mõjutada veeliiklusohutust. Kaitseväge korralduse seaduse (KKS)¹⁶⁹ § 3 lõikes 1 punktis 4¹ on sätestatud, et lahingmoona kahjutuks tegemine sise- ja territoriaalmeres ning majandusvööndis on Kaitseväge ülesanne. Seaduse seletuskiri selgitab, et Kaitseväge ülesannete loetelu on avatud nimekirjana, kuna kaitsevägele pannakse ülesandeid mitmete erinevate seadustega.¹⁷⁰

Mereohutuse seadus keelab samuti trassile või kaabliialale lähemal kui 0,5 meremiili ja sisevetel lähemal kui 100 meetrit tegevused, mis võivad kahjustada navigatsiooniteabes avaldatud õhuliini, kaabli või torujuhet. See tähendab, et ka meremiine ei tohiks paigutada lähemale kui 0.5 meremiili sellistest objektidest.

Riigil on UNCLOS artikkel 113 kohaselt kohustus kehtestada õigusaktid, mis käsitlevad kuriteona merealuse kaabli lõhkumist või katkestava või takistava kaablivigastuse tekitamist või merealuse torujuhtme või kõrgepingejuhtme lõhkumist või vigastamist, mille tema lipu all sõitev laev või tema jurisdiktsiooni all olev isik on toime pannud tahtlikult või hooletuse tõttu. Sätet kohaldatakse ka tegevusele, millega niisugune lõhkumine või vigastamine võib tõenäoliselt kaasneda. Sätet ei kohaldata, kui lõhkumine või vigastus tuleneb oma elu või laeva õiguspäraselt päästa püüdivate inimeste tegevusest ning kui lõhkumise või vigastuste vältimiseks on kasutatud kõiki abinõusid. Eesti õiguses MSOS § 45 lõige 12 näeb ette laeva kapteni kohustuse sellisest kahju tekitamisest teavitada ning rajatise kahjustamise, kahjustamisest politseiasutusele ja Transpordiametile teatamata jätmise eest või neid kahjustada võivate tegevuste eest väärteo korras karistada rahatrahviga MSOS § 90⁴ alusel.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/128012022004?leiaKehtiv> (24.04.2022).

¹⁶⁹ Kaitseväge korralduse seadus. - RT I, 18.06.2021, 7.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/126052020009?leiaKehtiv> (26.04.2022).

¹⁷⁰ SEN Seletuskiri RT I 2008, 35, 213 – jõust. 01.01.2009.

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5f9098b5-218a-4e5f-5167-493eaf42a37d/Kaitsev%C3%A4e%20korralduse%20seadus> (26.04.2022).

Nagu sai ka varem mainitud, siis annab MSOS Transpordiametile laialdased volitused nõuda kooskõlastust ja luba mereliiklust takistavat mõju omavates tegevustest laevateedel. Veeliiklust takistavaks tegevuseks on muuhulgas nimetatud; õppus, laskeharjutus, miinitõrjetöö, lõhkekeha kahjutustamine, uurimis-, ehitus- ja süvendustöö, seadme või objekti paigaldamine ning muu sellesarnase mõjuga tegevus. MSOS ei käsitle eraldi meremiini, kuid seaduse tõlgendades saab meremiini pidada seadmeks või objektiks, mis mõjutab mereliiklust. Ehkki rahvusvaheline õigus ei keela meremiini kasutamist sisevetes ja territoriaalmeres ka enne relvakonflikti puhkemist, võib meie enda õiguskord seada sellele takistusi, kuna seaduse järgi on kohustus selliseks tegevuseks Transpordiametile esitada kirjalik taotlus, taotluses peab olema kirjeldatud kavandatavat tegevust ning määratud kindlaks selle tegemise piirkond ja aeg. Transpordiametil on õigus anda luba või keelduda selle andmisest enne kavandatava tegevuse algust. Loa andmisel teavitab Transpordiamet vajaduse korral veeliiklejaid veeliiklust takistavast tegevusest. Transpordiamet ei anna luba, kui kavandatav tegevus ei võimalda tagada veeliikluse ohutust. Tegemist on imeperatiivse sättega, ja on selge, et meremiini ei ole ohutu laevaliiklusele, põhiküsimuseks kujuneb kas miini kasutamine võimaldab tagada ohutu laevaliiklust või mitte. Veeliiklejaile raadio teel navigatsioonihoiatuste edastamise tagamise kohtustus on Riigi Infokommunikatsiooni Sihtasutusel.

Mereohutuse seaduse kohaselt ei oleks meremiinide paigaldamine ilma Transpordiameti kooskõlastus ja eelneva teavitusega Eesti vetes õiguspärane rahu ega julgeolekuohu olukorras, mis ei ole veel sõjaliseks konfliktiks muutunud. Samuti ei ole seadusest võimalik tuletada mereohutusealast tegevust kriisi ja sõjaolukorras ehk seadus ei näe ette erisusi konfliktiolukorras tegutsemise osas. Autori hinnangul mereohutuse seaduse väljatöötamisel selliseid ohte ette nähtud ei ole ning seaduse eesmärk oli kitsalt reguleerida rahuaegset meresõiduohutust. Arvestades arenguid, mis on tänaseks toimunud, millest olulisemaks on meremiinide reaalne olemasolu ja relvakonflikti tõenäosuse suurenemine Läänemere piirkonnas, on autori hinnangul oluline ka õiguslikult näha ette, millised on riigiasutuste rollid ja vastutus ning juhtimine sellistes olukordades kui peaks vajadus tekkima meremiinide veeskamiseks Eesti vetesse. Tänase regulatsiooni kohaselt võib arvata, et miinide paigaldamiseks peab Merevägi taotlema Transpordiametilt luba ning läbima bürokraatliku protseduuri, ilma loata oleks tegemist seadusevastase tegevusega. Ebakõlale rollide jaotumisel on juhtitud tähelepanu 2018.aastal merendusseadustiku üldosa seaduse eelnõu (MerSÜS) väljatöötamise kavatsuses, kus on leitud, et

merendusvaldkonna haldamise ja korraldamisega tegelevad mitmed ministriumid ja ametid, kelle vahel ei ole koordineeritud koostööd ja vastutusosalad on määratletud erinevates õigusaktides, kuid puuduvad selged normid tööjaotuseks ja koordineeritud ühistegevuseks kattuvates vastutusvaldkondades, näiteks merekeskkonna kaitse, merevööndid). Ettepanekuna on toodud välja, et MerSÜS-s võiks sätestada ministriumide ja ametite tööjaotuse ja koordineeritud tegevuse põhimõtted.¹⁷¹

Võrdlusena Saksamaa Liitvabariigi mereteede seadusesga *Seeschiffahrtsstraßen-Ordnung*, milles on reguleeritud pädevus selliselt, et Föderaalne Veeteede ja Laevandusametil on antud veepolitseipädevus ning õigus kasutada rannikuäärsete liidumaade veepolitseid oma ülesannete täitmisel, mis puudutab korrakaitseülesandeid ning föderaalne piirivalvet ja tolliameti teenuseid vastavalt nende pädevusele. Kui esineb mõju, mis ulatub kaugemale Veeteede- ja laevandusameti pädevusalast peab seadus pädevaks asutuseks seda, kelle pädevusvaldkonnas käsitletav küsimus kõigepealt aset leiab. Erandina sellest põhimõttest võib föderaalne veeteede ja laevandusamet anda igale konkreetsele veeteede ja laevandusametile pädevuse konkreetse veeteega seotud konkreetse ülesande täitmiseks. Kui teatav meede on olulise tähtsusega, võtab selle Föderaalne Veeteede ja Laevanduse Amet ise üle. Veepolitsei võib täita ka ka muid transpordipolitsei ülesandeid, mis vajavad viivitamatud sekkumist. Navigatsiooniteavituste edastamise eest vastutavad laevaliiklusteeninduse keskused.¹⁷² Sellest võib järeldada, et näiteks kui tegemist on miiniohuga, siis läheb see Saksamaal otse Kaitseministeeriumi haldusalasse.

04.04.2022 on algatatud Kaitseväge korralduse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus, millega luuakse õiguslikud alused Politsei- ja Piirivalveameti laevade üleandmiseks Kaitseväge koosseisu alates 1. jaanuarist 2023. Muudatuse kohaselt hakkab Kaitsevägi vastutama mereolukorrateadlikkuse loomise, merepiiri valvamise ning merereostuse avastamise ja likvideerimise eest Eesti merealal. Samuti asub Kaitsevägi vastutama mereseire eest, sealhulgas asub haldama ja käitama mereseiresüsteemi, tagades muu hulgas teenuse kättesaadavuse ka riigisisestele partneritele, sealhulgas Transpordiametile.

---

¹⁷¹ Merendusseadustiku üldosa seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus.

¹⁷² Bundesamt für Seeschiffahrt und Hydrographie Weekly Edition 50, dated 17 December 2021 8 peatükk § 55 - 60. lk 108 - 117.

<https://www.bsh.de/> (13.04.2022).

Lisaks hakkab kaitsevägi teostama riiklikku järelevalvet territoriaalmeres, lahendama hädaolukordi merel ning osutama ametiabi teistele asutustele, viimast eelkõige navigatsioonivälisel ajal. Merepiiri valvamiseks ning meresõiduohutuse tagamiseks antakse Kaitseväele korrakaitsetelised volitused ja vahetu sunni kasutamise õigus. Seletuskirja kohaselt on reformi eesmärk on parandada Eesti merealal olukorrateadlikkust ja reageerimisvõimet, sealhulgas lihtsustada käsuahelat, et tagada Eesti iseseisev kaitsevõime ning eeldused liitlaste reageerimiseks regioonis toimuvale konfliktile. Ohuolukorra ajal on üleantavatel laevadel nii julgeoleku- kui tsiviilroll.¹⁷³ Tegemist on veel küll eelnõud, kuid kui nimetatud eesmärgid täituvad on see oluline samm edasi ka miinide kasutamise kontekstis, ehkki seaduseelnõus meremiinide kasutuse kohta otsesõnu viide puudub.

---

¹⁷³ Kaitseväe korralduse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (Politsei- ja Piirivalveameti laevade üleandmine Kaitseministeeriumi valitsemisalasse) SE 572.

5. Rahvusvahelised väinad

Eraldi väärib käsitlemist õiguslik probleem miinide kasutamisega, mis on seotud eelkõige Eesti geograafiliste iseärasusega, nimelt Eesti territooriumit ümbritsevate väinadega. Väinade kohta legaaldefiniitsioon ÜRO mereõiguse konventsioonis puudub. Väinaks peetakse ainult looduslikku merekitsust, mis ühendavad avamere osi või on väljapääsuks suletud merest avamerele.¹⁷⁴

Õiguslikult vaadates saab need jagada rahvusvahelisteks või mitte-rahvusvaheliseks, kuigi ka sellist mõistet nagu rahvusvaheline väin ei ole UNCLOS otsesõnu defineerinud. Lott on esitanud definitsiooni: „Rahvusvahelisteks väinadeks võib lugeda looduslikke merekitsusi (mitte kanaleid), mida kasutatakse rahvusvaheliseks navigatsiooniks (õhu- ja meresõiduks) ning mis ei ole üle 24 meremiili laiad mõõdetuna rannikust rannikuni või lähtejoonest lähtejoonele ja mis on kohalduva õigusraamistiku poolest erinevad mitterahvusvahelistest väinadest. Mitte-rahvusvahelised väinad hõlmavad väinu, mis paiknevad pikaajalistes sisevetes (mereõiguse konventsiooni art 35 (a), nt Väinameri) või sellises territoriaalmeres, mille suhtes ükski rahvusvaheliste väinade õiguslik kategooria ei saa kohalduda“.¹⁷⁵ Viimati nimetatud väinades kohaldub rahumeelse läbisõidu õigus. Samuti on mitte-rahvusvahelised sellised väinad, mis muude tunnuste poolest on käsitatavad rahvusvaheliste väinadena, kuid mida praktikas rahvusvaheliseks navigatsiooniks ei kasutata.¹⁷⁶

Heinegg on leidnud, et relvakonfliktide ajal tuleb eristada veel ka väinasid, mis piirnevad vähemalt ühe relvakonflikti osapoolega nendest väinadest, mis piirnevad riikidega, mis ei ole otseselt vaenutegevusega seotud ehk on neutraalsed riigid.¹⁷⁷

Rahvusvahelistes väinades ja nende kohal õhuruumis kehtib takistamatu läbisõiduõigus rahu ja relvakonflikti ajal. Rahvusvahelise väina staatus piirab riigi suveräänsust oma

---

¹⁷⁴ Lindpere, lk 64.

¹⁷⁵ Lott, A. *The Estonian Straits: Exceptions to the Strait Regime of Innocent or Transit Passage*. Tartu. 2017, lk 197.

¹⁷⁶ Ibid, lk 197.

¹⁷⁷ Heinegg, H.W, lk 263.

merealadel. Siiski enamik sellistest püüdlustest suurendada oma suveräänsust väinades ei ole olnud kooskõlas mereõiguse konventsiooni ja väljakujunenud tavaõigusega.¹⁷⁸

Segadust võivad tekitada mõisted: takistamatu läbisõidu õigus (*transit passage*), rahumeelne läbisõit (*innocent passage*) territoriaalmerest ja mittepeatatav rahumeelne läbisõiduõigus (*non-suspendable freedom of navigation*) ja nende eristamine.

- Rahumeelse läbisõidu mõistet, mis tuleneb UNCLOS artiklist 18 ei kasutata väinade puhul, vaid läbisõidu kohta territoriaalmerest. Seda reguleerib UNCLOS 3. jagu. Artikkel 25 lõike 3 alusel võib rannikuriik kehtestada ajutisi piiranguid ja keelata rahumeelset läbisõitu oma territoriaalmerest.
- Takistamatu läbisõidu mõistet kasutatakse läbimiseks rahvusvahelistest väinadest. (artikkel 38). kohustab mitte raskendada takistamatut läbisõitu ning väinariigid peavad teatama neile teadaolevatest meresõiduohutudest (artikkel 44) Takistamatu läbisõiduõigus piirab oluliselt väinariikide riikide suveräänsust oma merealade valitsemisel.
- Mittepeatatav rahumeelne läbisõiduõigus käib samuti väinade kohta, kuid nende väinade suhtes, kus ei kohaldata takistamatu läbisõidu korda või mis ühendab avamereosa või majandusvööndit välisriigi territoriaalmerega. Rahumeelset läbisõitu ei ole samuti lubatud peatada (artikkel 45 lõige 2).

Mittepeatatavat rahumeelset läbisõitu ja takistamatut läbisõitu ei ole mereõiguse konventsiooni kohaselt lubatud rannikuriigil peatada, julgeolekuohu või relvaõppuste korraldamise tõttu. Takistamatu läbisõidu ja mittepeatatav rahumeelse läbisõidu erinevused, mis võiksid miinide kasutamisel või sõjalaevade puhul olla olulised on alljärgnevad:

- Mittepeatatava rahumeelse läbisõiduõigus ajal peavad allveelaevad või muud allveesõidukid väinast läbima veepinnal ja heisatud riigilipuga (artikkel 20), kuid takistamatu läbisõidu puhul võivad nad sõita vee all nähtamatult.
- Takistamatu läbisõiduõiguse puhul ei kohaldu artiklis 23 sätestatud piirang tuumajõuseadmega ja radioaktiivseid või muid ohtlikke või kahjulikke aineid vedavatele välisriikide laevadele kehtestatud nõue olla varustatud dokumentidega

---

¹⁷⁸ Heinegg, H.W, lk 279.

ning järgida rahvusvaheliste kokkulepetega selliste laevade kohta kehtestatud ettevaatusabinõusid.

Lindpere on jõudnud järeldusele, et kehtiv mereõiguse konventsioon piirab väinaäärsete riikide suveräänsust läbisõiduvabaduse tagamisel suuremal määral, kui rannikuriikide õiguste teostamist välismaa laevade suhtes oma territoriaalmeres¹⁷⁹ Autor nõustub selle seisukohaga ja märgib, et miinide kasutamise kontekstis tähendab see olulisi piiranguid, mis võivad merejulgeolekut vähendada nii rahuajal ennetavate meetmete kohaldamisel, samuti takistada tegevusvabadust relvakonflikti ajal.

Vastakaid arvamusi on tekitanud küsimus, millised läbisõiduõiguse režiimid Eesti väinadele kohalduvad. Kui palju on üldse erinevaid tüüpe väinu, on samuti tekitanud vaidlusi. Ei oma tähtsust, kas neid on näiteks seitse või kuus ei oma tähtsust, kuid oluline on, et igaühel neist väina tüüpidest on oma unikaalsed omadused ja läbipääsurežiim. Kuna erinevat tüüpi väinadele kohalduv erinev läbipääsukord: kas mittepeatav rahumeelne, takistamatu või loapõhine läbisõiduõigus. Väinale klassifikatsiooni määramisel etendab olulist rolli väinaga piirneva rannikuriigi, kuid ka väinaga otseselt mittepiirneva riigi siseriiklik õigus. Samuti teeb õiguslikult keeruliseks väina staatuse määramine, kuna väinale võib kohalduda rahvusvahelise õiguse alusel kaks paralleelselt õiguslikku kategooriat. Selle võib tingida näiteks mõne välisriigi protest väina rannikuriigi merevööndeid reguleeriva siseriikliku õigusakti suhtes või selle õigusliku järjepidevuse vastu.¹⁸⁰

Miinide kasutamise kontekstis Eesti merealatel tuleb alljärgnevalt analüüsimisele kolm piirkonda: Irbe väin, Väinameri ja Viru väin.

Loti analüüsi tulemusel tuleb Irbe väina ehk Kura kurk puhul arvestada UNCLOS artikli 38 tingimusi ja sellises väinas on kõigil laevadel ja õhusõidukitel takistamatu läbisõiduõigus, mis tähendab, et rannikuriikidel Eesti ja Lätil on oluliselt piiratud oma suveräänsuse teostamine väina läbivate laevade osas.¹⁸¹ Irbe väin on suure kasutus tihedusega ligipääsukoridor, mis on mõlema rannikuriigi julgeoleku seisukohast väga

---

¹⁷⁹ Lindpere, H. Kaasaegne rahvusvaheline mereõigus. Kirjastus Ilo. 2003, lk 73.

¹⁸⁰ Lott, lk 198.

¹⁸¹ Ibid, lk 81.

olulise tähtsusega. Selle kaudu liiguvad kaubalaevad olulistesse sadamatesse nii Lätis, kui Eestis. Kaitseliidu peastaabi maakaitsejaoskonna ülem Kristjan Moora on 2015. aastal nentinud: “Kaitseliidu mereüksuste ettevalmistamisel peaksime oskama vastata ka näiliselt kõige lihtsamatele küsimusele meie piiriüleses kaitsekoostöös: kuidas kavatsime organiseerida meie kaitsekoostööd Lätiga Sõrve ja Kuramaa vahelises Irbe väinas, kuidas kavatsime julgustada seda väina läbivat rahvusvahelist laevateed?”¹⁸² Julgeolekuohte silmas pidades on Irbe väinast taksistamatult Liivi lahele sõitvate välisriigi laevade, sealhulgas sõjalaevadele piirangute kehtestamist keeruline õigustada. Kuna tegemist on rahvusvahelise väinaga ning seal ei ole võimalik ka sõjaolukorras liiklust peatada. Praktikas võiksid Eesti ja Läti ka väita, et Liivi lahe majandusvöönd on täielikult ümbritsetud nende territoriaalmerest ning seetõttu kohaldada hoopiski konventsiooni artikkel 35 (b) erandit, mistõttu ei pea olema tagatud takistamatu läbisõidu õiguse kohaldamine. Kuid UNCLOS sellist tõlgendamist ei võimalda.¹⁸³ Arvestades ajaloolist tõika, et Eesti lükkas tagasi Liivi lahe kui ajaloolise lahe mõiste Liivi lahes, mis oli seotud kalapüügiõiguse vaidlusega 1990-ndate esimeses pooles Lätiga, siis ei saa pidada ootuspäraseks, et Liivi lahte saaks kunagi enam ka UNCLOS artikli 35 punktis (a) sätestatu alusel ehk ajaloolise erandi alla kuuluvaks pidada. Kahjuks oleks see õiguslik argument ainukesena pädenud, mis võimaldaks Irbe väinas takistamatu läbipääsurežiimi välistamiseks.¹⁸⁴ Lott on leidnud, et kuna taksistamatu läbipääs Irbe väinast on oluline julgeolekuoht, kuid mitte ainult sõjaliselt, vaid ka meresõidu ohutuse ja keskkonnakaitse tagamise kohapealt, siis oleks võimaliku lahendusena parandada seda olukorda, rakendades väinariikide õigust kehtestada piirkonnas täiendavaid laevateid ja liikluseraldusskeeme. Selline õigus tuleneb UNCLOS artikli 41 lõikest 1, mille kohaselt saavad väinariigid vajaduse korral määrata veeteid ja näha ette liikluseraldusskeemid ohutuks läbisõiduks. Sellised laevateed ja liikluseraldusskeemide ettepanekud peavad olema aga eelnevalt ettepanekuna tehtud pädevale rahvusvahelisele organisatsioonile kinnitamiseks, artikkel 41 lõike 4 alusel. Tegemist on erandiga artikli 22 lõikest 3 punktis (a) sätestatud üldreeglist, mille kohaselt rannikuriik peab mereradade määramisel ja liikluseraldusskeemide väljakirjutamisel üksnes võtma arvesse pädeva merendusorganisatsiooni soovitusi.¹⁸⁵ Pädevaks merendusorganisatsioon on UNCLOS

---

¹⁸² Lään, T. *Merekaitseliit 1933–1940 / 1992–2015*. Kaitseliit: 2015, lk 8.

¹⁸³ Lott, lk 77.

¹⁸⁴ *Ibid*, lk 95.

¹⁸⁵ *Ibid*, lk 96.

mõttes Rahvusvaheline Mereorganisatsioon (IMO).¹⁸⁶ IMO ei võta kavandatud muutust vastu enne, kui on veendunud, et kavandatav liiklusskeem ei too kaasa laevandusele tarbetuid piiranguid ja et need vastavad täielikult muudele nõuetele. Ameerika Ühendriigid on avaldanud seisukohta, et selliseid liikluseraldusskeeme ei saa kohaldada sõjalaevade suhtes, kuigi praktikas neid siiski järgitakse.¹⁸⁷ Lott on leidnud: “*De lege ferenda* on lisavõimalus rannikuäärsetele riikidele oma julgeolekuhuvide põhjalikumaks kaitsmiseks Liivi lahes. Vajadusel on võimalik kaaluda majandusvööndi koridori rajamist Irbe väina, mis sarnaneb Eesti ja Soome vahel Viru väinas kokkulepituga, et välistada Liivi lahel takistamatu läbisõidu kohaldatavust.”¹⁸⁸ Kuna veeteed rahvusvahelistes väinades peavad olema kooskõlastatud IMO-ga on võimalik väinariikidel teha vastavad ettepanekud laevateede muudatuste osas, keskkonna kaitsmise ja ohutuse tagamise põhjendustega.

Irbe väina puhul, mis puudutab miinide kasutamist on oluline ka selle kuulumine Euroopa looduskaitsealade võrgu (Natura 2000) alla. Piirkonda jääb oluline merelindude pesitsusala ja seal piirkonnas on hallhüljeste ning viiherhüljeste elupaigad.¹⁸⁹ See argument võiks olla õigustuseks eelpool nimetatud meetmete kasutusele võtmise õigustamiseks ja suuremad õigused väinariikidel mereala korraldamisel parandaksid mitte ainult julgeoleku olukorda, vaid tagaks enam ka keskkonnakaitset ja meresõiduohutust.

On tõenäoline, et relvakonflikti või selle vahetu ohu olukorras võtaksid Eesti ja Läti, kui NATO riigid kasutusele otsustavaid meetmed ning muuhulgas oleks Irbe väinale ligipääsu või selle kaudu mereliikluse sulgemine neile laevadele, mis võiksid endast julgeolekuohtu kujutada, tõenäoline ka vaatamata õiguslikele piirangutele. Samuti ei pea vastase tegevuse tõkestamiseks ilmtingimata kasutama meremiine.

Heinegg on leidnud, et relvakonflikti ajal ei ole takistatud rannikuriigil või riikidel oma territoriaalmerega kattuvates väinades rünnata seal asuvaid vaenlase laevu või õhusõidukeid. Siiski on küsimus, kas relvakonflikti ajal oleks lubatud neutraalsetel riikidel

---

¹⁸⁶ The United Nations Convention on the Law of the Sea and the International Maritime Organization <https://www.imo.org/en/MediaCentre/SecretaryGeneral/Pages/itlos.aspx> (22.04.2022).

¹⁸⁷ Lott, A. Originaalviide: section 5 of chapter 2 in Part III. 417 See Thomas, Duncan, op. cit., p. 184. On the other hand, Nandan and Anderson consider that a strait State may apply its domestic law on sea lanes or traffic regulation in respect of “all foreign ships exercising the right of transit passage”. Nandan, Anderson, op. cit., p. 191.

¹⁸⁸ Ibid, lk 98.

¹⁸⁹ Ibid, lk 77.

meresõiduvabadust piirata ja oma territoriaalmerega piirnevates väinades sõdivate riikide laevade läbipääsu takistada. Tuues näiteid erinevatest toimunud relvakonfliktidest ning viidanud kohtulahenditele ning erinevate riikide mereväe käsiraamatutele tõdeb ta, et riikide käitumispraktika rahvusvaheliste relvakonfliktide ajal väinade sulgemisel oli enne 1945. aastat ebaühtlane. UNCLOS ja kaasaja relvakonfliktide ning kohtulahendite tulemusel väljakujunenud tavaõigus on pigem tugevalt kaldu sinnapoole, et neutraalsed rannikuriigid ei tohi sulgeda rahvusvahelisi väinasid sõja osapooltele ka sõjaolukorras. Selle väite kinnituseks on ta toonud näite Iraani-Iraagi konflikti ajast, kui Omaan ei piiranud mingil viisil Iraani ja Iraagi relvajõudude takistamatut läbisõiduõigust Hormuzi väina kaudu või õhusõidukite ülelende. Kaudseks tõendiks sellise tavaõiguse olemasolu kohta peab ta Ameerika Ühendriikide, Kanada, ja Saksamaa Liitvabariigi REO-d, mis sätestavad, et neutraalsetel riikidel ei ole õigust piirata ega peatada sõdivate sõjalaevade ja sõjalennukite takistamatut läbisõitu, ega allutada neid rangematele eeskirjadele kui need, mida kohaldatakse teiste riikide laevade ja õhusõidukite suhtes.¹⁹⁰ Erandeid on selleski reeglist, millele on ka Heinegg juhtinud tähelepanu. Nimelt 1936. aasta Montreux konventsiooni kohaselt ei kehti Bosporuse ja Dardanellide väinades Mustal merel takistamatu läbisõiduõigus ja Türgi riigil on õigus väinad relvakonflikti osapooltele sulgeda. Türgi on seda õigust kasutanud, mistõttu Vene sõjalaevad ei pääse Ukraina sõja ajal seetõttu Mustale merele.¹⁹¹

Rannikuriikidel on üldine kohustus tagada oma merealadel meresõiduohutus ja teavitada kõikidest võimalikest ohtudest, kuid kõikehõlmava relvakonflikti olukorras ei saa sellise nõude täitmist nõuda samaväärselt rahuajaga. Relvakonfliktide ajal on kohustus sellistest ohtude võimalikkusest viivitamatult teavitada ning võimaldada kaubalaevadel kasutada ohutumaid veeteid, et jõuda soovitud sihtkohta. Kui tuua näide täna Mustal merel toimuvast, siis on selge, et relvakonflikti ajal oleks sisuliselt kogu kaubanduslik mereliiklus konfliktipiirkonnas valdavalt peatunud. Kaubalaevade liiklus oleks võimalik ainult mereala valdava relvajõu kaitse ja juhtimise või siis kontrolli all.¹⁹² Sõjaolukorras ei saa rannikuriik tagada oma merealadel täielikku mereliikluse ohutust, arvestades, et

---

¹⁹⁰ Heinegg, H.W, lk 265-287 ja 279.

¹⁹¹ refereeritud välisuudistest Kivil, K., Vene sõjalaevad läbi Türgi vete enam Mustale merele ei pääse. 02.03.2022 10:55 ERR uudisteportaal. <https://www.err.ee/1608517646/vene-sojalaevad-labi-turgi-vete-enam-mustale-merele-ei-paase>

¹⁹² Lott, A. Vene agressioon ja mere(sõja)õigus. ERR Uudisteportaal. Arvamus 04.03.2022 09:54. <https://www.err.ee/1608520499/alexander-lott-vene-agressioon-ja-mere-soja-oigus>

laevasid ei valitse oht mitte ainult mere pealt, vaid ka allveeohut ja õhust tulenevad ohud ning rannikuriik ei pruugi vallata oma merealasid ning seetõttu meresõidu ohutuse ja vabaduse tagamise nõude täitmine oleks küsitav, kuigi sellist erandit mereõiguse konventsioon ei näe ette.

Täna kehtiv õigusraamistik ei võimalda Irbe väina sulgeda või selle kaudu liikuvate laevade liikumist takistada ega ümber suunata, kuid on üldteada, et erinevate riikide poolt on Irbe väina miinitõkkeid rajatud mõlema maailmasõja ajal ning miinide tõttu on piirkonnas uppunud mitmed laevad.¹⁹³ Veel lõhkemata miine ja torpeedosid leitakse piirkonnas toimuvate miinitõrje operatsioonide käigus tänapäevalgi. Siinkirjutaja osales 2015. aasta kevadel reservväelasena 2015. aasta kevadel ühel sellisel miinitõrjeoperatsioonil, mille käigus selline lõhkekeha leiti ning lõhkamise teel kohapeal kahjutuks tehti. Viimane miinitõrje operatsioon toimus Irbe väinas 2020. aasta sügisel.¹⁹⁴

Rääkides Väinamerest, siis Lott on leidnud, et vaatamata mitmete välisautorite arvamusele, et rahvusvaheliste väinade õigusraamistiku alusel peaks Väinamerele kohalduma samuti takistamatu rahumeelse läbisõidu õigus artikkel 45 lõige 1 punkt b alusel, on seda võimalik välistada mereõiguse konventsiooni artikli 35 punktis a sätestatud erandi alusel, koostoimes Eesti 1938. aasta erapooletuse korraldamise seaduse § 2 lõikega 3 ja õigusliku järjepidevuse põhimõttega.¹⁹⁵ Lott on märkinud: “Nagu ülal hinnatud, tuleneb sisemerre sisenemise korrast ja teistest eespool nimetatud Eesti õigusaktidest, et Eesti ei tunnusta välisriikide laevade ja õhusõidukite takistamatu ega ka rahumeelse läbisõidu õigust Väina merest ja sellega külgnevatest sisevetest Liivi lahe põhjaosas, Vormsi saarest põhjas ja Soela väinast läänes. Sellest järeldub, et Eesti ei käsita Väinamerd rahvusvahelise väinana. See on kooskõlas rahvusvahelise mereõigusega juhul, kui Väinameri täidab mereõiguse konventsiooni artikli 35 punkti (a) tingimused”.¹⁹⁶ Kui mereõiguse konventsiooni artikli 8 lõige 2 kohaldub sisevetele üldiselt, siis artikli 35 punkt (a) on üksnes väinades asuvatele sisevetele kohalduv erinorm. See kitsas erand võimaldab

---

¹⁹³ Eesti Sõjaajaloo Teejuht. Teine maailmasõda ja Saaremaa. Refereeritud Meelis Maripuu. Koguteos Saaremaa. Tallinn 2007. lk 305-344. Täiendanud Ain Tähiste. <https://teejuht.esap.ee/eesti-ringreis/teine-maailmasõda-ja-saaremaa/> (20.04.2022).

¹⁹⁴ NATO Media Center. NATO Group clears 27 mines in Estonia, finds shipwreck. Oct.30.2020. <https://mc.nato.int/media-centre/news/2020/nato-group-clears-27-mines-in-estonia->

¹⁹⁵ Lott, A. Välisriikide laevade ja õhusõidukite läbipääsuõigused Väinameres. - Juridica 3/2017, lk 180 ja 183.

¹⁹⁶ Lott, lk 181.

välitada takistamatu või rahumeelse läbisõidu õiguse väinas või mõnes selle piirkonnas väina ranniku riigi õigusega. Kuna mereõiguse konventsiooni artikli 35 punktis (a) sätestatud erandi tõttu on väinale kohalduvale õiguslikule kategooriale oluline mõju väina rannikuriigi õigusel, võivad olulist rolli etendada väina läbipääsukorrale avaldatavad diplomaatilised protestid väinaga piirneva rannikuriigi siseriikliku õiguse vastu, mis meresõitu täiendavalt reguleerivad. Tavaõiguse kohaselt on protesti esitanud riigi laevadel võimalik lähtuda väina läbides sellest läbipääsukorrast, mis kehtis enne selle tunnistamist siseveteks.¹⁹⁷

Väinameri koosneb sisevetest, kus välisriikide laevadel ja õhusõidukitel ei ole võimalik takistamatu läbisõidu ega rahumeelse läbisõidu õigust kasutada, kui vastupidist Eesti ei sätesta Eesti ise vastupidist oma õigusaktidega. Eesti saab nõuda Väinamerest läbisõiduks eelnevat luba nii välisriikide laevadelt kui ka õhusõidukitelt. Siiski need riigid, kes on avaldanud protesti selle õiguskorra suhtes, näiteks Venemaa Föderatsioon, Ühendkuningriik ja Saksamaa ei kohalduks takistamatu läbisõidu õigus, vaid *Messina* erand. Kuna Väinameri piirneb Eesti saarte ja mandriga ning kuna saartest mere pool on majandusvööndi läbisõidutee, mis navigatsiooni- ja hüdrograafiliste tingimuste poolest on sama sobiv, on protestivate riikide laevadel potentsiaalselt võimalik Väinamerest läbi sõita mittepeatatava rahumeelse läbisõidu õigus raamistikku alusel vastavalt UNCLOS artikkel 38 lõige 1 ja artikkel 45 lõige 1 punkt (a).¹⁹⁸

Välisriikide laevadele takistamatu läbisõidu õiguse võimalik kohaldumine Väinameres on miinide kasutamise kontekstis oluline küsimus, kuna Venemaa Föderatsiooni sõjalaevade mittepeatatava rahumeelse läbisõiduõigus Väinamerest, tähendab agressori laevadele vaba ligipääsu meie mandri läänerannikule, mis kujutaks olulist julgeolekuohtu kui konfliktsituatsioon on alles eskaleerumas.

Samuti võib tekkida küsimus, kas Eesti põhjarannikul, Soome lahes kehtib samuti väinadele kohalduv õigusraamistik. Tegemist on äärmiselt tiheda laevaliiklusega alaga. Lott on leidnud, et Osmussaarest läänes, Vaindloo saareni idas asetsev Soome lahe kitsas läbipääs on õigusliku definitsiooni kohaselt samuti väinana käsitletav, ehkki seda üldjuhul

---

¹⁹⁷ Lott, lk 184.

¹⁹⁸ Ibid, lk 185.

sellena ei teadvustata, vaid peetakse üheks osaks Soome lahest.¹⁹⁹ Kuid sellest sõltub, mis tingimustel lubatakse välisriikide laevadel läbida Soome lahes rannikuriikide territoriaalmerd ja sisevett ja kasutada selles piirkonnas meremiine. Lott on teinud tähelepaneku, et ei saa välistada, et Viru väin võis olla 1991–1994/2010 lisaks väinale, mida läbib majandusvööndi koridor (artikkel 36), ka *sui generis* väin (artikkel 311(2)) ning selgitab, et väina õiguslik kategooria võib muutuda väina rannikuriigi, kuid potentsiaalselt ka väinaga mittepiirneva riigi õigusaktide tõttu. Kui Soome lahe idaosas asuvas Venemaa Föderatsiooni merealas majandusvööndit ei asuks, oleks Venemaa Föderatsioonil võimalik kehtestada siseriikliku õiguse alusel majandusvöönd näiteks Suursaare või Tütarsaarte piirkonnas. Selle tulemusel kohalduks välisriikide laevadele ning õhusõidukitele Viru väinas takistamatu läbisõidu õigus artikkel 37 alusel.²⁰⁰ Lott on teinud järelduse, et Eesti ja Soome on 1994. aastal ebaõigesti leidnud, et majandusvööndi koridori kehtestamine on vajalik meresõidu- ja ülelennuvabaduse tagamiseks Viru väinas ning leiab, et isegi kui Soome ja Eesti laiendaksid oma territoriaalmerd 12 meremiilini praeguse majandusvööndi koridori arvel, väin on ümbritsetud sirgete lähtejoontega ja on seega osa rannikuriigi sisevetest, kohalduks sellele väina eriregulatsioon (takistamatu läbisõidu õigus).²⁰¹

Sõjalises mõttes tähendab see olulist takistust piirkonnas miine kasutada ning ka piirkonnas julgeoleku või relvaõppuste korraldamisele tuginedes ajutiselt peatada läbisõitu, vaid tuleb lähtuda rahvusvahelistele väinadele kehtestatud piirangutest.

Rahvusvahelistes väinades ei ole nii rahu kui relvakonfliktide ajal küll otseselt õigusaktidest tulenevat keeldu miinide kasutamiseks, mistõttu on ka arvamused, et kui tagatud on ohutus mittesõdivate riikide laevadele ja on võimalik tagada juurdepääsud alternatiivsetele ja ohututele laevateedele, mis oleksid sama sobivad mereliikluseks, ei oleks miinide kasutamine takistatud.²⁰² Ohutute marsruutide loomine on siiski praktikas küsitav, eriti kui meremiine veesatakse näiteks õhusõidukitelt ja seetõttu nende asukohta

---

¹⁹⁹ Lott, A. Rahumeelse läbisõidu õigus Venemaa Föderatsiooni Soome lahe vetest. - *Juridica* 7/2017, lk 501.

²⁰⁰ Lott, lk 198- 199.

²⁰¹ *Ibid*, lk 201 ja 204.

²⁰² Letts D. Beyond Hague VIII: Other Legal Limits on Naval Mine Warfare. 90 *INT'L L. STUD.* 446 Published by the Stockton Center for the Study of International Law. 2014, lk 465.

täpsus ei ole piisavalt selge.²⁰³ Väinad on suurte kaubalaevade navigeerimise mõttes kitsad merealad ja miinide veeskamisel täpsete koordinaatide määramine ei pruugi praktikas olla teostatav. Tuleb arvestada, et relvakonflikti piirkonnas ei pruugi toimida side- aga navigatsioonisüsteemid ja miinide asukohtade täpne fikseerimist ja nendest teavitamist ja ohutult möödumist oleks äärmiselt keeruline tagada ja korraldada. See tooks paratamatult kaasa õnnetusjuhtumeid, mille puhul ei saaks riik tugineda vabandatavusele.

Ameerika Ühendriikides on kujunenud välja seisukoht on, et miine võib veesata ka rahvusvahelistesse vetesse, muuhulgas sealhulgas väinadesse ning seda ka enne relvakonflikti puhkemist ennetavalt nii individuaalse kui kollektiivse enesekaitse õiguse alusel. Miine kasutav riik peab aga tagama piirkonnas füüsilise kohaloleku, et ohualale lähenevatele laevadele saaks anda asjakohaseid hoiatusi ning suunata neid ohututele veeteedele. Samuti tuleb koheselt kõik miinid eemaldada või kahjutuks teha, kui vahetu sõjaline oht on möödas. Selle seisukoha alusel võib kaugteel aktiveeritavaid miine paigutada pea kõikides vetesse tingimusel, et need ei sega põhjendamatult merede muid seaduslikke kasutusviise. Kuna väidetavalt ei kujuta ka kontrollitavad ja mõjumiinid ohtu kaubalaevaliiklusele, siis leitakse, et ka nende paigaldamise kohta pole piiranguid ning seetõttu poleks ka nende kasutamisest teavitamine tarvilik. Siiski sellise arvamusega ei ole nõustunud kõik riigid ja väidavad vastu, et meresõiduvabadus ja ohutus väinadest peab olema tagatud kõikidele laevadele.²⁰⁴

---

²⁰³ Ibid, lk 465.

²⁰⁴ International Law Applicable to Naval Mines. International Security Department Workshop Summary. Chatham House. The Royal Institute of International Affairs. London: October 2014, lk 5.

KOKKUVÕTE

Magistritöös analüüsiti õigusraamistikku, mis on seotud Eesti merelise riigikaitsega, täpsemalt meremiinide kasutamisel erinevates julgeolekuolukordades ja erinevatel merealadel. Riigi kaitsmiseks ei piisa ainuüksi miinide olemasolust, oskusest ning võimekusest neid veesata ning miinitõrjet teostada, vaid samaväärselt oluline on relvakonfliktis või hübriidkonfliktis õigusraamistiku tundmine, et olla valmis esitama rahvusvahelisel õigusel põhinevaid argumente nende kasutamise õigustamiseks.

Magistritöös esitatud hüpoteesi kohaselt on riikliku julgeoleku tagamisel meremiinide kasutamine Eesti merealadel piiratud. Hüpoteesi kontrollimiseks esitati täiendavad õiguslikud küsimused, millele töö käigus õigusnormide, tavaõiguse ning õigusekspertide arvamuste analüüsimisele tuginedes anti vastused.

Tingimused, mille alusel saab meremiini kasutada heidutusrelvana enne relvakonflikti algust: meremiini kasutamisel peab lähtuma ÜRO põhikirjast ning väljakujunenud tavaõigusest, mille kohaselt relvastatud jõu kasutamine ei ole lubatud. Relvastatud jõudu võib erandina kasutada ainult enesekaitse või kollektiivkaitse tingimustes, kuid ainult seniks, kuni Julgeolekunõukogu ei ole vastu võtnud omapoolseid meetmeid konflikti lahendamiseks. Enesekaitse rakendamiseks ei pea eelnevalt luba küsima, kuid tuleb viivitamatult selle õiguse kasutamisest teavitada Julgeolekunõukogu. Teavituse vorm ning sisu ja selle esitamise ajaraam ei ole õiguslikult reguleeritud. Miinide puhul tuleneb teavituskohustus muu hulgas rannikuriigi kohustusest tagada meresõiduohutus oma vetes ja teavitada mistahes ohtudest, mis võivad seda takistada.

Sarnaselt isikute hädakaitseõigusega on riikidel kohustus järgida, et kaitseks rakendatav jõud oleks kohene, vajalik ning proportsionaalne arvestades eelseisva ohuga. Erinevalt eraisikust, kellel on õigus kasutada ennetavat enesekaitseõigust, kehtib riikide puhul reegel, et ennetav jõukasutus ei ole lubatud.

Reeglis on erand, mida tuntakse *Caroline doktriinina*. Miinisõja kontekstis tähendab see, et miinide kasutamist ennetavalt võib pidada legitiimseks, kui see hoidis ära või pidi ära hoidma vastase vahetult toimuma hakkava rünnaku. Haagi konventsiooni kohaselt on keelatud kontaktmiinide paigutamine vastase territoriaalmerre ja sadamate juurde, juhul

kui kontaktmiinide veeskamise ainukeseks eesmärgiks on kahjustada kaubalaevastikku. Konventsioonis ei ole nimetatud siiski kontaktmiine, mis on olemas Eesti mereväe relvastuses.

Miinide kasutamise õiguspärasust hinnates tuleb pidada kinni põhimõttest, et sõjalised meetmed, mis võivad olla proportsionaalsed enesekaitse vajaduste seisukohast, peavad olema kooskõlas ka rahvusvahelise humanitaarõigusega, et nad oleksid samas ka õiguspärased.

Relvana ei ole meremiin keelustatud. Kehtiv Haagi konventsioon ei keela täielikult miinide kasutamist, kuid piirab seda. Samuti käsitleb konventsioon pelgalt kontaktmiine, mitte mõjumiine või kaugjuhitavalt kontrollitavaid miine.

Haagi konventsioon kohustab konflikti osapoolt ohutsoonidest või miiniväljade asukohast teatama, kui sõjalised vajadused seda võimaldavad ning võtma kasutusele ettevaatusabinõusid, et tagada kaubalaevadele ohutu meresõit. Seda tõlgendatakse kui võimaluste loomist, et rahumeelsetel laevadel oleks võimalik turvaliselt lahkuda mineeritavast või mineeritud merealalt. Samuti võib see hõlmata nii ohutute läbipääsude loomist või lootsimise võimaldamist ning konvoeerimist. Rannikuriigil on teavituskohustus mistahes ohtudest meresõidule, mis tuleneb mereõiguse konventsioonist ja selle alusel antud õigusaktidest.

Miine võib paigaldada relvakonflikti olukorras ka riik, kes ise otseselt ei ole relvakonflikti osapool, vaid on neutraalne rannikuriik. Neutraalsed riigid, kes veeskavad oma ranniku lähedale miine, peavad järgima samu reegleid ja rakendama samu ettevaatusabinõusid, mis on kehtestatud sõja osapooltele, muu hulgas ei tohi takistada meresõitu rahvusvahelistes väinades.

Genfi 1949. aasta konventsioon sätestab, et rünnata tohib ainult sõjalisi sihtmärke. Õiguslikult on probleemne olukord, kui kaubalaevad teevad koostööd konflikti osapoolega, andes sellega mõjusa panuse sõjategevusse. Selline laev muutub legaalseks sihtmärgiks. Kahtluse korral, kas kaubalaeva kasutatakse sõjategevusse mõjusa panuse andmiseks, tuleb eeldada, et seda sel moel ei kasutata. Kui merevägi koordineerib või juhendab kaubalaevade liiklust, siis see ei muuda juhendatavate kaubalaevade õiguslikku

staatust ning kaubalaevad on endiselt tsiviilobjektid, mida ei tohi rünnata. Tsiviilohvreid tuleb vältida, kuid sõjaolukorras kahju tekkimist tsiviilobjektidele on siiski rahvusvahelises tavaõiguses möönatud.

Miine saab kasutada ennetavalt, kui need on suunatud vahetult asetleidva sõjalist rünnakut läbiviiva sõjalise objekti vastu, ohustamata sealjuures kaubalaevu või muid tsiviilobjekte. Miine võib kasutada oma sisevetes sadamate kaitseks ja territoriaalmeres ning riigil on kohustus teavitada miiniohtlikest piirkondadest oma territoriaalmeres. Rahvusvahelises õiguses puuduvad teavitusreeglid sisevetesse veesatud miinide osas. Siseriiklik õigus näeb ette mistahes objektide laevateedele paigutamiseks eelneva loa taotlemist ja sellest teavitamist.

Mereõiguse konventsioon ei käsitle küll otseselt meresõja pidamist või miinide kasutust, kuid on loonud õigusraamistiku, mille alusel saavad riigid oma merealadel kehtestada õiguskorda ja vallata suveräänsust mereterritooriumi üle. Konventsioon defineerib termineid ja mõisteid ning selgitab erinevate merevööndite õiguslikku staatust, mistõttu see on miinide kasutamise õiguspärasuse hindamisel üks olulisemaid õigusallikaid.

Eesti siseriiklikust õigusest on olulisemaks miinide kasutust mõjutavaks seaduseks meresõiduohutuse seadus, mis reguleerib meresõiduohutust Eesti merealadel, defineerib termineid ja mõisteid, käsitleb sadamatesse sisenemise korda ja sätestab Transpordiameti pädevused ohutuse tagamisel. Kehtiv seadus ei näe ette kriisi- ja sõjaolukorras erandeid. Sadamate või territoriaalmere mineerimisel oleks selline norm piirang, mis võib miinide kasutamist sihipäraselt takistada.

Hetkel kehtiva õiguse kohaselt on Transpordiametil keskne roll mereohutuse tagamisel, kuid riigi julgeolekut tagavate ametiasutustega koostöö alused ei ole siseriiklikus õiguses piisavalt selgelt sätestatud. Autor nõustub väitega, et siseriiklik merendusala seadusandlus vajab korrastamist. Mereõiguse kodifitseerimise lähteülesandes viidatud probleemid, nagu pädevus ja volitusnormid ametkondade vahel, tekitavad segadust, terminite korrapäratu kasutamine erinevates õigusaktides ning merendusõigust reguleerivate õigusaktide killustatus erinevate ministriumite vahel on kõik miinide kasutamise seisukohalt õigusselgust pärssivad. Võrdlusena Saksamaa õigusega, kus on samuti keskne roll analoogsel ametil, kuid sellele on allutatud nii veepolitsei kui

merepiirivalve ja muud asjakohased asutused. Riigikogule esitati 04.04.2022 seaduseelnõu, mis peaks need probleemid osaliselt lahendama. Muudatuse kohaselt hakkab Kaitsevägi vastutama mereolukorra teadlikkuse loomise, merepiiri valvamise ning merereostuse avastamise ja likvideerimise eest Eesti merealal. Samuti hakkab Kaitsevägi vastutama mereseire eest, sealhulgas asub haldama ja käitama mereseiresüsteemi, tagades teenuse kättesaadavuse ka riigisisestele partneritele, sealhulgas Transpordiametile. Kuna tegemist on seaduse eelnõuga, siis selle jõustumine ja jõustamise tulemus ei ole käesoleva töö kirjutamise hetkel veel teada, kuid kavandatavad seadusemuudatused loovad autori hinnangul head eeldused selleks, et erinevates julgeolekuolukordades oleks võimalik tagada ametkondade koordineeritud tegevus. Autor leiab siiski töö tulemusel, et siseriiklikult on vajalik jätkata mereõiguse arendamist ning mereõiguse ekspertide juba teostatud analüüsi arvestades korrastada terminoloogiat ja merendusala õigusraamistikku.

Sadamaseadus, koostoimes riigikaitseadusega võimaldab eraõigusliku isiku omandis oleva sadama määramist ajutiselt riigikaitse ülesannetega sadamaks, ehk riigikaitseobjektiks ning sulgeda kaubanduslikuks meresõiduks. See võimaldab ka selliste oluliste sadamate paremat kaitset. Autor nõustub väitega, arvestades Eesti rannajoone pikkust, et täna ei ole piisavalt määratud sadamaid ja varjealasid varjumiseks, mis on relvakonflikti olukorras olulised, et tagada kaubalaevanduse toimimine ja nende kaitsmine ohtude eest.

Kaitseministeerium ning siseministeerium on nõustunud vajadusega põhjalikult analüüsida ning kujundada selge arusaam küsimuses, kas Eesti siseriiklikust õigusest tulenev nõue sõjalaevadelt eelnevalt nõuda territoriaalmerest läbimiseks loa taotlemist on seaduslik. Paraku pole seda senini tehtud. Autor leiab, et nõuet sätestav riigipiiriseadus ja riigikaitseadus vajab õigusselguse huvides kooskõlla viimist rahvusvahelise õigusega.

Piirangud miinide kasutamisele Eesti territoriaalmeres asuvates Irbe ja Viru väinades ja Väinameres tulenevad meresõiduvabaduse põhimõttest. Miinide kasutamisel on oluline eristada õiguspõhiste konventsioonide sätestatud: rahumeelne läbisõiduõigus, takistamatu läbisõiduõigus ja mittepeatatav rahumeelne läbisõiduõigus. Rahvusvahelistes väinades on olenevalt sellest liigitusest erinevad läbipääsurežiimid. Kõige rohkem piirab miinide kasutust takistamatu läbisõiduõigus, kuid riikidel on võimalik oma siseriikliku õigusega väinade õiguslikku staatust mõjutada. Autor leiab, et praegune

Julgeolekupoliitiline olukord on soodne selleks, et alustada selliseid läbirääkimisi sõbralike naaberriikidega. Täpsustavate või uute regulatsioonide ja kokkulepete kehtestamine Irbe väina ja Liivi lahe ning Soome lahes asuvas Viru väina kohta võimaldaks suuremat tegevusvabadust sõjalistes operatsioonide läbiviimisel, sealhulgas miinide kasutust.

Väinamerd peavad rahvusvahelise mereõiguse asjatundjad rahvusvaheliseks väinaks, kuid Eestis seda sellena ei tunnustata, ehkki tuleb arvestada, et võib rakendada *Messina* erand.

Kui lähtuda mereõiguse eesmärgist - tagada ohutus kaubalaevadele ning mitte takistada nende teekonda läbides kitsikusi, oleks autori hinnangul rahvusvahelistes väinades miinide kasutamine siiski võimalik nii rahu- kui sõjaolukorras, kuid tuleb tagada:

- laevade ümbersuunamine samaväärsetele laevateedele;
- laevade vahetu juhendamine möödumisel ohupiirkonnast;
- kasutatava miini täielik ohutus kaubalaevale, kasutades mõjumiine või kaugjuhitavaid juhitud miine.

Nimetatud meetmed nõuavad ametkondadevahelist tõhusamat koostööd ja olukorra teadlikkust. Laevastike ühendamiseiga toimuvad muutused võiksid lahendada mitmed ametkondade pädevusega seotud õiguslikud kitsaskohad. Õigusselgust aitab saavutada siseriiklikus õigusruumis ühtse terminoloogia kasutuselevõtt ning mereõiguse jätkuv arendamine.

Riigivastutus miinide puhul tekkinud õnnetuste puhul ei eristu muudest vastutuse liikidest, mida riik kannab, kui ta on põhjustanud kahju teisele riigile või isikule. Võib siiski tekkida küsimus, kas meremiini põhjustatud kahju puhul kehtib vastutus ka juhul, kui rahvusvahelist õigust ei ole rikutud. Autor leiab, et riigilt ei saa võtta ära õigust ennast kaitsta ning kahjud relvakonfliktide ajal on paratamatult vältimatud ja nende kandmine peaks jääma eelkõige agressorile, mitte ennast kaitsvale riigile või tema sõjaväelistele juhtidele.

SUMMARY

Legal framework applicable to laying mines in the Estonian maritime areas

The purpose of this Master's thesis is to determine the limitations imposed by international and national law on the use of naval mines in different security situations and maritime zones. According to the hypothesis presented in this Master's thesis, the use of naval mines in Estonian maritime areas to ensure national security is legally restricted. Based on the purpose of the thesis and the research problem, the following legal questions have been raised:

- 1) Under what conditions the use of a naval mine as a deterrent weapon is allowed before an armed conflict begins?
- 2) What existing international and national laws are relevant to the use of naval mines?
- 3) What restrictions does the legal order impose on the use of naval mines in straits bordering the Estonian mainland?
- 4) On what legal basis is the state liable for compensation for damage caused in the event of the liquidation of consequences or mine explosion, including damage caused to the environment?

The analysis distinguishes the situation before the military action *ius ad bellum*, i.e. the rules limiting the right of states to start military action and the use of armed force, including mines, and the situations during wars *ius in bello*, including the rules limiting the behaviour of parties during armed conflict. By identifying the content of the applicable law, potential legal issues arising in the event of a decision making on the use of naval mines can be deduced.

The thesis also analyses existing national law and its consistency with the principles arising from international law. The most important legal source under which national maritime law is based is the United Nations Convention on the Law of the Sea. Since, in order to ensure maritime safety, a coastal State may, if necessary, require foreign vessels exercising the right of peaceful passage to use designated shipping lanes and traffic

separation schemes, it has been analyzed which authority has the authority under current law to impose and enforce this requirement in different security situations and how it has been regulated in other coastal states.

The current Convention on the Law of the Sea restricts the sovereignty of the states along the straits in order to guarantee freedom of passage for all ships. Therefore, the use of mines in Estonian straits may give rise to legal questions. There are a total of seven different types of straits and each has its own unique features and legally established passage modes. Irbe Strait, Väinameri and Viro Strait of Estonian marine areas are analyzed in this master's thesis. The author proposes possible solutions for how, despite restrictions, mine use in straits is possible in accordance with international law.

The state shall be liable for damage caused by the illegal use of maritime mines as well before, during and after the end of a conflict situation. In accordance with the general principle of international law, a state that has laid a naval mine has the obligation to ensure safe sea navigation for commercial ships (merchant ships) and to avoid damage to the environment. The state also has the obligation to compensate for damage in the event laid naval mine damages a merchant ship, its explosion damages underwater pipelines or causes environmental damage.

The author points out legal problems and has proposed the development of national regulations related to naval minelaying.

This work uses a historical, analytical-comparative method. The historical method conveys the formation of the current law and the circumstances that forced the legal order to be developed just as it currently applies. The thesis highlights the analyses of various legal scholars and defined judgments on mine warfare cases in the world's seas, which have played an important role in the development of current law, compares them and on this basis expresses its views on their relevance in the current political situation. In analyzing national law, the author has studied the respective legal order of other coastal states, among other things, and on the basis of this he has outlined proposals for the development of today's Estonian legal order.

Conditions under which a naval mine may be used as a deterrent prior to an armed conflict: The use of naval mine must be governed by the Charter of the United Nations and established custom law, according to which the use of armed force is not permitted. By way of exception, armed force may be used only in conditions of self-defense or collective defense. In order to implement self-defense, you do not need to ask for permission in advance, but the Security Council must be immediately informed of the exercise of this right. The form and content of the notification and the time frame for its submission are not legally regulated. In the case of mines, the notification obligation arises, inter alia, from the obligation of the coastal State to ensure maritime safety in its waters and to inform it of any hazards that might prevent it.

As a person has a right to emergency self-defense, states have the obligation to observe that the force applied for the protection is immediate, necessary and proportionate taking into account the impending threat. Unlike a private person who has the right to exercise a pre-emptive right of self-defense, the rule for states is that preventive use of force is not permitted.

The rule has an exception known as the Caroline doctrine. In the context of a mine war, this means that the use of mines in a proactive manner can be considered legitimate if it prevented or was intended to prevent an attack by an adversary that was about to take place.

The Hague Convention prohibits the placement of contact mines near the enemy's territorial sea and ports if the sole purpose of launching contact mines is to damage the merchant fleet. However, the Convention does not mention *influence mines* that are in the armament of the Estonian Navy.

The 1907 Hague Convention VIII does not completely prohibit, but restricts, the use of mines. The 1949 Geneva Convention imposes an obligation not to attack merchant ships. The Hague Convention obliges a party to a conflict to report danger zones or the location of minefields, where military needs permit, and to take precautionary measures to ensure safe sea navigation for merchant ships. This is interpreted as creating opportunities for peaceful vessels to safely leave a mined or mined maritime area. It may also include the creation of safe passages or the provision of pilotage and convoying.

Mines may be used proactively if they are directed against a military object which carries out a direct military attack, without endangering commercial ships or other civilian objects. Restrictions on the use of mines in the Straits of Irbe and Viru and Väinameri in the Estonian Territorial Sea arise from the principle of freedom of navigation. When using mines, it is important to distinguish between different legal concepts provided in the Convention: the right of peaceful passage, the right of unimpeded passage and the right of non-suspended peaceful passage. There are different modes of passage in international straits, depending on this classification. However, it is possible for states to influence the legal status of straits under their national law. The author considers that the current security policy situation is favorable in order to enter into such negotiations with friendly neighboring countries. The establishment of specific or new regulations and agreements concerning the Strait of Irbe and the Gulf of Riga and the Strait of Viro in the Gulf of Finland would allow for greater freedom of action in the conduct of military operations, including the use of mines. If the objective of maritime law is to ensure safety for merchant ships and not to hinder their journey through difficulties, according to the author, mine use in international straits would still be possible in both peace and war situations, but it is necessary to ensure:

- diversion of vessels to equivalent shipping routes;
- direct instructions to ships while passing the danger zone;
- the full safety of the mine used to merchant ships using *influence mines* or *controlled mines*.

These measures require more effective cooperation between the authorities and awareness of the situation. The changes arising from united fleets could solve a number of regulatory bottlenecks related to the competences of the agencies. The introduction of a single terminology in the national legal area and the continued development of maritime law will contribute to legal clarity.

State liability in the event of mine accidents does not differ from other types of liability borne by the State if it has caused damage to another State or person. However, the question may arise as to whether maritime mine damage is liable even if there is no breach of international law. The author considers that the state cannot be deprived of the right to defend itself and that damage during armed conflicts is inevitable and that their bearing

should remain primarily with the aggressor, not with the defending state or its military leaders.

Current limitations on the use of naval mines can be reduced through the development of national law and international agreements.

LÜHENDID

AWNIS - liitlaste ülemaailmne navigatsiooni infosüsteem

CCW - Ülemäärase kahjustava või purustava toimega tavarelvade kasutamise keelustamise ja piiramise konventsioon

IMO – Rahvusvaheline Merendusorganisatsioon

ILC - Rahvusvaheline Õiguse Komisjon

MSOS – meresõiduohutuse seadus

NATO - Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon

NCAGS - laevaliikluse kontrollgrupp

RHÕ - Rahvusvaheline Humanitaarõigus

RiKS - Riigikaitse seadus

ROE - Jõukasutus reeglid sõjaväelistele juhtidele

SadS – Sadamaseadus

SOLAS – rahvusvaheline konventsioon inimeste ohutusest

UNCLOS – Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsioon

ÜRO – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

WWNWS - Ülemaailmse navigatsiooni hoiatus teenus

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Articles concerning the Law of the Sea with commentaries 1956. United Nations. 2005.
2. Bakircioglu, O. The Right to Self-Defence in National and International Law: The Role of the Imminence Requirement. Indiana International & Comparative Law Review. 2009. <https://mckinneylaw.iu.edu/iiclr/pdf/vol19p1.pdf>
3. Benziger, F. Russia's Invasion of Ukraine is an Act of Aggression. International Criminal Law, Public International Law. Middlesex University London. February 26, 2022. <https://internationallaw.blog/2022/02/26/russias-invasion-of-ukraine-is-an-act-of-aggression/>
4. Borresen, J. Rannikuvõim: Rannikuriigi merevõim ja mereliste ressursside haldamine. Sõjateadlane. Tartu: Kaitseväe Akadeemia 16/2021.
5. Cole, A., Drew, P., McLaughlin, R. etc. San Remo Handbook on Rules of Engagement. Prepared under the auspices of the International Institute of Humanitarian Law, Sanremo. 2009.
6. Committee for Mine Warfare Assessment Naval Studies Board Division on Engineering and Physical Sciences National Research Council. Naval Mine Warfare Operational and Technical Challenges for Naval Forces. 2001. National Academy Press Washington. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/nlibee-ebooks/detail.action?docID=3375909>
7. Eenmaa, H. Ennetava enesekaitse mõiste rahvusvahelises õiguses peale Bushi doktriini. Tartu Ülikool. Jaanuar 2005. Eesti julgeolekupoliitika alused. <https://www.riigikantselei.ee/el-poliitika-julgeolek-ja-riigikaitse/julgeoleku-ja-riigikaitse-koordineerimine> (01.03.2022).
8. Eesti Päevaleht, 05.11.2003, 07:52. <https://epl.delfi.ee/artikkel/50968501/ukse-kohtusse-toendiks-toonud-mees-moisteti-siiski-suudi>
9. Eesti julgeolekupoliitika alused. 2017.
10. Freedman, L. Strateegia ajalugu. Grenader Grupp OÜ. 2016.
11. Green, J.A. The Article 51 Reporting Requirement for Self-Defense Actions. Virginia Journal of International Law. 2015. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2572406
12. Grooss, Poul, The naval war in the Baltic 1939 - 1945. 2017.

13. Haugevik, K., Kuusik, P., Raik, K., Schia, N. N. Small States, Different Approaches: Estonia and Norway on the UN Security Council. International Centre for Defence and Security Estonian Foreign Policy Institute. November 2021. https://efpi.icds.ee/wp-content/uploads/sites/18/2021/11/ICDS_EFPI_Report_Small_States_Different_Approaches_Haugevik_Kuusik_Raik_Schia_November_2021.pdf
14. Heinegg, W. H. The Law of Naval Warfare and International Straits. International Law Studies. 1998.
15. Heinegg, W. H. TMinelaying and the Impediment of Passage Rights. International Law Studies. 2014.
16. Heinegg, W. H., The law of armed conflict at sea. The Handbook of International Humanitarian Law. Oxford University Press. 2011.
17. International Law Applicable to Naval Mines. International Security Department Workshop Summary. Chatham House. October 2014.
18. Kaitseväe korralduse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (Politsei- ja Piirivalveameti laevade üleandmine Kaitseministeeriumi valitsemisalasse) SE 572 [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/13032f15-ab1b-48a9-892c-44badaf89859/Kaitsev%C3%A4e%20korralduse%20seaduse%20ja%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(Politsei-%20ja%20Piirivalveameti%20laevade%20%C3%BCleandmine%20Kaitseministeeriumi%20valitsemisalasse\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/13032f15-ab1b-48a9-892c-44badaf89859/Kaitsev%C3%A4e%20korralduse%20seaduse%20ja%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(Politsei-%20ja%20Piirivalveameti%20laevade%20%C3%BCleandmine%20Kaitseministeeriumi%20valitsemisalasse))
19. Kalshoven, F., Zegveld, L., Sõjapidamise piirangud. Tartu Ülikooli kirjastus. 2006.
20. Kaunis, I., Lindpere, H., Lott, A. Mereõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi riigihange. Consolato del Mare OÜ. Tallinn: 2015. https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/mereõiguse_kodifitseerimise_lahteule_sande_kavand.pdf
21. Keskkonnakaitse kaitsejõududes. Kaitseministeerium, Kaitsejõudude peastaap. Tallinn; 2002. <https://cdn.sei.org/wp-content/uploads/2018/02/4368.pdf>
22. Kiviorg, M., Land, K., Vallikivi, H. Rahvusvaheline õigus. Juura. 2010.
23. Kübervaldkonna õigusanalüüs. Riigi Infosüsteemi Amet. 2016. <https://www.ria.ee/sites/default/files/content-editors/publikatsioonid/kubervaldkonna-oigusanaluus-lextal-2016.pdf>

24. Laanemets, O. Eesti merejõudude ülesanded ja laevatüübid. Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused. 2015. https://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2016/01/ENDC_Occasional_Papers_3_03_Laanemets.pdf
25. Laanemets, O., Laanetu, L. Meresõda. Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused. 2015.
26. Lauri, V. ERR uudisteportaal. 22.12.2021. 19:35
<https://www.err.ee/1608444350/eesti-sai-oma-relvastusse-meremiinid>
27. Lauri, V. ERR uudisteportaal. 07.07.2021 17:54. Uuendatud: 07.07.2021 21:46
<https://www.err.ee/1608270180/merevagi-soetab-soome-firmalt-meremiine>
28. Lindpere, H. Kaasaegne rahvusvaheline mereõigus. Kirjastus Ilo. 2003.
29. Lott, A. The Estonian Straits: Exceptions to the Strait Regime of Innocent or Transit Passage. University of Tartu, Faculty of Social Sciences, School of Law: 2017.
30. Lott, A. Rahumeelse läbisõidu õigus Eesti territoriaalmeres. Juridica IX/2015.
31. Lott, A. Välisriikide laevade ja õhusõidukite läbipääsuõigused Väinameres. Juridica 3/2017.
32. Lott, A. Rahumeelse läbisõidu õigus Venemaa Föderatsiooni Soome lahe vetest. Juridica 7/2017.
33. Lott, A., Vene agressioon ja mere(sõja)õigus. ERR Uudisteportaal. Arvamus 04.03.2022. 09:54. <https://www.err.ee/1608520499/alexander-lott-vene-agressioon-ja-mere-soja-oigus>
34. Lään, T. Merekaitseliit 1933–1940 / 1992–2015. Kaitseliit: 2015
35. Naagel, M. ÜRO Rahvusvahelise Kohtu jurisdiktsioon ja seda mõjutavat poliitiliste tegurite peegeldumine kohtu otsustes Legality of Use of Force kaasuste näitel. Juridica VI/2005.
36. Martens, F. Kaasaegne tsiviliseeritud rahvaste rahvusvaheline õigus. Sankt-Peterburg 1903. <https://koit.pri.ee/wp-content/uploads/2018/02/Rahvusvaheline-%c3%b5igus.-F.-Martens.-Loengud-1904.pdf>
37. Merendusseadustiku üldosa seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus. 13.04.2018. <https://www.koda.ee/sites/default/files/content-type/content/2018-06/merendusseadustiku%20yldosa%20seaduse%20VTK%20%282%29.pdf>
38. Miller, H., The Hague Codification Conference. Cambridge University Press. The American Journal of International Law Vol. 24, No. 4. Oct., 1930. <https://www.jstor.org/stable/2190056>

39. O'Connell, M.E. The Myth of Preemptive Self-Defense. The American Society of International Law Task Force on Terrorism. August 2002.
<https://www.nycriminallawyer.com/wp-content/uploads/2014/07/oconnell.pdf>
40. Operational and Technical Challenges for Naval Forces. Naval Mine Warfare. National Research Council. Division on Engineering and Physical Sciences, Naval Studies Board, Committee for Mine Warfare Assessment, and Mathematics, and Applications Commission on Physical Sciences. National Academies Press. 2001. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/nlibee-ebooks/detail.action?docID=3375909>
41. Piip, A, Rahvusvaheline õigus. Tartu. 1936.
42. Rios, J. John. Naval mines in the 21st century: can NATO navies meet the challenge? Monterey. California 2005.
43. Saimla, R. Miinisõda meresõjas. Sõdur. Kaitseväe peastaap. 2013.
44. Schindler, D., Toman, J., The Laws of Armed Conflicts. Third revised and completed edition, Henry Dunant Institute Geneva, M. Nijhoff Publ., Dordrecht. 1988.
45. Schweigman, D. Kluwer Law International. 2001.
46. Shelton D. H.. P.R. UNIDEM Seminar "The status of International Treaties on Human Rights" Coimbra: October. 2005.
[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-UD\(2005\)020rep-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-UD(2005)020rep-e)
47. Steenhoven, N. Conduct and subsequent practice by states in the application of the requirement to report under UN Charter Article 51. Journal on the Use of Force and International Law. Volume 6. 2019.
48. Tammelo, I. Õigus ja Hool, Koostajad Narits R. ja Luts M. Ilmamaa Tartu: 2001.
49. Tammelo, I. Pagulaspäevik. Esseed ja mõtisklused. Ilmamaa. Tartu: 2015.
50. Tartu rahuleping Artikkel VII punkt 4. a ja b. lk 7 ja 8.
https://ida.aule.ee/juriidika/Tartu_rahuleping.pdf
51. Till, G. Merevõim. Teejuht 21. sajandisse. Teine väljaanne. AS Ajalehtede Kirjastus: 2012.
52. The White House, The National Security Strategy Of The United States Of America: 15.2002.

53. Vasilev, Valentin S. International regulations related to naval mines and protection of navigation. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science. 2018. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/172/1/012013>
54. Värk, R. Rahvusvahelise õiguse element hübrid sõjapidamises. Eesti Välispoliitika Instituudi mõttepaber no.40. Eesti Välispoliitika Instituut. Aprill 2017.
55. Värk, R. Sõjalise jõu kasutamine: rahvusvaheline õigus ning praktika. Juridica VII/2002.
56. Värk, I. Mereliste eritsoonide kehtestamine ja nende mõju sõjaliste mereoperatsioonide läbiviimisele. Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused. Strategia ja sõjaajaloo õppetool. Tartu: 2018.
57. Waxman, M. The Caroline Affair in the Evolving International Law of Self-Defense <https://www.lawfareblog.com/caroline-affair>
58. Weight, H. William. Naval Warfare and The Environment. International Law Studies - Volume 69. Protection of the Environment During Armed Conflict. U.S. Naval War College, the Dept. of the Navy, or Dept. of Defense. 1996. <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1540&context=ils>

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

1. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri ning Rahvusvahelise Kohtu statuut viide: <https://www.riigiteataja.ee/akt/555597>
2. Haagi VIII konventsioon. Convention (VIII) relative to the Laying of Automatic Submarine Contact Mines. The Hague, 18 October 1907.
<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/215>
3. 12. augusti 1949 Genfi konventsioonide 8. juuni 1977 (I) lisaprotokoll rahvusvaheliste relvakonfliktide ohvrite kaitse kohta
<https://www.riigiteataja.ee/akt/79264>
4. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsioon
<https://www.riigiteataja.ee/akt/911675>
United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982.
Overview and full text
https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/final_act_eng.pdf
5. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni 1982. aasta 10. detsembri mereõiguse konventsiooni ja selle XI osa rakenduskokkuleppega ühinemise seadus
<https://www.riigiteataja.ee/akt/911163>
6. Protokoll miinide, püünismiinide ja muude seadeldiste kasutamise keelustamise või piiramise kohta. Vastu võetud 10.10.1980.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/78135>
7. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2009/18/EÜ, 23. aprill 2009.
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32009L0018#Art2\(2\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32009L0018#Art2(2))
8. Eesti Vabariigi põhiseadus (lühend - PS) - RT I, 15.05.2015, 2.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002?leiaKehtiv>
9. Kaitseväge korralduse seadus (lühend - KKS) - RT I, 18.06.2021, 7.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/126052020009?leiaKehtiv>
10. Karistusseadustik (lühend - KarS) - RT I, 21.05.2021, 9.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/184411?leiaKehtiv>
11. Majandusvööndi seadus (lühend - MVS) - RT 1993, 7, 105.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019101?leiaKehtiv>
12. Merealapiiride seadus (lühend - MPS) - RT 1993, 14, 217.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/MPS>

13. Meresõiduohutuse seadus (lühend - MSOS) - RT I 2002, 1, 1.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/128012022004?leiaKehtiv>

14. Riigikaitse seadus (lühend - RiKS) - RT I, 12.03.2015, 1.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/110032022026?leiaKehtiv>

15. Sadamaseadus (lühend - SadS)- RT I 2009, 37, 251.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/103012022021?leiaKehtiv>

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

1. The Corfu Channel case. (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania) – International Court of Justice Reports. December, 1949. I.C. J. Reports 1948, p. 15.
2. Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) – International Court of Justice Reports. June 1986. I.C.J. Reports 1986, p. 14.
3. Case concerning Oil Platforms. (Islamic Republic of Iran v. United States of America) – International Court of Justice Reports. December, 1996/November, 2003. C.I. J. Recueil 1996, p. 803.

4. RKKK 1-19-8038 - 14. detsember 2020.
5. RKKK 1-20-3535 - 11. november 2021.
6. RKKK 1-20-9563 - 17. märts 2022.